

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**GÖÇ VE GÜNDELİK YAŞAM: SURİYELİLERİN GÜNDELİK HAYAT
PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİDAN ADAK

1541104028

DANIŞMAN
PROF. DR. MUAMMER TUNA

ŞUBAT,2020

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

GÖÇ VE GÜNDELİK YAŞAM: SURİYELİLERİN GÜNDELİK HAYAT
PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS

FİDAN ADAK

1541104028

DANIŞMAN
PROF. DR. MUAMMER TUNA

ŞUBAT,2020

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

GÖÇ VE GÜNDELİK YAŞAM: SURİYELİ SİĞİNMACILARIN GÜNDELİK HAYAT
PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

Fidan ADAK
1541104028

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez.

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih: 21/02/2020

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 24.01.2020

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muammer TUNA

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hasan ŞEN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Cem ERGUN

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Bayram COŞKUN

ŞUBAT,2020

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 12/12/2019 tarih ve 919/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **24/6** maddesine göre, Sosyoloji Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Fidan ADAK'ın "GÖÇ VE GÜNDELİK YAŞAM: SURİYELİ SIĞINMACILARIN VAROLUŞ PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ" adlı tezini incelemiş ve aday 24/01/2020 tarihinde saat 13:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Muammer TUNA

Üye

Doç. Dr. Hasan ŞEN

Üye

Doç. Dr. Cem ERGUN

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “GÖÇ VE GÜNDELİK YAŞAM: SURİYELİLERİN GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21.02.2020

Fidan ADAK

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : ADAK

Adı : Fidan

Referans No:10328448

TEZİN ADI

**Türkçe: GÖÇ VE GÜNDELİK YAŞAM: SURİYELİLERİN GÜNDELİK
HAYAT PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ**

**Y. Dil: İMMİGRATION AND EVERYDAY LIFE: AN ANALYSIS ON THE
DAILY LIFE PRACTICES OF SYRIANS**

TEZİN TÜRÜ:	Yüksek Lisans	Doktora	Sanatta Yeterlilik
	X	O	O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

Fakülte :

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : TUNA, MUAMMER

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI : 109

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1.GÜNDELİK YAŞAM SOSYOLOJİSİ

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

1. Göç
2. Gündelik Hayat Sosyolojisi
3. Strateji ve Taktik
- 4.
- 5.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Immigration
2. Sociology of Everyday Life
3. Strateg and Tactics
- 4.
- 5.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 21/02/2020

GÖÇ VE GÜNDELİK YAŞAM: SURİYELİLERİN GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

ÖZET

Göç kavramı, tüm tarihsel süreçler boyunca karşılaşılan ve toplumsal değişimin katalizörü olan bir olgudur. Genel çerçevesini göç olgusunun oluşturduğu bu çalışmada, değişen toplumsal yapılar ve olgular ele alınarak toplumun yeni iç dinamikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Michel De Certeau'nun gündelik hayatın keşfine dair sarf ettiği çabanın bir ürünü olan kuramı teorik çerçeve olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada günümüzde dünyanın en büyük mülteci grubu haline gelen ve Türkiye'deki sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyelilerin gündelik hayat pratikleri, De Certeau'nun "strateji" ve "taktik" kavramları kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın temel iddiası ise, toplumsal değişim ve dönüşümlerin 'ortak kahramanı' ve biricik öznesinin gündelik hayattaki sıradan bireyler olduğu ve sıradan bireyin toplumu dönüştürürken "toplumla" birlikte dönüştüğüdür.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Gündelik Hayat Sosyolojisi, Strateji ve Taktik*

IMMIGRATION AND EVERYDAY LIFE: AN ANALYSIS ON THE DAILY LIFE PRACTICES OF SYRIANS

ABSTRACT

The concept of migration is a social fact that has been faced with throughout all historical processes and is the catalyst of social upheaval. In this study, of whose general framework is the concept of migration, the newly emerging internal dynamics of society have been tried to analyze by addressing the changing social structures and social facts. To this end, Michel De Certeau's theory, which represents his efforts in the exploration of everyday life are stated as the theoretical framework.

In this study, the daily life activities of Syrian refugees whose approximate number is four million people in Turkey – becoming the largest group of refugees of the moment in the world – have been analyzed through De Certeau's terms of “strategy” and “tactics”. The main claim of this study is that “the common hero”, the sole subject of the social upheaval and transformation is the ordinary people of daily life and the fact that these ordinary people gradually change the society at the same time they gradually change “within the society”.

Keywords: *Immigration, Sociology of Everyday Life, Strateg and Tactics*

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, değişen toplumsal yapılar ve olgular göç olgusu temel alınarak incelenmiştir. Gündelik hayattaki sıradan bireyleri edilgen olarak niteleyen klasik kuramların aksine gündelik hayat sosyolojisi teorik çerçeve olarak belirlenmiştir. Günümüzde dünyanın en büyük mülteci grubu haline gelen ve Türkiye'deki sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyelilerin gündelik hayattaki sıradan eylem, uygulama ve üretim tarzları, De Certeau ve Bourdieu'nun sosyolojik yaklaşımları çerçevesinde yorumlanmıştır.

-Öncelikle tüm tez yazım sürecinde benden yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Muammer TUNA'ya,

-Bu yüksek lisans programına başlama konusunda beni yüreklendiren Sayın Müdürüm Recep BATU'ya,

-Görüşmeler boyunca tercüman olarak bana yardımcı olan tüm arkadaşlarıma,

-Varlığıyla hayatımdaki en büyük mutluluk kaynağı olan annem, beni dinlemekten asla bıkmayan ve verdiği fikirlerle önümde yeni ufuklar açan kardeşim Bilge CİNOĞLU ve manevi desteğini her an yanımda hissettiğim tüm geniş aileme ve arkadaşlarıma,

-Ve onsuz asla başaramayacağımı bildiğim, her konuda olduğu gibi bu konuda da en büyük destekçim olan ve beni dinlemekten asla bıkmayan sevgili eşim Nurettin ADAK'a

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Fidan ADAK

Şubat, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar DİZİNİ	IV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: GÖÇ VE TÜRKİYE’DE SURİYELİLER.....	6
1.1. Uluslararası Göç Kavramı.....	6
1.2. Türkiye’ye Suriyeli Göçü	10
1.3. Türkiye’nin göç politikası ve “Geçici Koruma”	11
İKİNCİ BÖLÜM: GÖÇ KURAMLARI VE GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ	17
2.1. Göç Kuramları	17
2.1.1. Ravenstein’in göç kanunları.....	18
2.1.2. Neo- klasik ekonominin makro göç kuramı.....	19
2.1.3. Neo- klasik ekonominin mikro göç kuramı	20
2.1.5. İkiye bölünmüş emek piyasası kuramı.....	21
2.1.6. İtme çekme kuramı.....	22
2.1.8. Merkez - çevre kuramı (Dünya sistemi teorisi).....	25
2.1.9. Kesişen fırsatlar kuramı	27
2.1.10. Göç sistemleri kuramı	28
2.1.11. İlişkiler ağı (Network) kuramı	29
2.1.12. Sonuç.....	32
2.2.1. Lefebvre ve Gündelik Yaşam Sosyolojisi.....	33
2.2.2. Bourdieu ve Gündelik Yaşam Sosyolojisi	35
2.2.3. De Certeau ve Gündelik Hayat Sosyolojisi.....	37
2.2.3.1. Gündelik hayatta sıradan insan operasyonları.....	38
2.2.3.2. Strateji ve taktik	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: METODOLOJİ	45
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	45

3.2. Araştırmanın Yöntemsel Modeli.....	46
3.2.1. Araştırmanın kavramsal çerçevesi	46
3.2.2. Evren ve örneklem	48
3.2.3. Alan araştırması hakkında.....	52
3.2.4. Araştırmanın sınırlılıkları.....	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	55
4.1.1. Dil	56
4.1.2. Ev İçi Pratikler: Yeme-İçme Şekilleri.....	60
4.1.3. Sosyal çevre	62
4.1.4. Kamusal alan pratikleri	65
4.1.5. Birleşme ve Ayrışma Biçimleri: “Farklı Kimlikler”	69
4.1.6. Bir savunma taktiği olarak ötekileştirme	74
4.1.7. Ölümden kaçış değil daha iyi bir yaşama varış.....	77
4.1.8. İşgücü Piyasası.....	78
BEŞİNCİ BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	89
EK: GÖRÜŞME FORMU	93

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: <i>Göç Analizinin Üç Seviyesi</i>	9
Tablo 2: <i>İtici ve Çekici Faktörlerin Analizi</i>	22
Tablo 3: <i>Araştırma Kapsamında Görüşülen Suriyelilerin Demografik Özellikleri</i> ...50	
Tablo 4: <i>Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı</i>	51
Tablo 5: <i>Sınıflandırma Kategorilerine göre Taktikler</i>	83

GİRİŞ

Toplumsal değişme ve dönüşüm olgusu, bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkışından itibaren sosyolojinin en temel ilgi alanlarından biri olmuştur. Coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri, Fransız ve Sanayi devrimi gibi tarihsel olayların her biri, toplumsal değişme ve dönüşümün en hızlı olarak yaşandığı yıllardan başlayarak sosyolojinin temel analiz konularından olmuştur. Çünkü her toplumsal değişme ve dönüşüm süreci toplumsal yapıları alt üst etmiş, ekonomik, siyasi, dini vb. hemen her alanda yeni yaklaşımlar geliştirmeyi gerekli kılmıştır. Olgular, kavramlar ve tanımlar hakkında yeni anlama ve anlamlandırma biçimlerine ihtiyaç duyulması, bu bağlamda yeniden bir düşünmeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu çalışma kapsamında da, en temel anlamda değişen toplumsal yapılar ve olgular ele alınarak toplumun yeni iç dinamikleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Toplumsal değişmenin katalizörü olan göç olgusu, bu çalışma kapsamında ele alınacak tartışmaların genel çerçevesini oluşturmaktadır. Göç kavramı, insanlığın varoluşu ile birlikte var olmaya başlayan, tüm tarihsel süreçler boyunca karşılaşılan bir olgudur. Çatışma, savaş, kuraklık, yiyecek temin etme, daha iyi bir yaşam umudu vb. temel nedenlerle varlığını her zaman sürdürmüştür. Ancak 1980'lerden itibaren göç ve göçmen olguları küreselleşme ile başlayan yenedünya düzeni karşısında önceki durumundan oldukça farklılaşmış, yeni bir boyut kazanmış ve evrensel bir niteliğe bürünmüştür. Önceden göç kavramı bir veya birkaç ülkeyi ilgilendiren bir durum iken günümüzde hemen hemen dünyadaki tüm ülkeleri ilgilendiren 'uluslararası göç' olgusuna dönüşmüştür. Bu yeni boyut sayesinde 'uluslararası göç' kavramı sosyolojinin son yıllarda en çok tartışılan konularından biri haline almıştır.

Bu çalışmanın temel hipotezi gündelik hayattaki sıradan bireylerin aktif bireyler olduğu, toplumsal hayatlarının içerisinde birçok iktidar ilişkisinde buldukları ve bunlarla başa çıkmak için taktikler geliştirdikleridir. Çalışmanın amacı ise bu taktiklerin ve yeniden üretim mekanizmalarının ortaya koyulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda toplumsal değişmenin biricik eyleycilerini toplum içerisinde yaşayan

sıradan bireyler olarak ele alan Michel De Certeau'nun gündelik hayatın keşfine dair sarf ettiği çabanın bir ürünü olan kuramı sosyolojisi teorik çerçeve olarak belirlenmiştir. Certeau'ya göre, sıradan insan, herkesin ortak kahramanı, her yere serpilmiş, sokakta binlercesi olan kişidir (De Certeau, 2008:55).

Çalışmada, klasik göç çalışmalarından farklı olarak uluslararası göç olgusu, Certeau'nun yaptığı gibi sıradan insanların eylem, uygulama ve üretim tarzlarına ve bunların meydana getirdiği toplumsal değişim ve dönüşümlere odaklanarak incelenmiştir. Ravenstein'in Göç Kuramı, Lee'nin İtme – Çekme Kuramı, Merkez – Çevre Kuramı veya Petersen'in beş göç tipini ele alışından farklı olarak uluslararası göç olgusuna salt ekonomik temelli ya da entegrasyonel bağlamı yaklaşılmalıdır. Bu çalışmanın özgün yanı, toplumsal değişim ve dönüşümlerde gündelik hayattaki sıradan bireyin rolünün oldukça fazla olduğu, sıradan bireyin ise toplumu dönüştürürken “toplumla” birlikte dönüştüğünü ortaya çıkarmasıdır. Çalışmanın 1980'lerden itibaren küreselleşme ile farklılaşan yeni uluslararası göç literatüründen ayrıldığı yan ise yaşadıkları ülkede egemen toplulukları oluşturmayan ve azınlık sayılabilecek bireylerin sıradan hayat pratiklerinin sosyolojik açıdan öneminin vurgulanmasıdır.

De Certeau, sıradan bireyleri gündelik hayatın adı sanı bilinmeyen üreticileri ve kültür mallarının tüketicileri olarak tanımlar (De Certeau, 2008:53). Sıradan birey, yaratıcı zekâsının bir ürünü olarak gündelik hayat içerisinde karşısına çıkan yönetsel düzenleme ve kurallar (strateji) karşısında “taktik” adı verilen küçük kurnazlıklar ve hilelere başvurur. Gündelik hayat, içerisinde bulundurduğu tahakküm ilişkileri üzerine kuruludur ve bireyler bunlarla başa çıkmak ve uyum sağlamak için mikro direniş biçimleri geliştirirler. De Certeau, bu uyum sağlama operasyonlarını keşfetme çabasıyla tüketicilerin kendilerine dayatılan sistemi yeniden üretmelerini İspanyol sömürgeciler ile yerli kabilelerin ilişkisi bağlamında incelemiştir. Düzene boyun eğmiş hatta kabul etmiş gibi görünen yerlilerin aslında onlara dayatılan ritüelleri, tasavvurları ve kanunları uygulayıcıların elde etmeyi düşündükleri sonuçlardan çok daha farklı bir şekilde uyguladıklarını, farklı bir biçime sokarak yeniden imal

ettiklerini, dönüştürdüklerini belirtir (De Certeau, 2008:46). Bu reddetme ya da değiştirme yoluna gitmeden dönüştürme stratejisi yerlileri ‘öteki’leştirmiş, dayatılan sistem içinde, sistemi yok etmeden ve kendileri de yok olmadan varlıklarını sürdürmelerine imkan vermiştir. Çünkü günlük yaşam, “düzenbazlık yapmak, dolap çevirmek yani işini kendince yürütmek için herkese binlerce yol sunar insana” (De Certeau, 2008:44). Yerlilerin yaptığı gibi eylemleri gerçekleştirenler, egemen kültürün içinde kalarak ve o kültürün araçlarıyla, egemen kültürün kanunlarını minik parçacıklar haline getirerek kendi çıkarlarına ve kendilerine özgü kurallara göre dönüştürler. İşte bu eylemler yerlilerin mevcut toplumsal düzen içerisinde var olmak için geliştirdikleri taktiklerdir. De Certeau yerlilerin bu taktiklerini “dümenler ve oyunlar çevirerek manevralar yaparlar” cümlesiyle açıklar (De Certeau, 2008:46).

Çalışmamız Suriyelilerin zorunlu olarak göç ettikleri ölkemizde, doğal olarak uyum sağlamak zorunda kaldıkları yeni toplum düzeni, görgü kuralları ve kanunlar karşısındaki varoluş “taktiklerini” araştırmayı amaçlamaktadır. De Certeau, bireylerin gündelik hayatta maruz kaldıkları tahakküm ilişkilerini devlet bağlamında ele almış, iktidardan türeyen tahakkümün kaynağı olarak ‘strateji’ terimini kavramsallaştırmıştır. ‘Taktik’ kavramını ise stratejilere direnen sıradan bireyin başvurduğu tüm kaçış yolları olarak tanımlamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, araştırmamızın öznelere olan Suriyelilerin, Türkiye’deki yaşantılarında iktidar aracılığıyla üretilen bir tahakküme maruz kalmaları veya dayatma durumu söz konusu değildir. Bu çalışmada ‘strateji’ olarak ele alınan durumlar tamamen göçmenlik durumundan ve Suriyelilerin kendi üreticisi olmadıkları bir toplumdaki gündelik yaşantılarından kaynaklanan durumlar neticesinde karşılaştıktıkları olgulardır. Örneğin, Türkçe konuşulan bir öлкеye göç etmelerinin bir sonucu olarak toplumsal yaşantılarını sürdürmek için Türkçe bilmek zorundadırlar ancak bu bir devlet politikası değil göçmenlik durumunun bir sonucudur. Veya Suriyelilere Türkiye’deki yeme içme Şekillerini benimsemeleri yönünde bir baskı uygulanmamasına rağmen, farklı bir kültür içerisinde yaşamak durumunda olan Suriyeliler bu durumdan etkilenmektedir. Bir asimilasyon politikasının aksine Suriyeliler Türkiye’de misafir olarak nitelendirilmekte ve buna göre muamele görmektedir. Bu nokta Certeau’nun

“strateji” tanımını genişletmek ve yeniden tanımlamak gereğini doğurmaktadır. Bu çalışmada “stratejiler”, bireylerin bizzat toplumsal birer varlık olmasından ve bir arada yaşamak zorunluluğundan kaynaklanan uyum sağlama operasyonları ve görünürlüğü daha az olan kurallar ve uygulamalardır. Çalışma kapsamında “strateji”, bireylerin gündelik hayat içerisinde maruz kaldıkları, toplumsal hayatın getirdiği tüm tahakküm ilişkilerini nitelendirmekte ve bireylerin üzerinde etkili olan ancak devlet kaynaklı olmayan birçok tahakküm ilişkisinin var olduğunu iddia etmektedir. Çalışma kapsamında Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin burada bahsedildiği şekliyle maruz kaldıkları stratejilere karşı geliştirdikleri taktiklerin izi sürülmekte, bunların bireylerin eylemleri üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Bu bağlamda zorunlu göç sonucunda bir ülkeye yerleşen bir toplumun, mikro direniş biçimleri ortaya koyduğu ve bunu stratejilere karşı bir taktik olarak geliştirdiği iddia edilmektedir.

Araştırmanın özneleri, aktif bireyler ve eyleyiciler olarak Suriyeli göçmenlerdir. Aktif özneler olarak mikro direniş pratikleri oluşturan bu eyleyiciler, kendi yaşam şekillerini yeniden üretmişlerdir. Bu yeniden üretim mekanizmasının bir sonucu olarak yeni eylem şemaları ortaya çıkmıştır. İşte çalışmamız bu eylem şemaları üzerine derinlemesine bir inceleme sunmaktadır.

Bu kavramsal boyut çerçevesinde toplam 18 Suriyeli göçmen ile birebir görüşmeler yapılmış, katılımcılara gündelik hayatlarında eylem tarzları üzerine toplam 37 açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bu sorular ile Suriyelilerin

- Suriye’deki yaşantıları boyunca neler yaşadıkları;
- Türkiye’ye nasıl, hangi yolla geldikleri ve karar mekanizmasının nasıl işlediği;
- Türkiye’ye geldikten sonra yaşantılarında nelerin değiştiği;
- Bu güne dek ne tür sorunlar yaşadıkları, bu sorunların üstesinden nasıl geldikleri,
- Neyle geçindikleri genel sorularına ilave olarak
- Evlilik, çocuk, aile deneyimleri;
- Yeme içme, kıyafet seçimleri,

-Kamu kurumlarına hangi ihtiyaçları için başvurdukları ve sorunlarını nasıl çözdükleri;

-Görüşükleri kişilerin kimlerden oluştuğu, görüşme sıklığı, Suriyeli ve Türk tanıdıklarının olup olmadığı; Türkiye’deki insanları nasıl gördükleri ve onlardan nasıl etkilendikleri,

-Genel olarak savaş olmasaydı yaşantılarının nasıl olacağı konuları hakkında bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen veriler ışığında De Certeau’nun gündelik yaşam sosyolojisi bağlamında analiz aşamasına geçilmiştir.

Çalışmanın bölümleri ise yukarıda bahsedilen araştırmanın amacı ve içeriği doğrultusunda beş bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde göç ve Türkiye’de Suriyeliler konusu incelenmiş, ikinci bölümde öncelikle göç kuramları ele alınmış sonrasında ise çalışmanın teorik çerçevesinin üzerine kurulu olduğu gündelik hayat sosyolojisi ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Üçüncü bölüm araştırma metodolojisinin ayrıntılı olarak anlatıldığı bölümdür. Dördüncü bölümde alan araştırmasının sonucunda elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir. Daha sonra son bölüm olan sonuç ve değerlendirme kısmına geçilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: GÖÇ VE TÜRKİYE'DE SURİYELİLER

1.1. Uluslararası Göç Kavramı

Göç kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşimden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" (TDK, 2018) olarak tanımlanmaktadır. Karpat'a (2003:3) göre göç ile ilgili algı birden fazla olmasına rağmen temelde aynıdır ve "asıl yerinden, ulaşılmak istenen yere hareket"tir. Bu bağlamda en temel tanımıyla göç insanların yaşadıkları yeri değiştirmeleri, bir yerden başka bir yere gitmeleri eylemidir. Farklı bir yaklaşımla Hoşgör (1998:104) göçü "belirli bir zaman ve mekanda, belirli bir mesafe ve sürede meydana gelen fiziksel, coğrafik ayrılmalar veya sosyo-kültürel hareketlilik" olarak tanımlamıştır.

Göç, toplumların demografik yapısı, kültürü, ekonomisi ve siyaseti üzerinde önemli etkileri olan bir kavramdır. Toplumsal değişimin katalizörü olan göç olgusu, insanlığın varoluşu ile birlikte var olmaya başlayan, tüm tarihsel süreçler boyunca karşılaşılan bir olgudur. Çatışma, savaş, kuraklık, yiyecek temin etme, daha iyi bir yaşam umudu vb. temel nedenlerle varlığını her zaman sürdürmüştür. İnsanlar topraklarını isteyerek ya da baskı ve zor yoluyla terk etmek zorunda kalmış, geçici veya kalıcı bir çözüm olarak yaşayabilecekleri daha güvenli yerlere sığınmak durumunda kalmışlardır (Çağlar,2011:55).

Göç olgusu tüm çağlar boyunca etkili olmuş olsa da küreselleşme sonucunda yapı bozuma uğrayarak çok nedenli, çok taraflı ve kompleks bir hale bürünmüştür. Ancak 1980'lerden itibaren göç ve göçmen olguları küreselleşme ile başlayan yenedünya düzeni karşısında önceki durumundan oldukça farklılaşmış, yeni bir boyut kazanmış ve evrensel bir niteliğe bürünmüştür. Küreselleşme kavramı 20. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak 21. yüzyılı en iyi ifade eden ve tüm anlamları kuşatan bir kavram olarak kabul edilmektedir (Tuna ve Özbek, 2018: 4). Bu kuşatmanın sonucu olarak önceden göç kavramı bir veya birkaç ülkeyi ilgilendiren bir durum iken

günümüzde hemen hemen dünyadaki tüm ülkeleri ilgilendiren ‘uluslararası göç’ olgusuna dönüşmüştür.

Tuna ve Özbek (2018:2), uluslararası göç kavramını “genel olarak doğduğu toprakları çeşitli nedenlerden dolayı terk ederek, yeni ve farklı yaşam alanı yaratmak amacıyla yeni bir ülkeye gitmek çabası” olarak tanımlamıştır. Bu kavram tamamen yeni bir olgu olmamakla birlikte kendi iç dinamiklerini yeniden üretmesiyle 21. yüzyılda yeni bir boyut kazanmıştır. Artık uluslararası göç dendiğinde salt göçmen, mülteci, sığınmacı veya kaçak işçi kavramları söz konusu olmamaktadır. Değişen düzen, kendi bağlamı içerisinde her bir göç biçimini birbirinden ayırt etmeyi, bu yapılırken de yeni ve farklı sınıflandırmaların ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Göç kavramının anlamındaki bu değişme ve dönüşüm dünya üzerinde de yapısal değişme ve dönüşümlere neden olmuştur. Artık dünyadaki iki kutuplu yapı yerini çok kutuplu yapılara bırakmıştır (Tuna ve Özbek, 2018: 3-4). Göç ve göçmen ilişkisindeki yapısal değişiklikleri beraberinde getiren bu süreç, kitlesel göç süreçlerinin yerini her birinin ayrı hikayesi olan bireysel bir karar ve yola çıkış sürecine bırakmasına neden olmuştur.

Bu durum göçün ne kadar aktif ve dinamik bir süreçten meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Kavram antropoloji, sosyoloji, hukuk, siyaset, tarih, coğrafya vb. çok fazla disiplini ilgilendirmektedir. Çünkü toplumsal, ekonomik, hukuksal, siyasi vb. çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu çok boyutlu yapısı nedeniyle tüm alanlar için farklı açılardan tanımlamalara rastlamak mümkündür. Örneğin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu göçü düzenli ve düzensiz göç şeklinde ikiye ayırarak “Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı,” ifade eder şeklinde tanımlamıştır.

Küreselleşme ve uluslararası göç kavramının değişimiyle bağlantılı olarak ulus, ulus devlet, vatandaşlık, kimlik ve aidiyet gibi kavramlarda da değişimler meydana

gelmiştir. İletişim ve ulaşımdaki küreselleşmenin yarattığı gelişmeler mekan ve zaman olgusunu anlamsız hale getirmiştir. İletişim ve ulaşımın bu kadar hızlı, kolay ve yaygın olması uluslararası göç için bir mobilizasyon durumu oluşturmuştur (Tuna ve Özbek, 2018: 3-4). Bu yeni göç biçiminde insanlar turistik amaçlarla göç eder olmuş, tek bir ülke vatandaşlığı ya da yurttaşlık gibi kavramlara karşı durmaya başlamıştır. Yaşanan göçlerin, her zaman az gelişmiş ülkelerden çok gelişmiş ülkeye doğru yaşanan bir süreç olduğu veya göç sürecinin her zaman sorunlarla, yokluklar ve mağduriyetlerle gerçekleştiğine dair yaygın düşünceler artık yeterli bir açıklık sağlamamaktadır (Kümbetoğlu, 2003:276).

Göç olgusunda meydana gelen bu değişimlerin sonucu olarak yeni göç kategorileri meydana gelmiştir:

- 1- Etnik kimliklerde çeşitlenme,
- 2- İlegal göç hareketlerinde artış,
- 3- Göçün kadınlaşması,
- 4- Yüksek nitelikli “geçici” göçmenler,
- 5- Yatırımcı göçmenler,
- 6- Emekli göçü,
- 7- İklimle bağlı göç,
- 8- Sınır aşırı çalışma göçü (Abadan-Unat, 2006: 364-366).

Thomas Faist, göç eğilimleri ve bu eğilimlere neden olan göç nedenlerini inceleyerek bunları mikro, orta ve makro düzeyde sınıflandırmıştır. Mikro düzeydeki göç analizleri birey odaklıdır. Göçmenlerin göç etme eğilimlerini yaşamları, beklentileri ile ahlaki ve toplumsal değerleri bağlamında incelemektedir. Orta düzeyde bireysel ya da konumsal özelliklerden çok, göç ilişkisinin biçimi ve içeriği üzerinde durulmaktadır. Makro düzeyde ise çoğunlukla göç edilen ülkenin ekonomik, siyasal, kültürel, demografik ve ekolojik özellikleri ele alınmaktadır. Tablo-1 de Faist’in mikro, orta ve makro düzeydeki analizi verilmiştir.

Tablo-1: Göç Analizinin Üç Seviyesi

MİKRO	ORTA	MAKRO
Değerler veya İstekler ile Beklentiler	Kolektif ve Toplumsal Ağlar	Makro Düzeyli Fırsat Yapıları
<u><i>Bireysel Değerler ve Beklentiler</i></u> Yaşamın, sermayenin, statünün, konforun ve ahlakın yükseltilmesi ve güvence altına alınması	<u><i>Toplumsal Bağlar</i></u> -Güçlü Bağlar: Aileler ve aile üyeleri -Zayıf Bağlar: potansiyel hareketliler, simsarlar ve kalanların ağları <u><i>Sembolik Bağlar</i></u> - Akraba örgütleri, etnik ulusal ve dini örgütler; sembolik topluluklar <u><i>Bağların İçeriği-İşlemler</i></u> - Yükümlülükler, karşılıklılık ve dayanışma; bilgi, kontrol ve diğerlerinin kaynaklarına erişim	<u><i>Ekonomi</i></u> - Gelir ve işsizlik farklılıkları <u><i>Siyaset</i></u> - Ulus-devletler ve uluslararası rejimler içerisindeki çevresel hareketliliğin düzenlenmesi - Siyasi baskı, etnik, ulusal ve dini çatışmalar <u><i>Kültürel Oluşum</i></u> - Baskın normlar ve söylemler <u><i>Demografi ve Ekoloji</i></u> - Nüfus artışı - Ekilebilir alanların uygunluğu - Teknoloji düzeyi

Kaynak: Dönmez Kara, Ö. C. (2015), Göç bağlamında uluslararası iş birliği ve Türkiye'nin politikaları. Yayınlanmış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:13.

Özetlersek göç, mikro düzeyde bireysel, orta düzeyde kolektif ve toplumsal bağlar, makro düzeyde ise ekonomik, siyasal, kültürel yapılar tarafından belirlenmektedir. Ancak bu yaklaşımların hiçbirinin tüm göçler için tek başına geçerli olmadığı açıktır. Bazen mikro düzeydeki beklentiler, bazen makro düzeyde ekonomik ve siyasal faktörler, bazen ise orta düzeyde toplumsal ağlar göç nedeni olabilmektedir. Günümüzde göç eğilimleri toplumsal değişme ve dönüşmelere bağlı olarak değişmekte, farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma göç türlerini de değiştirmekte, kuramsal anlamda birçok farklı yaklaşım sergilenmesine neden olmaktadır. Göç kavramının bu çok boyutlu yapısı göç kuram ve modellerinin neden bu kadar çok ve çeşitli olduğunu açıklamaktadır.

1.2.Türkiye'ye Suriyeli Göçü

Suriyelilerin dünyadaki en büyük mülteci grubu olmalarına sebep olan süreç Arap Baharı ile başlamıştır. Arap Baharı, Ortadoğu'da yer alan ve meşruiyeti temsili-demokratik temellere dayanmayan ülkelerin mevcut rejimlerini değiştirmeye yönelik bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Oluşumunda ve gelişmesinde bölgenin dinamiklerini diğer ülkelerle kurduğu bağlar yoluyla belirleyen Amerika Birleşik Devletleri büyük oranda etkili olmuştur. Bölgedeki ülkelerde ilk görünümüleri istikrarsızlık, kaos ortamı ve belirsizlik şeklinde oluşan süreç, yerini zamanla halk ayaklanmaları, protestolar ve hatta silahlı-silahsız çatışmalara bırakmıştır (Oğuzlu, 2011:9-13).

Arap Baharı 2010 yılında Tunus'ta başlamış, kısa süre sonra Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki pek çok ülkeye sıçramıştır. Suriye'deki yönetim ise ilk etapta bu süreci önemsememiş, olayların bir gün Suriye'ye de sıçrayacağı düşünülmemiştir. Ancak bir süre sonra -özellikle kuraklık ve işsizlik gibi etmenler nedeniyle- Mart 2011 tarihinde Suriye'nin Dera kentinde ilk ayaklanmalar başlamıştır. Daha sonra başka kentlere de sıçrayan olaylar kısa sürede bir iç savaşa dönüşmüştür (Şen, 2013:59).

Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan süreç Mısır, Tunus, Libya ve Yemen'de devrim; diğer ülkelerde ise hükümetlerin devrilmesi ve anayasal değişiklikler ile sonuçlanmıştır. Ancak Suriye iç savaşı üzerinden yıllar geçmesine rağmen devam

etmektedir. Hala devam eden iç savaş nedeniyle İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük kitle göçü meydana gelmiş, Suriyeliler yakın tarihteki en büyük mülteci grubu haline gelmiştir. Suriyelilerin sığınabileceği ilk güvenli yer ise Türkiye olmuştur. Bu durum birçok sosyal, ekonomik ve siyasal sonuçlar doğurmuş, Suriyeliler kaçınılmaz olarak ülkemizde toplumsal değişimin katalizörü haline gelmiştir.

2011 yılında 300-400 kadar Suriye vatandaşının Hatay Cilvegözü sınır kapısına doğru hareketlenmesi ülkemize Suriye'den ilk gelen toplu nüfus hareketini oluşturmaktadır. Bu tarihten itibaren savaştan kaçarak ülkemize sığınmak zorunda kalan insan sayısı giderek artmış, durumun gereği olarak 30 Mart 2012 tarihinde yayınlanan bir genelge ile Suriyelilerin "Geçici Koruma" kapsamına alındığı bildirilmiştir. Bu tarihten itibaren savaş milyonlarca insanı yerinden etmiş, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre aradan geçen 7 yılda, savaştan kaçarak ülkemizde geçici koruma kapsamına alınan kayıtlı mültecilerin sayısı 3.7 milyona ulaşmıştır.¹ Bu durumun sonucu olarak mülteci, sığınmacı, zorunlu göç gibi kavramlar hayatımızın bir parçası haline gelmiştir ancak bu terimlerin ne ifade ettiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak en büyük kafa karışıklığı Suriyeliler söz konusu olduğunda meydana gelmektedir. Çünkü Suriyelilere verilen "Geçici Koruma" statüsü onları mülteci, sığınmacı gibi tanımlamaların dışında ayrı bir yere koymaktadır. Bu nedenle geçici koruma ayrıca açıklanması gereken bir konu olarak bir sonraki başlık altında incelenmiştir.

1.3. Türkiye'nin göç politikası ve "Geçici Koruma"

Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılarla ilgili ilk düzenleyici belgesi 1934 yılında çıkarılan İskan Kanunu'dur. Kanun, adından da anlaşılacağı üzere yalnızca göç hareketlerinden sonra söz konusu olan ülke içi iskânla ilgilidir. 1991 yılında Irak'tan beş yüz bin sığınmacının Türkiye'ye gelmesi ve bireysel sığınma vakalarının artması nedeniyle 1994 yılında İltica ve Sığınma Yönetmeliği kabul edilmiştir. Yönetmelik,

---

¹ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 11.12.2019

sosyal haklarla ilgili herhangi bir madde içermemesine karşın ‘mülteci’ ve ‘sığınmacı’ tanımlarını ortaya koymasından önemlidir. Bu yönetmeliğin üçüncü maddesine göre mülteci, *“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”* olarak tanımlanmıştır. Sığınmacı ise, *“İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”*yı ifade eder.

Türkiye’nin mülteci hukuku, 1951 yılında imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne dair Cenevre Sözleşmesi’ne dayanmaktadır. Cenevre sözleşmesinde mülteci, *“ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs”* olarak tanımlanmıştır.

Göç konusunun Türkiye’yi giderek daha fazla ilgilendirmesinin bir sonucu olarak 4 Nisan 2013 tarihinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kabul edilerek Nisan 2014’te yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile güncel sorunlar ve gelişmeler karşısında yetersiz kalan idari düzenlemeler ve kanun düzeyindeki eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır. Aynı Kanun ile göç sorunlarının etkin

yönetimi amacıyla alanında uzmanlaşmış yetkin bir kurumsal yapılanma olan Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda "mülteci", "*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü*" olarak tanımlanmıştır.

Ancak Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama ile taraf olduğundan Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülke vatandaşlarına mülteci statüsü verilememektedir. Bu nedenle mülteci tanımı yalnızca Avrupa'dan gelen kişilerle sınırlı tutulmuştur. Avrupa dışından gelen sığınmacılara ise sınırlı bir süre için Türkiye'de kalmalarına izin verilmesinin yolu geçici koruma kavramı ile açılmıştır. Geçici koruma ülkemizde Suriyelilerle hayat bulmuş ve onların durumunun yarattığı ihtiyaç nedeniyle yasalaşmış bir kavramdır. 2011 yılında gerçekleşen ilk toplu nüfus hareketinden itibaren savaştan kaçarak ülkemize sığınmak zorunda kalan Suriyelilerin sayısı giderek artmış, bu durumun gereği olarak 30 Mart 2012 tarihinde yayınlanan bir genelge ile Suriyelilerin "geçici koruma kapsamına" alındığı bildirilmiştir.

Geçici koruma, 2004 tarihli 100 nolu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi Kararı'na dayanmaktadır ve toplu göç hareketlerinin aniden gelişmesi durumunda yürürlüğe konan bir koruma biçimidir. Geçici korumada amaç vakit kaybettiren bireysel sığınma prosedürlerinin yerine hızlı çözümler üretmektir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Geçici Koruma ve Uluslararası Korumaya İlişkin Diğer Hükümler başlıklı dördüncü bölümünde "*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel*

olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” hükmüyle yer almaktadır. Ayrıca bu maddeye dayanarak 13.10.2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmış, bu yönetmelikle geçici korumanın uygulanmasına dair usul ve esaslar belirlenmiştir.

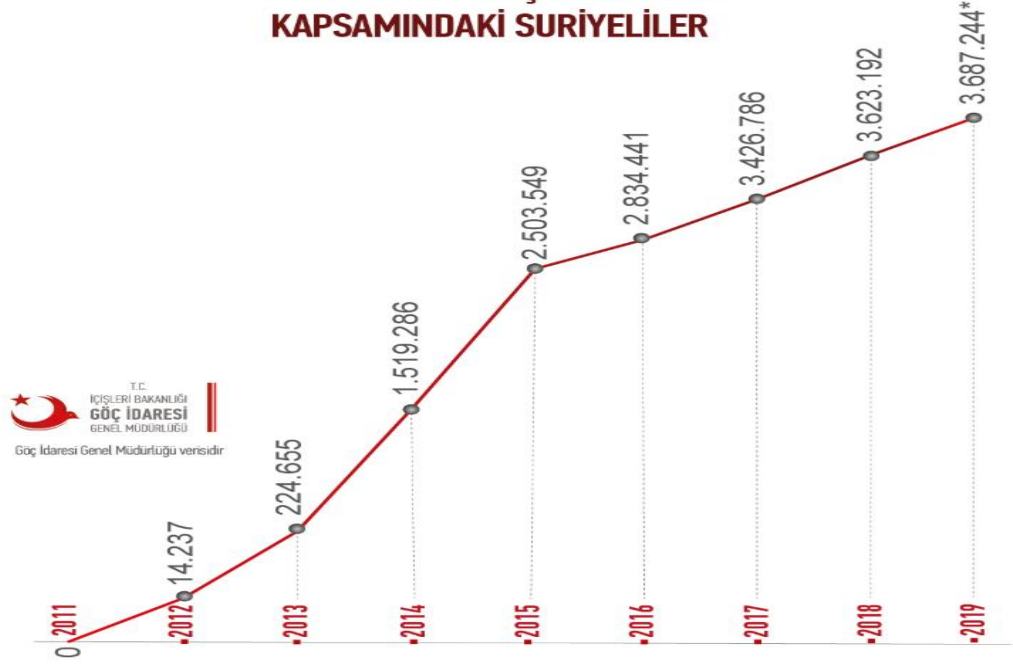
Görüldüğü üzere ülkemizdeki Suriyeliler “mülteci” statüsüne sahip değildirler. Bu nedenle Türkiye’ye sığınan Suriyeliler “geçici koruma” kapsamında değerlendirilmektedir. Hukuki olarak “sığınmacı” ve “mülteci” olarak değerlendirilmesi mümkün olmayan Suriyeliler, “Geçici Koruma Kapsamında ülkemizde bulunan yabancılar” terimi ile ifade edilmektedir. Geçici koruma kavramının tanımından anlaşılacağı üzere 2011 öncesinde Türkiye’ye gelen Suriyeliler ikamet izni alarak gelmiş olan kişilerdir ve geçici koruma kapsamında değildirler. İlave olarak belirtmek gerekir ki, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin tamamı kayıt altında değildir ve kayıt yaptırmamış yaklaşık 50-60 bin civarında Suriyeli bulunmaktadır.² Bugün Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 03.12.2019 tarihli verilerine göre 2011 yılından beri Türkiye’ye gelen geçici koruma kapsamında Suriyelilerin sayısı 3.687,244’e ulaşmıştır.³

---

² İçişleri Bakanı Soylu: “Türkiye’de kayıt altına alınmamış Suriyeliler 50-60 bin.” Haberturk.com/son-dakika-bakan-soylu-dan-onemli-aciklamalar-2514831 Erişim Tarihi:20.08.2019

³ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 03.12.2019

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

Kaynak: TC İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2019). “Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 3.12.2019)

Türkiye Suriyelilere “misafir” gözüyle bakmakta ve “açık kapı politikası” uygulamaktadır. Bu politika geçici korumanın üç unsuruna dayanmaktadır. Bu unsurlar:

“-Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul,

-Geri göndermeme ilkesi

-Gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması”dır.⁴

Bu unsurlar açık kapı politikasını açıklar niteliktedir. Buna göre, sınırlar Suriye’deki zulüm ve savaştan kaçan misafirlere daima açıktır, gelenler geri dönmeleri için zorlanamaz ve temel ihtiyaçları Türk hükümeti tarafından

⁴ <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari>, Erişim Tarihi: 12.12.2019

karşılacaktır. Suriyeliler sınırdan geçerek istedikleri bir şehirde ya da kendileri için yapılan kamplarda yaşayabilmekte, belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarınca kendilerine sosyal yardımlar yapılmakta, ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanabilmekte ve çalışma izni almalarına gerek olmadan çalışabilmektedir. Bununla birlikte Suriyelilere yönelik hiçbir asimilasyon politikasının uygulanması söz konusu değildir. Bu politika dünyada eşi benzeri olmayan bir göç politikasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM: GÖÇ KURAMLARI VE GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ

2.1. Göç Kuramları

Göç kavramının çok boyutlu yapısı nedeniyle göç kuram ve modelleri çok sayıda ve oldukça çeşitlidir. Bilinmektedir ki göç hareketlerini tek başına açıklayabilecek kapsamda bir kuram yoktur. Göç kavramının birçok farklı olgu açısından (ekonomik, kültürel, sosyal, bireysel ya da psikolojik) ele alınması mümkün olsa da üzerinde en çok durulan bireylerin hayatlarını devam ettirebilmek için yer değiştirmeleri yani ekonomik eksenli değerlendirmelerdir. Ayrıca göç temel olarak amacı, nedeni, süresi ve yasal statüsü gibi açılardan belli başlı kategorilere ayrılmaktadır:

- Amacı açısından ekonomik - ekonomik olmayan göç,
- Göçü etkileyen etmenler açısından gönüllü- zorunlu göç,
- Süresi açısından geçici- sürekli göç,
- Yasal statü açısından yasal göç- kaçak göç,
- Göç edenin özelliği açısından vasıflı (beyin) göç- vasıfsız göç (Güllüpnar, 2012:57).

Göç kuramları oluşturulurken birey, hane halkı, ulusal ve uluslararası pazarlar gibi çoğu ekonomi eksenli sorgulama düzeylerine dayalı sınıflandırmalar yapılmıştır. Ravenstein'in 1885 ve 1889 yıllarında yayınlanan Göç Kanunları isimli makaleleri göçle ilgili bilinen ilk çalışma niteliğindedir. Göç kuramlarının ise ilk olarak 1960'lı yıllarda ortaya atılan neo-klasik göç teorileriyle ortaya çıktığı görülmektedir. Neo – klasik iktisat modeline uygun olarak ortaya atılan bu kuram, göç analizine bireysel faktörleri de dâhil etmiştir. Buna göre, bölgeler arası eşitsizlikler geçicidir ve bu eşitsizlik işgücü değişimi yoluyla ortadan kaldırılabilecek bir durumdur. Ancak ilerleyen süreçte dünyada ekonomik krizlerin ortaya çıkmasıyla durumun hiç de geçici olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda uluslararası göçün aslında merkez ülkeler tarafından çıkarlarına uygun olarak yönlendirilen bir süreç olduğu görüşü ortaya çıkmış, bu durum merkez- çevre kuramının temelini oluşturmuştur. 1980'li yıllardan itibaren ise ekonominin küreselleşmesi ve ulaşım ile iletişimin gelişmesiyle

uluslararası göç süreçlerinin karmaşıklaşan yapısı, göç süreçlerinde yapısal faktörlerin yanında kültür, aileler, etnik gruplar ve ilişki ağlarının da etkisinin tartışılmasına sebep olmuştur (Güllüpinar, 2012:53).

Şimdi bu göç kuramlarını ayrıntılı olarak ele alalım:

2.1.1. Ravenstein'in göç kanunları

Ravenstein'in 1885 ve 1889 yıllarında yayınlanan Göç Kanunları isimli eseri göçle ilgili bilinen ilk çalışma niteliğindedir. Sonraları yazılacak göç kuramları ve modellerine öncülük etmesi nedeniyle önem taşımaktadır (Yalçın, 2004: 22).

19. Yüzyılın son yarısında endüstrileşmenin sonucu olarak gelişen ulaşım ağları ve artan iş imkanları insanları Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göç etmeye itmiştir. Ravenstein kuramını bu yıllardaki göçü araştırarak oluşturmuş ve göç olgusunun hiçbir kesin kanuna bağlı olmadığı tezini çürütme amacıyla oluşturulmuştur. Çalışmalarında göçün genel geçer kanunları olduğunu göstermeye çalışmış ve yedi göç kanunu belirlemiştir. Ravenstein'a (1885: 183-197) göre bu kanunlar;

1.Göç ve mesafe: İnsanların çoğunluğu kendilerine yakın olan kısa mesafedeki yerlere göç ederler. Bu kısa mesafeli göçler yeni göç dalgaları yaratır. Kısa mesafeli göç Ravenstein'in birinci göç tipini oluşturmaktadır.

2.Göç ve basamakları: İlk kanunun açıklayıcısı niteliğindedir. Göç dalgaları daha fazla göçmeni içinde barındırabilecek daha büyük sanayi ve ticaret kentlerine doğru yönelir. Bu kentlerde iş imkanları ne kadar fazlaysa göç oranı da o kadar fazla olacaktır.

3. Yayılma ve emme süreci: Göç tek başına bir amaç olamaz. Bir göçmenin amacı kentin ekonomik ve ticari faaliyetlerinin getirisinden pay almaktır. Bu amaç yayılma sürecini hızlandırmakta ve böylece şehirlerde gelişen sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücü açığı karşılanmaktadır. Ve böylece gelen göç sanayi kentlerince emilmektedir. Bu işleyişe göre bu iki süreç amaç ve sonucu açısından birbirini tamamlar niteliktedir.

4.Göç zincirleri: Göç alan yer göç verir. Her bir göç dalgası zincirleme olarak yeni göç dalgaları yaratır.

5.Doğrudan göç: İlk dört kanunda bahsettiği göç türlerinden farklı olarak uzun mesafeli göçü tanımlar. Bu göç türü basamaksız ve doğrudan kentlere yapılan göçtür. Bu modele göre ilk dört özellik birinci göç tipi olan kısa mesafeli göçe aittir. Kısa mesafeli göç basamaklı, zincirleme iken; ikinci göç tipi olan uzun mesafeli göç basamaksız, uzun mesafeli ve dolaysız olarak ticaret ve sanayi merkezlerine yapılan göçtür.

6. Kıır kent yerleşimcileri farkı: Ravenstein'a göre kentte yaşayanlar kıırda yaşayanlara göre daha az göç etme eğilimindedirler.

7.Kadın erkek farkı: Ravenstein'a göre kısa mesafeli göçleri kadınlar daha çok gerçekleştirmekte, uzun mesafeli göçlerde ise erkekler kadınlar daha fazla yer almaktadır.

Görüldüğü üzere Ravenstein'ın kuramı ait olduğu döneme göre ekonomik belirlenim temelli bilgiler vermekte günümüzdeki katmanlı ve kompleks göç olgusunun anlaşılmasında yetersiz kalmaktadır. Ancak arkadan gelen göç kuramlarına katkıları nedeniyle taşıdığı önem nedeniyle kısaca yer verilmiştir.

2.1.2. Neo- klasik ekonominin makro göç kuramı

Bilinen en eski uluslararası göç kuramı Neo-Klasik Ekonominin Makro Göç Kuramıdır. Bu kurama göre göçün nedeni emeğin arz ve talebindeki coğrafi farklılıklardır. Düşük ücretle çalışan işçiler, ücret düzeyi yüksek ve emek talebi yoğun ülkelere doğru göç ederler. Buna göre uluslararası göçün nedeni gelişmiş ve gelişmekte olan arasındaki piyasa dengesizlikleri ve ücret farklılıklarıdır (Güllüoınar, 2012: 58).

Toksöz (2006), bu kurama göre göçün nedenini, arzın itmesi talebin çekmesi olarak açıklar. Kurama göre göç alıp verme yoluyla uzun dönemde işgücü maliyetleri kendiliğinden dengelenir, yani göç bir emek piyasası dengeleme aracı olarak karşımıza çıkar. Lewis'in teorisinin bu noktası kuramının eleştirilmesine neden

olmaktadır çünkü buna göre uluslararası göç süreci bir noktadan sonra durmak zorundadır (Bozdağ ve Atan, 2009: 164).

Abadan-Unat (2006 : 22)'a göre kuramın uluslararası göçle ilgili varsayımları:

- 1- Uluslararası göçün nedeni ülkeler arası ücret farklılıklarıdır.
- 2- Bu ücret farklılıklarının giderilmesiyle işgücü hareketleri dolayısıyla da göç hareketleri sonu bulur.
- 3- Yüksek vasıflı işçiler ile vasıfsız işçilerin göç hareketleri birbirinden farklıdır
- 4- Uluslararası göç kapsamında anlamlı olan piyasalar işgücü piyasalarıdır.
- 5- Hükümetler diğer ülkelerle birlikte işgücü piyasasını denetler ve etkiler.

2.1.3. Neo- klasik ekonominin mikro göç kuramı

Makro göç kuramıyla aynı varsayımlara sahip olmakla birlikte göç etme nedenlerine bireyin kendisini dahil etmesiyle makro göç kuramından farklılaşır. Göçe neden olan faktörler makro ekonomik koşullara ilave olarak bireyin rasyonel kararıdır. Sjaastad, Todaro ve Barjas tarafından geliştirilen bu kurama göre birey maliyet/kar hesabı yaparak ancak kazanç elde edebileceği durumlarda göç etmektedir (Abadan-Unat, 2006:23).

Fayda maksimizasyonuna dayalı olan bu teoriye göre göç, daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak isteyen bireyler tarafından (Toksöz, 2006: 17), hem finansal hem psikolojik faydaya dayalı hesaplamalar sonucunda gerçekleştirilir (Kaygalak, 1999: 15). Yani göç kararı gönüllü olarak alınmaktadır. Bu kuramın ortaya koyduğu “İnsani Sermaye Modeli”ne göre göç, insanın kendi sermayesine yönelik bir yatırım yapma şeklindedir (Güllüpcinar, 2012: 61).

2.1.4. Yeni ekonomi kuramı

1990'lı yıllarda O. Stark tarafından ortaya koyulan bu teoriye göre göç kararı, bireylerin tek başına aldıkları bir karar değil, aile veya hanhalkları gibi birbiri ile alakalı insan grupları tarafından alınan ortak bir karardır (Massey vd. 2014: 16).

Bu teoriye göre bir aile stratejisi olan göç kararı ile birlikte ailenin geliri artar ve çeşitlenir. Bu durum riski minimuma indirerek bir güvence oluşturur. Yeni Ekonomi Teorisinin temel varsayımı, ailenin geliri artmasa bile girişimler yoluyla yeni gelir kaynağı elde edilmesinin yolunu açmasıdır (Güllüoğınar, 2012: 62).

Bozdağ ve Atan'a göre, bu kuramda göçe neden olan üç faktör mevcuttur. Bunlar diğergamlık (aile çıkarları doğrultusunda göç etmede isteklilik), güvence ve yatırımdır (Bozdağ ve Atan, 2009:165).

Görüldüğü gibi bu kuram da neo klasik mikro kuram gibi mikro düzeyde bir modeldir. Ancak göç kararını kimin verdiği ve gelir ile risklerin nasıl hesaplandığı noktalarında neo klasik mikro kuramdan ayrılır.

2.1.5. İkiye bölünmüş emek piyasası kuramı

Bu kuram, göç hareketlerinin emek göçü şeklinde ortaya çıktığını ve özellikle gelişmiş ülkelerin işgücü talebi doğrultusunda gerçekleştiğini iddia etmektedir. Gelişmiş ülkelerin göçmen işçi talebinin kaynağı ise hedef ülke ekonomisinin yapısından kaynaklı gereksinimlerdir. Yapısaldır çünkü ücretler sosyal ve kurumsal mekanizmalar aracılığıyla sürekli sabit tutulmaktadır (Masey, 2014:20-21).

İşgücü piyasasında iki tür işçi bulunmaktadır: Vasıflı ve vasıfsız işçiler. Vasıflı işçiler sermaye yoğun (birincil) sektörlerde çalışan yoğun bilgi, yetenek ve uzmanlık gerektiren işlerde çalışanlardır. İşveren için kolayca vazgeçilebilir konumda değildirler çünkü yaptıkları işi herhangi biri yapamaz. Vasıfsız işçiler ise ikincil sektör işlerinde çalışanlardır. Vasıflı işçilerin yapmak istemediği niteliksiz işleri yaparlar.

Toksöz (2006), tıpkı vasıflı işçiler gibi yerli işçilerin de bu vasıfsız işleri yapmak istemediklerini belirtmektedir. Gelişmiş ekonomilerdeki niteliksiz işlerde yerli işçiler çalışmak istemediklerinden bu işler çoğunlukla göçmen işçiler tarafından yapılır. Görüldüğü üzere gelişmiş ekonomiler sermaye yoğun sektörler ve emek yoğun sektörler olmak üzere ikiye ayrılmış işgücü piyasasına sahiptir. Bu yapının incelenmesi sonucu ikiye bölünmüş (tabakalı) işgücü piyasasını meydana getirir.

2.1.6.İtme çekme kuramı

İtme-çekme kuramı, uluslararası göçün nedeni olarak hem hedef ülke hem de köken ülkedeki itici ve çekici faktörlerin etkili olduğunu savunur. Buna göre yaşanan yerin de göç edilecek yerin de kendi içinde olumlu ve olumsuz faktörleri vardır. Uluslararası göç, köken ülkedeki bir takım dezavantajlı durumdan (örneğin kötü eğitim, düşük ücret gibi) kurtulmak için avantajlı bir konuma geçilebilecek hedef ülkeye gitmek isteğinin bir sonucu gerçekleşir. Kuram iki varsayıma dayanmaktadır: İlki uluslararası göçe katılan öncelikli kesimin köken ülkedeki dezavantajlı gruplardan oluştuğudur. İkinci varsayım ise bu göç hareketlerinin zamanla toplumsal eşitsizlikleri gidereceğidir (Baştürk, 2014: 350).

Kuram itme ve çekme faktörlerini kişisel ve görel olarak ele alır. Avantaj ve dezavantajları belirleyen ise yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb. demografik faktörlerdir. Bu faktörler 1998 yılında Paul Boyle tarafından ortaya konmuştur.

Tablo -2: İtici ve Çekici Faktörlerin Analizi

İTİCİ FAKTÖRLER	ÇEKİCİ FAKTÖRLER
Madenler, Tarım Alanları, Ormanlar Gibi Doğal Kaynakların Azalması veya Fiyatlarının Düşüşü,	Gelişmiş İstihdam Fırsatları,
İşçi İhtiyaçları veya Makineleşmeye Bağlı Olarak Yaşanan İstihdam Eksikliği,	Gelir Getirici Fırsatlar,
Politik, Dinsel ve Etnik Ayrımcı Muamelelerin Yaşanması,	Gelişmiş Eğitim ve Öğretim Olanakları,
Kültürel Yabancılaşma,	Yaşanabilir Çevre veya Yaşam Şartları,
İstihdam veya Evlenme Olanaklarının Azlığı,	Bağımlılık Sonucu Örneğin Evlenme İle Hareket,
Doğal Olarak veya İnsan Eliyle Oluşturulan Felaketler.	Zengin, Çeşitli, Entelektüel ve Yaratıcı Çevre.

Kaynak: Dönmez Kara, Ö. C. (2015), Göç bağlamında uluslararası iş birliği ve Türkiye'nin politikaları. Yayınlanmış Doktora Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s:35

Bu kuram 1966 yılında Bir Göç Teorisi adıyla Everett Lee tarafından yayınlanan makaleyle ortaya konmuştur. Ravenstein'in kuramını eleştirerek göçün karakteristik olarak ortak özelliklerini saptamaya çalışmış bu amaçla dört temel faktör belirlemiştir. Yalçın'a (2004:30) göre itme çekme kuramının temel işleyişini ortaya koyan bu faktörler,

- 1.Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- 2.Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- 3.İşe karışan engeller,
- 4.Bireysel faktörler'dir.

Kuramın dikkat çektiği önemli noktalardan biri hiçbir bağlam ve düzlemde mutlak itme ve mutlak çekme faktörü olmadığını vurgulamasıdır (Çağlayan, 2006:74). Buna göre, itme ve çekme faktörlerinin içeriğinin belirlenmesi birçok etkene bağlıdır. Kişisel avantajlar ve dezavantajlar, hangi sosyal bağlam ve süreç çevresinde ele alındığına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz yani itme ve çekme faktörü olabilir.

Lee'nin kuramında dikkat çeken bir diğer nokta ise göçün belirleyenlerini kişisel (mikro) ve kişisel olmayan (makro) faktörler olarak ikiye ayırmasıdır. Bu belirleyenler yaşanan yer ile göç edilecek yer arasındaki engelleyici faktörlerdir. Mikro faktörlere örnek olarak kişinin içinde bulunduğu temel bağlamları içeren hukuksal ve sosyal belirsizlik, göç mesafesi, ulaşım için ödenecek bedel ve ulaşım imkanları verilebilir. Göçü engelleyen makro faktörler ise kanunlar, ırk ya da ulusal kimliğe vurgu yapan göç politikaları vb. üst düzey faktörlerdir (Çağlayan, 2006:74). Göç analizinin doğru bir şekilde yapılabilmesi için bu engelleri de analize dahil etmek önemlidir. Yerleşikler yani potansiyel göçmenler kendileri için yaşadıkları yerdeki olumlu ve olumsuz faktörlerin neler olduğunu ve dolayısıyla itme ve çekme

faktörlerinin hesabını rahatlıkla yapabilmektedirler. Göç etme kararının verilmesi sürecinde başka bir yere göç etmeyip yaşadıkları yerde kalmayı seçen potansiyel göçmenler kendilerini nasıl bir hayatın beklediği konusunda bilgi sahibidir. Ancak göç etme kararı veren için gidilecek yerdeki sosyal ve kültürel yapı, ekonomik beklentiler ve diğer riskler göçün başlı başına bir belirsizlik olduğunu ortaya koyar (Çağlayan, 2006:74). Bu belirsizliğin kişileri göç sürecinden çoğu zaman alıkoyan bir durum olduğu söylenebilir. Ayrıca göç etme kararı verilmesinin oldukça zor bir süreç olduğu da ortadadır.

İtme ve çekme teorisinin günümüzdeki kompleks yapıları yeni göç hareketleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Bununla birlikte yeni göç hareketlerinin Lee'nin bahsettiğinden daha da karmaşık hale geldiği açıktır. Küreselleşme başta olmak üzere pek çok faktör göç olgusunu temelden değişikliğe uğratmıştır. Bu çok bilinmeyenli yapı, itme ve çekme faktörlerinin hesabını zorlaştırmıştır (Çağlayan, 2006:75).

2.1.7.Petersen'in beş göç tipi

Petersen tıpkı Lee gibi göç üzerine ve itme çekme faktörleriyle uğraşan bir kuram ortaya koymuştur. Lee'den farklı olarak Petersen, itme ve çekme faktörlerinin altında yatan asıl nedenlerin ne olduğunu araştırmıştır. Zamansallığın da önemini vurgulayan Petersen, belli bir dönemde itme faktörü olarak işleyen bir etkenin, belli bir zaman sonra çekme faktörüne dönüşebileceğini söyler. Ayrıca ekonominin göç için her zaman belirleyici bir faktör olduğunu ve göçleri anlayabilmek için mutlaka ekonominin dikkate alınması gerektiğinden bahseder. Petersen bu etmenleri göz önünde bulundurarak beş göç tipi oluşturmuştur. Petersen'e (1970: 55-65) göre bunlar;

-İlkel göçler: Kuraklık, sel, kötü hava şartları gibi ekolojik faktörlerin yarattığı zorluklardan kaynaklı olarak gerçekleştirilen göçlerdir.

-Zorunlu ve Yöneltilmiş Göç: Sosyal baskılar nedeniyle gerçekleştirilen bu göç türlerinden yöneltilmiş göç, sosyal bir baskıya rağmen göç edip etmeme kararı verme yetkisini elinde bulundurmamayı ifade etmektedir. Zorunlu göçte ise göçmenler

göç kararı üzerinde herhangi bir inisiyatifte bulunamamakta, yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmaktadır.

-Serbest göç: Bu göç türünde göç edip etmeme kararı tamamen kişiye aittir, herhangi bir yönlendirici durum, çevresel koşul ya da zorunluluk bulunmamaktadır. Bu göç tipi, kitlesel göçlerden çok keyfi sebeplere dayalı bireysel göçleri tanımlamaktadır.

-Kitlesel Göç: Çok sayıda insanın hep birlikte hareket ettiği bu göç tipinde, teknolojik gelişmeler ve ulaşım ağının genişlemesi nedeniyle göçün bireysel bir durum olmaktan çıkması kastedilmektedir. Buna göre daha önce göç eden insanlar gittikleri yerdeki avantajlı konumlarını gelişen teknoloji ve ulaşım ağı sayesinde geldikleri yerdeki insanlarla paylaşmış, bu durum göç eden insan sayısını arttırarak kitlesel göçe neden olmuştur (Çağlayan, 2006:75-76).

Petersen'in bu çalışması sonucunda ortaya koyduğu göç tipleri itme ve çekme faktörlerinden yola çıkmış olmakla birlikte göç için bireysel ve toplumsal motivasyonların da gerekli olduğunu ortaya koyması yönünden önemlidir. Bu şekilde birden fazla faktörün göç analizinden kullanılması gerekliliğini ortaya koyması Petersen'in kuramının günümüzde bile kullanışlı kuramlar arasında olmasını sağlamaktadır.

2.1.8. Merkez - çevre kuramı (Dünya sistemi teorisi)

Dünyayı merkez ve çevre olarak ikiye ayıran ve bu ikili dünya düzeninin temelde ekonomik olarak birbirine bağımlı olduğunu savunan kuram "Bağımlılık Okulu" ya da "Dünya Sistemleri Teorisi" olarak isimlendirilmektedir. Bu görüş 1970'li yıllarda öncelikle Wallerstein, Samir Amin, Galtung, Castles ve Kosack tarafından ortaya atılmış, 1980'lerde Castles, Sassen, Frank ve Portes tarafından geliştirilmiştir (Güllüpnar, 2012: 67).

Merkez-Çevre Kuramı, Marksist bakış açısıyla dünyadaki tüm sistemlerin ve diğer tüm yapıların Kapitalist ekonomi tarafından belirlendiğini söyler. "Bugünkü durumda tarihsel sitem, evirilen tek tarihsel varlık olarak kapitalist dünya ekonomisidir" (Wallerstein, 2000:134). Yani uluslararası göçün temeli İkiye

Bölünmüş Emek Piyasası Kuramının aksine ulusal ekonomilerdeki ikili pazar yapısı değil genişleyen kapitalist dünya pazarıdır.

Buna göre merkezdeki ülkeler kapitalist ekonomiyi benimsemiş gelişmiş ülkeler iken çevre ülkeler bu ülkelere bağımlı, kapitalist ağlarla kuşatılmış olan ülkelerdir (Güllüpınar, 2012: 68). Karşılıklı bağımlılık ilişkisiyle donatılmış bu döngü kapitalist dünya düzenini yeniden üreten bir mekanizma olarak devam eder. Anlaşılabildiği üzere bu süreç sömürgecilik olgusuna vurgu yapmaktadır Şöyle ki, merkez ülkeler kapitalist gelişmelerini ve varlıklarını devam ettirebilmek için çevre ülkelerdeki ucuz işgücü, hammadde ve insan nüfusuna ihtiyaç duyarlar. Çevre ülkeler ise kapitalist gelişmelerini tamamlama ve ekonomik refahlarını yükseltme amacıyla merkez ülkeye ekonomik olarak bağımlı yaşarlar. Çevre ülkeler gelişerek merkez ülke haline geldiğinde ise kendine kaynaklarını kullanabileceği bir çevre ülke bulur. Dolayısıyla hem merkez hem de çevre olarak kabul edilen ülkeler birbirlerine bağımlıdırlar (Abadan-Unat, 2006:31-34).

Uluslararası göç hareketi sermaye ve mal akışını takip eder ancak ters yönlü olarak: Sermaye sahibi kapitalist ülkeler çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emeği denetim altına aldıkça göç akımları ters yönlü olarak çevre ülkelerden merkez ülkelere yönelir (Abadan-Unat, 2006: 32).

Göç, zenginleri daha da zengin yapar ve çevre ülkelerin sömürülmesinin sürekliliğini sağlayan bir mekanizma olarak çalışır (Güllüpınar, 2012: 67). Çevre ülkelerden gelen hammadde yine çevre ülkelerden gelen ucuz işgücü ile birlikte düşük maliyetli olarak üretilmektedir. Bu sürecin sonucunda gelişmekte olan ülkede merkez ülkeler tarafından açılan montaj fabrikaları dolayısıyla tarımsal üretim azalmakta, bu nedenle gelir kaynakları zayıfladığından işsiz kalan ya da daha iyi koşullar arayan göç etmeye hazır bir işgücü meydana gelmektedir (Abadan-Unat, 2006:32). İşte gelişmiş ülkelerde ihtiyaç duyulan vasıfsız işgücü açığı, bu şekilde gelen göçmen işçiler tarafından karşılanmaktadır.

Yalçın (2004), merkez ülkelere doğru gerçekleşen göç hareketlerinin çevre ülkelerin modernleşme ve gelişmesine hiçbir katkı yapmayacağını iddia etmektedir. Çünkü

göçmen işçiler ülkelerine tükenmiş, sağlıksız ve yaşlı olarak dönmekte, dolayısıyla da kendi ülke ekonomilerine hiçbir katkı sağlamamaktadır.

Bu kuram günümüz şartları ile düşünüldüğünde gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere ucuz işgücü ihtiyacını karşılayabilmek adına sınırlı sayıda da olsa göçmen kabul politikası geliştirdiği görülmektedir. Ülkeler göç almaya başladıktan sonra hükümetler tarafından göç önlenmeye çalışılsa da durdurulması oldukça zor bir hal almaktadır. Ülkeler bunun yerine göçmen alma politikaları geliştirerek alacakları göçmenleri yeterlilik ölçütlerine tabi tutmaktadır. Örneğin Avrupa ülkeleri savaştan kaçan Suriyeli göçmenlerden iyi yetişmiş, meslek sahibi olanlar arasında sınırlı sayıda kabul etmiştir. Ancak benimsenen göç politikaları ne olursa olsun merkez ülkeler göç almaya devam etmektedir. Yine küreselleşmenin etkisiyle merkez ve çevre olarak nitelendirilen ülke sınırları ortadan kalkmış, merkez ülkeler yerine ulus aşırı şirketler geçmeye başlamıştır.

Kapitalist ülkelerin yaptıkları yatırımları korumak adına sömürgeleri altındaki ülkelere askeri müdahalelerde buldukları görülmektedir. Ancak bu müdahaleler başarısız olduğunda uluslararası göçün bir diğer görünüşü olarak merkez ülkelere yönelik sığınmacı akınlarına yol açtığı görülmektedir (Abadan-Unat, 2006:34). Bu duruma örnek olarak Avrupa ülkelerine doğru yaşanan Suriyeli göçmen akınları gösterilebilir.

Sonuç olarak göç, kapitalist sistemin doğal ve zorunlu bir sonucudur ve kapitalist ilişkiler ağı nedeniyle süreklilik arz etmektedir. Castles bu durumu “bir kez açılan göç musluğunu kolayca kapatmak artık mümkün olmamaktadır” cümlesiyle çarpıcı şekilde ifade etmiştir (Güllüpnar, 2012: 68).

2.1.9. Kesişen fırsatlar kuramı

Kesişen fırsatlar kuramı ilk olarak 1940 yılında Stouffer tarafından yapılan çalışma ile oluşturulmuştur. Stouffer, demografik bilgileri kullanarak evlerinden taşınan kişilerin göç kararı vermesinde işleyen mekanizmaları ve kişileri bu karara iten sebeplerin neler olduğunu araştırmıştır. Buna göre göç kararı verilirken önemli olan faktörlerin başlıcaları, göç edilecek mesafe ve gidilecek yerdeki imkanlardır

(Stouffer, 1940:845). Görüldüğü üzere çalışmasında çekim faktörlerinin üzerinde durmuş, bu faktörlerin arasından da özellikle mesafe faktörünün daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Yaşanılan yer ile göç edilmesi düşünülen yer arasındaki mesafenin kısa olması göç olgusunu etkileyen birinci faktör iken aynı mesafede iki yerden hangisinin tercih edileceği ise bu yerlerdeki iş imkanlarının çokluğuna bağlıdır. Buna karşın göç yolu üzerinde aşılacak ulus-devlet sınırları olmasının olumsuz etkisinden söz eder (Stouffer, 1940:846).

Stouffer'in kuramı özellikle ekonomik temelli ve işçi göçü konulu çalışmalar için zaman zaman kullanışlı olsa da günümüzde küreselleşme ile birlikte değişen ve dönüşen yeni göç olgusu için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Örneğin küreselleşmenin sebep olduğu ucuz işgücü talebi ve bu süreci destekleyen yasadışı göçü bu kuram yoluyla açıklayabilmek neredeyse imkansız gibi görünmektedir (Yalçın, 2004:28-30).

2.1.10.Göç sistemleri kuramı

1970 yılında Mabogunje tarafından öne sürülen bu kuram dünya sistemleri kuramı ile benzerlik gösterir. Tıpkı dünya sistemleri teorisi gibi göç sürecinin sosyal, kültürel, politik, ekonomik koşullardan etkilendiğini öne süren, ülkelerin kendi aralarında karşılıklı göçmen değişimiyle bir göç sistemi ya da ilişkiler zinciri oluşturduğunu iddia eder. Ülkeler arasında insan, sermaye ve malların yoğun dolaşımı söz konusudur. Uluslararası ilişkiler, ekonomik ve politik temelli ilişkiler iki yakın ülke arasında kurulabileceği gibi uzak ülkeler arasında da kurulabilir (Abadan-Unat, 2006:38). Genellikle bu ilişkiye dahil olan ülkeler arasında göç ilişkisinden önceye dayalı bir ilişki mevcuttur. Bu kuram göç olgusuna ekonomik ve politik açıdan ancak uluslararası ilişkiler çerçevesinde yaklaşmasıyla farklılaşır (Güllüpınar, 2012:76-77).

Birbirinden karşılıklı göçmen alan ve veren iki ya da daha fazla ülke tarafından bir göç sistemi oluşturulur. Kurama göre, göç hareketi fiziksel bir etkinlikten çok siyasi ve ekonomik ilişkileri yansıttığından ülkelerin yakınlığı ya da uzaklığı önemli değildir. Aradaki ilişki sömürge ilişkileri, ticari ve mali ilişkiler, siyasi ve kültürel bağlar ya da siyasi nüfuz ve asgari işgal gibi birçok nedene dayanabilir. Göç

sistemleri kuramı bu ilişkileri makro ve mikro ilişkiler olarak sınıflandırır. Buna göre makro yapılar kurumsal faktörleri gösterirken mikro yapılar göçmenlerin inanış, davranış kalıpları ve kendi aralarındaki iletişim ağı anlamına gelmektedir. Ülkelerarası ilişkiler göç hareketinin sosyal organizasyonunu kolaylaştırırken, bireyler arası ilişkiler göçmenlerin kendi aralarında ve göç sonrasında karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmelerini sağlamaktadır. “Kültürel sermaye” ya da “sosyal sermaye” kavramları ile ifade edilen bu enformel sosyal ağlar, göç sistemleri kuramının değindiği en önemli noktalardan biridir. Özetle göç sistemleri kuramı, göç sürecinde ülkelerarası resmi bağlar ve göçmenler arası bağların birlikte incelenmesi gerektiğini vurgular (Toksöz, 2006:20).

2.1.11.İlişkiler ağı (Network) kuramı

Ağ kuramı gerek göçün tarihselliğine vurgu yapması gerekse göç olgusunu oldukça geniş bir perspektiften ele alması nedeniyle diğer göç kuramlarından ayrılmaktadır. Bu ayrımın asıl nedeni göç kavramının mekansallığına ve zamansallığına yaptığı vurgudan kaynaklanmaktadır. Kuram göç olgusunu, göç ve göçmen ilişkisi ve göçmenlik üzerinden ele alması yönünden oldukça önemlidir. Göçmenler gittikleri yerdeki göçmen olmayan kişilerle veya kendi aralarında sosyal ağlar kurarlar. Bu ağlar ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağları başta olmak üzere her türlü sosyal değişkene bağlı olarak kurulmuş olabilir (Abadan-Unat, 2002:34).

Başlangıçta sadece temel ihtiyaçlardan kaynaklı olarak kendiliğinden ortaya çıkan ağ ilişkisi oldukça basit yapılıdır. Zamanla gelişir ve göç veren ile göç alan ülke arasındaki sosyal ağlara dönüşür. Bu ilişkiler ağının gelişimi, göçün sonraki göçlerle desteklenmesine bağlıdır. Göçmen ağı öncelikle göç eden göçmenlerin gittikleri yerde oluşturdukları altyapı üzerine kuruludur. Bu altyapı sayesinde yeni göç dalgaları öncekilere oranla daha kolay harekete geçebilmektedir. Çünkü onlardan önce gidenlerin tecrübeleri bu yeni göçmenlere ışık tutmaktadır (Yalçın, 2004:49-50).

Öncelikle göç ettikleri ülkede kalma süreleri uzayan göçmenler eşlerini ve çocuklarını getirerek aile birliğini sağlamaktadır. Sonrasında geniş ailesi içerisindeki ikinci dereceden akrabalar tavsiye yoluyla göç etmekte, yeni evlilikler yoluyla

ilişkiler ağı genişlemektedir. Göçmen ilişkiler ağı yerleşilen bölgede cemaatler kurulması, kendilerine ait ibadet yerleri, dernekler, dükkanlar, kafeler, doktor vb profesyoneller etrafında birleşilmesi yoluyla genişlemektedir.

Burada göçmen ilişkiler ağının göç etme konusunda olumlu etkileri olduğu vurgulanması gereken önemli bir noktadır. Çünkü bu ağ göçün ekonomik ve sosyal maliyetini düşürmektedir. Göçmen ağının varlığı sayesinde potansiyel göçmenler gidilecek yerle ilgili olarak bilgi sahibi olmakta, kanunlar ve bürokratik prosedürlerle ilgili olarak yapılması gerekenleri önceden öğrenmektedir. Ekonomik açıdan yardımlaşma mekanizmaları devreye girmekte, göç psikolojisi açısından ise yalnız olmadığı hissi göç konusunda kişileri yüreklendirmektedir. Meksikalı göçmenlerle ilgili yapılan bir araştırma sonucu olarak göçmenlerin yüzde doksanının enformel ağlarının kullanarak ABD’de oturma hakkı elde ettiği görülmüştür (Güllüpinar, 2012:74).

Göçmen ilişki ağlarının işlevlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

“1-Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatırlar.

2-Göçmeleri, göçmenleri içine girdikleri toplumdan yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.

3-Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler.

4-Göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlarlar.

5-Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler.

6-Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler.” (Yalçın 2004:51-52).

Çağlayan (2006), göç sebebiyle iki ülke arasında kurulan ilişkiler ağının genellikle ekonomik ve siyasi temelli olduğunu ancak zamanla farklı alanlara da kayarak

oldukça kompleks bir yapıya evrilebileceğini söyler. Bu duruma örnek olarak ise Türkiye Almanya arasındaki göç ilişkisini verir: Türkiye ve Almanya arasındaki göç ağı önceleri yalnızca uyum meselesi, iş ve kalacak yer bulmaya yönelik iken günümüzde bunlara ilave olarak ekonomik ilişki ve Türkiye'nin Almanya siyasetinde etkin olmasının yolunu açan siyasi boyuta doğru kaymıştır (Çağlayan, 2006:86).

Peki bu kurama göre ilişkiler ağının göçmenlerin sosyal uyumuna etkisi nedir? Göçmen ağının varlığı sayesinde yeni göçmenlerin gidilen ülkedeki yaşantıya yumuşak bir geçiş yaptıkları açıkça ortada olsa da bazı farklı durumlardan da söz edilebilir. Abadan-Unat'a göre, göçmen ilişkiler ağı nedeniyle göçmen ailelerin ataerkil aile yapısında bazı değişiklikler meydana gelmiş, ucuz işgücüne olan aşırı talep nedeniyle kadın ve çocukların çalışma hayatına girmesi ataerkil aile yapısında kırılmalarla sonuçlanmıştır. "Buna göre denilebilir ki, göçün oluşturduğu ilişkiler ağları sadece göçmene destek hizmeti vermekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlıyor" (Abadan-Unat, 2002:35).

Göçmen ilişkiler ağının uyum konusunda olumsuz etkileri de vardır. Buna örnek olarak göçmen gruplarının kendilerini "öteki"leştirerek içinde bulunduğu göçmen grubunu toplumdan yalıtması gösterilebilir. Almanya'daki Türk mahalleleri bu duruma iyi bir örnektir. Yapılan araştırmalar bu mahallelerde yaşayan bazı Türk göçmenlerin uzun süre Almanya'da yaşamasına rağmen Almanca öğrenmekte direndiğini, kendini kendi kültürü dışındaki etkilere kapatarak uyum sürecine dahil olmadığını göstermektedir (Yılmaz, 2018).

Görüldüğü üzere göçmen ilişki ağlarının uyum konusunda olumlu ve olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır. Ayrıca daha önce ele aldığımız kuramlarda göç nedeni olarak karşımıza çıkan ücret farklılıklarının önemi yitirdiği görülmektedir.

Özetle İlişkiler Ağı Kuramı diğer göç kuramlarına göre oldukça kapsamlı olduğundan ve göçmen odaklı bir yaklaşımla göç olgusunu analiz etmeyi amaçladığından oldukça önemlidir. Çok faktörlü ve kompleks bir analize imkan vermesi açısından günümüz göçlerini ve göç olgusunu anlamada hayli kullanışlı bir yaklaşım sunmaktadır.

2.1.12.Sonuç

Göç kuramlarının tamamı anlatılırken değişen günümüz perspektifinden yaklaşılmaya çalışılmış ve buna göre kuramın kullanışlılığı ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna göre hiçbir kuramın bir diğerine göre daha üstün olmadığını, göç ve göçmen ilişkisi analizinde her birinin farklı açılardan daha kullanışlı olabileceğini belirtmek gerekmektedir. Ayrıca göç hareketlerini tek başına açıklayabilecek kapsamda hiçbir kuram yoktur. Günümüzde göçün birçok sebebi, sonucu ya da etkileyeni olduğu düşünüldüğünde göç analizinin de farklı kuramlardan yararlanılarak ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Göç olgusunun karmaşık, çok boyutlu ve dinamik yapısının bir gereği olarak olgunun politik, kültürel, bölgesel, hukuki, ekonomik vb. pek çok açıdan değerlendirilmesi kapsamlı bir göç araştırması için önemlidir. Bu nedenle tüm kuramlardan faydalanılacak olmakla birlikte çalışmanın genel yapısına en uygun kuramın İlişkiler Ağı Kuramı olduğu düşünülmektedir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki bu çalışma yapısal etkenlere dayalı bir göç çalışması değil daha çok bireysel tercihlere, bunların sonuçlarına, bireysel hayat hikâyelerine ve göç sürecinin etkileyenlerine yönelik bir göçmen araştırmasıdır. Bu nedenle bireyler sosyal bağlamdan kopuk bir şekilde analiz edilmek yerine bu sosyal bağlam ve aynı zamanda göçmenlerin yapısal ve üst-yapısal etmenlerle olan ilişkileri bağlamında ele alınmıştır.

2.2. Gündelik Hayat Sosyolojisi

‘Gündelik’ her günkü, her gün yapılan iş, günlük anlamlarına gelmektedir (TDK). Gündelik olan tüm toplumlardan insanların soyunun varlığını sürdürebilmek için geliştirdiği etkinliklerden oluşur. Yeme, içme, barınma, üretme, güvenlik, soyun yeniden üretimi, gezinme, alışveriş yapma, konuşma ve daha birçok eylem bu türden etkinliklerdir.

Gündelik hayat sosyolojisinin en önemli temsilcileri Fransız düşünce geleneğinden gelmektedir. Gündelik hayatı konu alan ilk eserler Henri Lefebvre’nin *Gündelik Hayatın Eleştirisi* (1962) ve *Modern Dünya’da Gündelik Hayat* (1971) isimli

çalışmalarıdır. Pierre Bourdieu'nün çalışmaları ise içerisinde gündelik hayat kavramı hiç geçmese de gündelik hayat sosyolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü onun "habitus" kavramı gündelik hayat çalışmaları için çığır açıcı olmuş ve oldukça ses getirmiştir. Gündelik hayat sosyolojisini sosyolojik literatüre kazandırma anlamında oldukça dikkat çeken bir çalışma Michel De Certeau'dan gelmiştir. De Certeau'nun *Gündelik Hayatın Keşfi 1-2* isimli eseri, gündelik hayat çalışmaları açısından adeta bir başucu kitabı ve temel eser niteliğindedir. Bu nedenle aşağıda Lefevre ve Bourdieu'nün gündelik hayat sosyolojilerine kısaca yer verilmiş, sonrasında çalışmanın temel teorik dayanağı olan De Certeau'nun gündelik hayat sosyolojisi ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

2.2.1.Lefebvre ve Gündelik Yaşam Sosyolojisi

Lefebvre'ye göre toplumsal hayat, "küçümsenen ancak hayati öneme sahip olan" yerdir. Gündelik hayat ise tüm toplumsal etkinliklerin sonunda elde kalan öz ve toplumsal bütünün ürünüdür (Lefebvre, 2007:41).

Gündelik hayat sosyolojisi ile çalışmak, içinde yaşanılan toplumun "gündelikliğini" doğuran etmenleri ele almayı gerektirir. Bu etmenler dışarıdan bakıldığında önemsiz görünse de toplumsal değişmeyi ve toplumsalı anlamının anahtarıdır. Bu, toplumu kavrayarak anlamının en akılcı yöntemidir (Lefebvre, 2007:40) Ona göre bir köylünün dolabında bulunan en basit şeylerin bile bir üslubu vardır ve o, bunların toplumsal çevre ve tabakalar hakkında verdiği bilgilerin önemini vurgular (Lefebvre, 2007:41)

Gündelik hayat sıradandır, içerisinde tekrar barındırır. İnsanlar toplumsal ilişkileri yinelerler, belli bir rutinde yeniden üretirler. Bu durumda süreklilik esastır. Çünkü insanın gündelik hayatını sürdürmez hale gelmesi oldukça rahatsız edici bir durumdur. Gündelik hayatın sıradanlığı her insan için bir konfor alanıdır. İnsanlar gündelik hayatlarını arzularına ve çıkarlarına göre şekillendirirler. Mekanı, giyim kuşamlarını, günlük eylemlerini, yapıp etme tarzlarını hatta arzularını bile yeniden üretir ve uyarlarlar. Tüm insanlar için ele alındığında, yineleme ve sürdürülebilirlik

gündelik hayatın ayrılmaz parçaları olduğundan belli bir mantık, üslup birliği ya da bütünlük yakalanması mümkündür (Lefebvre, 2007:47).

Lefebvre'ye göre gündelik hayatın yoksul görünümünün altında gizli bir zenginlik ve kabalığın altında bir derinlik vardır. Onun amacı tüm bunları yani "olağanın altındaki olağanüstülüğü" ortaya çıkarmaktır (Lefebvre, 2007:49). Gündelik olan, bir toplumun tüm karanlık ve aydınlık, güçlü ve zayıf, boş ve doluluklarının yansıtıldığı bir düzlemdir (Lefebvre, 2007:41).

Lefebvre'ye göre gündeliklik, zamansal bir aralıktan bahsetmemesine rağmen tarihsel bir olgudur (Lefebvre, 2007:49). Ona göre gündelik hayatı ve içindeki insan operasyonlarını anlayabilmek için toplumsal mekan üretimi üzerine araştırma yapılması gerekmektedir. Çünkü mekânsal pratik, gündelik yaşam içerisinde yer alan ve rutin olarak tekrarlanan deneyimler, üretimler ve yeniden üretimlerden oluşmaktadır.

Mekanın pratik ve gündelik yaşamdaki üretimini büyük oranda belirleyen ise iktidardır. Bu nokta Lefebvre ve De Certeau'nun gündelik yaşam sosyolojisi bağlamında ortak noktayı oluşturmaktadır. Lefebvre, gündelik hayatı iktidar aracılığıyla kurulan tahakküm ilişkisi bağlamında ele almıştır. İktidarın toplumsal mekanı nasıl uyarladığını ve yönlendirdiğini araştırmıştır (Lefebvre, 2007:83). Benzer şekilde De Certeau'ya göre gündelik hayat, bir iktidar alanıdır ve toplum içinde egemen olanlar bu iktidara maruz kaldıklarından bir tahakküm ilişkisi içerisinde bulunurlar.

Lefebvre, gündelik hayatı "modernite" ile olan ilişkisi bağlamında ele almış ve "boş zaman" kavramının gündelik hayattaki bir tüketim şekli olduğunu ortaya koymuştur (2007:65). Araştırmamız gündelik hayattaki sıradan bireylerin eylem, uygulama ve üretim tarzlarına ve hayatta kalabilmek için geliştirdikleri taktiklere odaklandığından teorik çerçeve olarak De Certeau'nun sosyolojisi temel alınmıştır.

2.2.2.Bourdieu ve Gündelik Yaşam Sosyolojisi

Bourdieu da tıpkı Lefebvre gibi gündelik hayat sosyolojisi ile ilgilenmiş, bu kapsamda toplumsal yapılar ile toplumsal eylem arasındaki bağı derinlemesine incelemiştir. Onun “habitus” kavramı gündelik hayat araştırmalarının önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bourdieu kurduğu düşünümsel sosyoloji ile ancak birlikte ele alındığında anlaşılabilir terimler üretmiştir. Bu terimler “alan, sermaye, illisio ve habitus”tur.

Bourdieu sosyolojisi, öznelerin sürekli rasyonel ve ekonomik çıkarlara göre hareket ettiklerini savunan rasyonel eylem kuramına karşı çıkarak öznelerin belli bir pratik mantığa, sezgiye ve bedensel yatkınlığa göre hareket ettiklerini savunur. Bourdieu sosyolojisi öznelerin pratiklerinin arkasında yatan mantığı araştırması bakımından gündelik hayat sosyolojisi açısından oldukça önemlidir. Bourdieu sosyolojisi en temelde pratik ve kuram arasındaki ilişkiyi inceler. Ancak Bourdieu’nün tüm kavramlara olduğu gibi kuram ve pratiğe yaklaşımı da ilişkiseldir: Ona göre kuram doğrudan pratiklerin belirleyicisi değildir. Pratik ve kuram arasındaki bu dönüşümlü süreç Bourdieu sosyolojisinin “düşünümsel (reflexive)” özelliğini ifade eder. Söz konusu düşünümsellik, “toplumsal araştırmanın pratiği sırasında, düşünülebilir olanı sınırlayan ve düşünüleni önceden belirleyen, düşünülmemiş düşünce kategorilerinin sistematik bir şekilde araştırılması” şeklinde tanımlanmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003:38). Düşünümsel yaklaşım, Bourdieu’nün tüm çalışmalarının temel yöntemidir (Bourdieu ve Wacquant, 2003:93-94). Onun metodolojik çerçevesi o kadar iç içe geçmiş bir haldedir ki hiçbiri diğerinden bağımsız olarak açıklanamaz. Bu yüzden alan, habitus, doxa, illusio, sermaye gibi kavramları her zaman bir arada ele alınarak açıklanır (Çeğin, 2007:511). Düşünümsel yaklaşım yapı ile birey ikiliğine karşı çıkarak diyalektik bir yaklaşım sunar: yapı bireyden bağımsız değildir, bireyler yapıyı oluştururken yapı bireylerin tercihlerinin belirleyicisi konumundadır. Bu nedenle Bourdieu araştırmacıya kendisine de incelenen olayın/olgunun bir parçasıymış gibi yaklaşmasını öğütler. Çünkü ancak bu sayede incelenen olayın/olgunun hangi tarihsel şartlar altında ve hangi karşılıklı etkilerle meydana geldiği; tarihsel, kültürel ve toplumsal arka planına bakılarak anlaşılabilir.

Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı kendi ortaya koyduğu oyun metaforu ve buna referansla yarattığı alan, sermaye ve habitus kavramları üzerine kuruludur. Bourdieu, belli bir bağlam haricinde tanımlanmayan kavramlarının anlaşılabilmesini kolaylaştırmak için oyun metaforunu kullanır. Bu metafora göre oyunun oynandığı yer 'alan'dır. Oyuncunun oyuna dahil olmayı istemesi için oyunun oynanmaya değer olması gerekir. Bir oyunu oynanmaya değer kılan şey ise oyuncunun elde edeceği çıkarlarla (*illusio*) ve oyuna kendini kaptırmakla ilgilidir (Bourdieu, 2006:405). Oyuna kendini kaptırmak ise oyunun kurallarının (aynı zamanda alanın yerleşik düzeninin) sorgulanmadan kabul edilmesine bağlıdır. Oyuncular çıkarları doğrultusunda sorgulamadan kabullendikleri alan kuralları içerisinde kendilerini en faydalı sonuca götürecek bazı yollara zaman içerisinde aşına olmaya başlarlar. Belli bir oyun ya da alan içerisinde kendilerini en iyi sonuca götüren bu davranış kalıpları karşılaşılan durumlar neticesinde bireylerin ortak bir yatkinlikler bütünü oluşturmasına yol açar ki bu bütüne Bourdieu *habitus* adını verir. Bourdieu'ya göre

Habitus, bir konumun için ve bağıntısal özelliklerini birlikçi (üniter) bir yaşam stilinde, yani insanların, malların/varlıkların, pratiklerin tercihindeki birlikçi bir bütünde dile getiren can verici ve birleştirici kökendir (Bourdieu, 2006:21).

Alanla habitus arasında diyalektik bir ilişki vardır öyle ki alan habitusun oluşumuna sebep olurken habitus da alanı yapılandırır. Her oyuncu oyun alanında güçlü olabilmek için elinde bazı kozlar bulundurur. Bourdieu bu kozları 'sermaye' kavramı ile açıklar. Buna göre üç temel sermaye tipi vardır: *Ekonomik* (maddi kaynaklar), *kültürel* (özellikle eğitim yoluyla edinilmiş kazanımlar), *toplumsal* (ilişkiler ağı) *sermaye*. Bu sermaye tipleri içinde buldukları alanın yapısına göre daha az önemli ya da önemsiz olabilir. Bu önem durumuna göre sermaye tiplerinin pratikteki yansımaları ve toplamı olarak tanımlanabilecek *simgesel sermaye* oluşur ve bu sermayelerin toplamı oyuncunun elindeki kozları oluşturur.

De Certeau ve Bourdieu sosyolojilerinin kesişim noktasında ise "taktik" kavramı bulunmaktadır. De Certeau'ya göre taktikler bireylerin yaratıcı zeka ürünü olarak stratejilere karşı geliştirdikleri bilinçli birer savunma mekanizmasıdır. Bourdieu,

alanın konumunu iktidar- alan ilişkisi bağlamında tanımladıktan sonra alandaki birey davranışlarını habitusla açıklar. Toplumsal yapılar ile toplumsal eylem arasındaki bağı oluşturan habitus ise bireyde çocukluk çağından itibaren oluşan bir yatkınlıklar bütünü şeklinde açıklanabilir. Bourdieu'nun birey davranışlarını sezgilere dayandıran yaklaşımını “özneler tam olarak ne yaptıklarını bilmedikleri için, yaptıklarının, sandıklarından daha büyük bir anlamı vardır; bilginin cehalet yani kendisinin farkında olmayan maharet” sözleriyle eleştirir (De Certeau, 2008:142).

Görüldüğü gibi Bourdieu, tıpkı De Certeau gibi toplumsal yapıların belirleyicisinin eyleyiciler olduğunu söyler ancak eylemlerin nedeninin bilinçsiz bir seçime dayandırır. Bireylerin niyetlenmemiş eylemlerinin ve bunların sonuçlarının anlaşılabilirliği oldukça derinlikli ve geniş bir örneklem grubuyla yapılan bir araştırmayı gerekli kılmaktadır. Bu güçlükler nedeniyle araştırmanın teorik çerçevesi Bourdieu sosyolojisine dayandırılmamış, araştırma hipotezinin de gerektirdiği üzere Michel De Certeau sosyolojisi teorik çerçeve olarak kullanılmıştır.

2.2.3.De Certeau ve Gündelik Hayat Sosyolojisi

De Certeau sosyolojideki klasik temalardan olan “yapı ve eylem” ikiliğinden yola çıkarak geliştirdiği “strateji ve taktik” kavramlarıyla gündelik hayatı, “bitmek bilmeyen stratejiler ve stratejilerde ‘yeşeren’ taktikler” şeklinde ifade etmiştir (Deniz, Hülür, Ekinci, 2016:1080). Gündelik hayattaki “sıradan birey”leri gündelik hayatın üreticileri, onların eylemlerini ise sosyolojik açıdan anlamlı bilgiler sunan veriler olarak ele almış, bu tutumu gündelik hayat sosyolojisine önemli katkılar sağlamıştır (Yılmaz, 2018:20).

De Certeau, günlük yaşam sosyolojisini Max Weber ya da Georg Simmel gibi klasik sosyolojinin ötesine taşımıştır. Foucault'dan esinlenerek, erk sahiplerinin (iktidarın) gündelik hayatın her alanına ve her ilişki biçimine nüfuz ettiği ön kabulünden hareketle strateji tanımını egemen olan düzenlemeler ve kurallar olarak tanımlamıştır (Yılmaz, 2017:5). Foucault'a ilave olarak güncel hayattaki iktidarın mevcudiyetini tartışmış (Sabuktay, 2008:47-48), Lefebvre'e benzer şekilde güncel hayatın içinde “direnişi” araştırmıştır.

Araştırmanın temel teorik çerçevesini De Certeau sosyolojisi oluşturduğundan De Certeau sosyolojisi ayrıntılı bir şekilde aşağıda açıklanmıştır.

2.2.3.1. Gündelik hayatta sıradan insan operasyonları

Sıradan insan, gündelik hayat içerisinde yer alan herhangi bir insan, bireydir. De Certeau'e göre ise "sıradan insan, herkesin ortak kahramanı, her yere serpilmiş, sokakta binlercesi olan kişidir" (De Certeau, 2008:55). Ayrıca gündelik hayatın içerisindeki sıradan insanı "adı sanı bilinmeyen üreticiler" yani kültür mallarının tüketicileri olarak tanımlar (De Certeau, 2008:53). De Certeau'ya (2008:106) göre günlük hayatın bu üretim biçimi, kendini yalnızca kullanım tarzlarında belli eden "tüketim" dir. Eyleyiciler, sistemin kendilerine dayattığı ve üreticisi olmadıkları kültür mallarını manipüle ederek kendi kullanımlarına uygun şekilde dönüşüme uğrattıklarından "tüketim" nitelendirmesini yapmaktadır.

De Certeau kültür mallarını, bunların üretim sistemlerini ve tüketicilerin bu malları kullanımını istatistiksel tablolar oluşturarak araştıran çalışmaları yetersiz bulur. Bu nedenle araştırmalarında "eylem, uygulama ve üretme tarzları"na odaklanır. Çünkü bu çalışmalarda yalnızca kullanım malları hesaba katılmaktadır, kullanıcılar değil. Ona göre bakılması gereken şey kullanım malları değil kullanıcıların, kendilerine ait operasyonlarla bu malları nasıl kullandıklarıdır. Burada kullanım olarak nitelendirdiği şey eyleyicilerin günlük hayatın "eylem, uygulama ve üretim tarzlarını" kendi kullanma tarzına uygun hale getirmesidir. Buna örnek olarak Paris'teki bir Mağriplinin doğduğu Kabiliye'ye özgü "oturma" tarzını oturduğu Fransız tipi konutların ve Fransızlığı dayatan sistemin içine sokmasını verir (De Certeau, 2008:104). Burada eyleyici, kendisine dayatılan mekanda ve düzende, ona kanunla dayatılan kuralların dışına çıkmadan, yaratıcılığını kullanarak kendine ait bir alan meydana getirmiştir. Başka bir örnek olarak kitabının kenarını karalayan öğrenci, yaratıcılığını kullanarak kendine bir uzam açmaktadır.

Görüldüğü üzere De Certeau'nun gündelik yaşam sosyolojisi, 'söylemi olmayan prosedürleri' görünür kılma çabasıdır. 18. yüzyıldan sonra bilimsel yazının kesinlik ve işlevsellik özelliği kazanmasıyla bu prosedürler bilimsel yazına 'direnc

gösteren' ve 'yabancı olan' prosedürler olarak kabul edilmiştir. Hal böyle olunca sıradan insanların "eylem, uygulama ve üretim tarzları" bilimler içerisinde kendine yer bulamamıştır. Kesin söylemlere dayanan bilimin göz ardı ettiği nokta ise şudur: söylem (dil aracılığıyla ve dil içinde gerçekleştirilen) ile söylemsel olmayan arasında fark vardır ve bu fark düşünme ile yapıp-etme yani uygulamaya dönüştürme arasındaki farka denk düşer (De Certeau, 2008:153). Bu nedenle De Certeau, çalışmalarında sıradan insanların gündelik hayat operasyonlarını araştırmıştır. Bu operasyonları anlatıların açtığı uzam bağlamında genel alışkanlıklar, dayanışmalar, mücadeleler ve özel deneyimlerle birlikte harmanlayarak inceleme yolunu seçmiştir. Bu kapsamda dilimize "Gündelik Hayatın Keşfi 1- 2" olarak çevrilen ve sıradan insanların gündelik hayatını konu aldığı 2 ciltlik kitabında gündelik hayatın eylem, uygulama ve üretim tarzlarını "strateji ve taktik" ilişkisi çerçevesinde ele almıştır. Bu yaklaşımını "ortama göre renk ve şekil değiştiren balık ya da semender türünden böceklerin uyguladığı binlerce kurnazlık ve yanılsama modeline kadar pek çok model ortaya koyan bir operasyon mantığı" olarak açıklar (De Certeau, 2008:44). Örneğin "genç otistlerin anlamsız ve düzensiz gözükken günlük jestlerinin ve hareketlerinin, gezintilerinin, gidiş gelişlerinin aslında belli bir düzene sahip olduğunu, belli bir mantığa dayandıklarını" söyler. İşte aradığı da tam olarak budur. O kitabında batının rasyonel mantığının görmezden geldiği bu türden uyum sağlama operasyonlarını -eylem, uygulama, üretim tarzlarını- keşfetmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken doğrudan eylemleri yaratan kişilere değil eylem şemalarına odaklanması gündelik hayat çalışmalarını bireysel değil toplumsal nitelikli kılmaktadır.

2.2.3.2. Strateji ve taktik

De Certeau'nun tanımına referansla taktik, gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde hakim söylemin, iktidarın düzenleme ve disiplinine karşı koyma ve bu düzen içindeki boşlukları keşfederek içine sızmak, kendine yeni bir yaşam alanı açmak olarak tanımlanabilir. Taktik, stratejilere karşı duran bir davranış biçimi olarak kendini gösterir fakat bu karşı duruş devrim niteliğinde bir hareket değildir. Gündelik

hayat içindeki sıradan insan, kendi çıkarına stratejiyi yeniden şekillendirerek onunla oynar, kendine bu sistem içerisinde yer edinir.

Taktik ve strateji birbirleri ile olan ilişki bağlamında açıklandığında daha iyi anlaşılacağından öncelikle strateji tanımını yapmak gerekmektedir. De Certeau'e göre,

“Strateji’den kasıt, bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir ‘çevre’yle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji uygulaması, her şeyden önce belirli bir aidiyet olarak çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirir. Bu alan, ilişkilere, belirgin bir biçimde dıştan bakılabilecek bir idareyi mümkün kılan, bu idarenin zeminini oluşturan alandır. Politik, ekonomik ya da bilimsel akılcılık bu stratejik model üzerine kurulur (De Certeau, 2008: 54).”

Strateji bireylerin uyması gereken ve makro düzey tarafından şekillendirilmiş kurallar bütünü olarak ifade edilebilir. Stratejiler makro düzey (erk öznesi) tarafından tasarlanmış, özneyi (istek öznesi) şekillendirmeyi, tasnif etmeyi ve makro düzeyin stratejilerle yaratmış olduğu alanı özneye empoze etmeyi hedefleyen uygulamalara işaret eder. Taktik ise, empoze edilen stratejileri idare etmeyi, yönlendirmeyi, bu stratejilerin üstesinden gelmeyi ve stratejilerin empoze ettiği alanı başka yöne çevirmeyi ifade etmektedir (Yıldız, Sert, 2017:95). Taktikler zaman kavramına ve olgusuna verdikleri kararlılık ve direnç özelliğiyle değerlendirilen prosedürlerdir (De Certeau, 2008:54).

Taktik ve strateji arasında çok yönlü bir ilişkisellik vardır: Taktik stratejiye karşıdır, bireyler stratejiye direndiği için taktikler ortaya çıkar. Taktik uygulama alanı olarak sadece ‘öteki’nin alanına sahiptir, stratejinin mekanı varken taktik sadece ‘öteki’nin mekanını kullanabilir, yani mekansızdır. Bu mekansızlık ona hareket kolaylığı sağlar. Ötekinin alanına bu alanı bütünüyle kapsamadan ama belirli bir mesafede kalmayı da başaramadan yavaş yavaş, parça parça sızar. Hamle üstüne hamle yapar, fırsatları değerlendirir ama kazançlarını depolayabileceği bir üsse de sahip değildir. Bu nedenle taktik zamana bağımlıdır ve kendi çıkarına kullanabileceği fırsatları yakalamak için sürekli tetiktedir.

“Kendine ait bir yeri olmayan, bütüncül bir görüşe sahip olmayan kör ama zeki ve çevik olan, zamanın rastlantılarıyla yönlendirilen taktik, erkin yokluğuyla tanımlanır. Oysa strateji, erkin varlığının ön kabulüyle hareket eder.” (De Certeau, 2008:55).

Taktikleri uygulayanlar iktidarın erk alanı içerisindeki tüm stratejileri tamamen kabullenmiş şekilde görünür ve kurallara uyar. De Certeau'nun “ötekinin mekansızlığı” ve “kendine ait bir yeri olmaması” kavramları ile kast ettiği de bu kabullenişle birlikte taktiklerin ancak strateji mekanlarında ve erkin bir anlık yokluğundan faydalanarak gerçekleştirilmesidir. Çünkü taktikler gücün yokluğunda ortaya çıkarken, strateji gücün varlığı ile kendini gösterir. Stratejinin uygulandığı bir mekan yani ‘ötekinin mekanı’ yoksa taktik de yoktur çünkü bu durumda gereksizdir. Ancak strateji mekanındaki birey, yeri geldiğinde ya da ‘fırsatını bulduğunda’ kendi yaşam şekline uygun olan hamleleri çaktırmadan gerçekleştirir. Strateji güç ilişkilerinin kullanımını ve hesaba katılmasını gerektirirken taktikler planlanmamış ve çok da bilinçli olarak tasarlanmamış eylemleri içerir. Taktik ve stratejiler, kapsamaları ve içerdikleri süreçler bakımından da birbirlerinden ayrılırlar. Belirlilik, düzen ve kurallar strateji kavramına referans verirler, açık ve belirgin olarak ortaya konmuş bir amaca hizmet ederler ve iktidar tarafından kurgulanmış özel bir eylem planı ile oluşturulurlar. Taktikler ise koordine edilmemiş, belirli yönergeleri olmayan ve birbiriyle ilintili olmayan ayrılmış eylemlerin ortak adıdır.

De Certeau'nun kavramsallaştırmasındaki “güçlü” ve “zayıf” ayrımı Foucaultcu yaklaşımla erk öznesi ve istek öznesi ayrımına dayanmaktadır (Yılmaz, 2017:5). Taktik erk sahibi olmayan ‘zayıf’ öznenin, ‘erk sahibi’ güçlü taraf karşısında zaferlerini, akıllı hilelerini, olaylarla nasıl baş edileceğini bilmesi” gerektiği durumunu kast etmektedir. Yani taktik onun deyişiyle, “iktidarın stratejisine karşılık zayıfın sanatıdır.” De Certeau bunu bir örnekle açıklar: süpermarkete giden bir kadın, birbirinden ayrı öğeleri bir araya getirmeye çalışır, dondurulmuş gıdaları, misafirlerinin damak tadı, iştahı ve zevkleriyle karşılaştırır, ucuz ürünlerle ve evinde bulunan malzemelerle bunların kombinasyonlarını düşünür. İşten çalan işçi, modern ofislerden bilgisayar başında çalışıyor görünüp boş vakit geçiren memur, büro

personeli vb. aslında en fark edilmeyen ve rutin oflan uygulamaların bile birer taktik olduğunu bize gösterir.

De Certeau'nun (2008) deyimiyle taktikler yani ince ayarlı dümenler stratejilerin yani kuralların arasında “gezinirler”, “geleneğin sunduğu her türlü olasılıkla oyun oynarlar”, “birini ötekinin yerine kullanırlar” veya birini ötekiyle “telafi ederler”. Stratejinin yumuşak karnını bularak kendilerine özgü kalıcılıklar meydana getirebilmek için vururlar. Bunu yaparken toplumsal, ekonomik, simgesel bölümler arasında “kısa devre kurarlar”. Örneğin çocuk sayısının azlığı (üreme sorunu) kötü bir evliliği telafi eder (mirası korumadaki bir başarısızlık) ya da bekar bir çocuğun ücret ödenmeyen bir hizmetçi olarak evde tutulması (ekonomik yatırım ve üremede kısıntı) sonucunda bu çocuğa çeyiz verilmemiş olur ki bu da mirası korumada avantaj sağlar (De Certeau, 2008:139). Bu şekilde transfer edilebilen ya da dönüşüme uğratabilen uygulamaların bir mantığı vardır. De Certeau, Bourdieu'nün bu uygulama mantığına dair birkaç prosedür belirlemeyi başardığını söyler (De Certeau, 2008:140):

- a) *Çoktanrıcılık: aynı eylem şeması dahil olduğu kombinasyonlara ve içinde bulunulan duruma uygun olarak farklı kullanımlara ve özelliklere sahiptir.*
- b) *İkame edilebilirlik: Bir şeyin yerine benzerlik sağlaması durumunda her zaman bir başkası konulabilir.*
- c) *Örtmece: Eylemlerin mevcut ikiliklere ve karşıtlıklara uymadığı gizlenmelidir. Buna örtmece denir.*

Bourdieu sosyolojisinde ‘taktik’ kavramı yer almamakla birlikte strateji terimini De Certeau'nun taktik kavramına benzer şekilde kullanır. Uygulamaları özel kılan iki özellikten bahseder (De Certeau, 2008:141):

- a) *Bourdieu uygulamaların kendilerine özgü bir mekana (bir miras) ve ortak bir idare ilkesine (aile, grup) bağlı olduğunu ön koşul olarak kabullenir.*
- b) *“Strateji” teriminin sınırları yeterince belirgin olarak çizilmemiştir. Eyleyicilerin olası pek çok seçenek arasından yaptıkları seçimlerde ‘stratejik bir niyet’ ve önceden bir planlama ile en ufak bir hesaplama dahi söz konusu değildir.*

De Certeau'ya göre, Bourdieu'da bu seçimler sadece geçmişin bir yinelemesi şeklinde “önceden sezilen bir dünya”nın sonucudur. Özneler yaparlar ama bilmezler. De Certeau bunu ve dolayısıyla Bourdieu'yü “kendisinin farkında olmayan maharet yani bilgin cehalet” olarak niteler.

De Certeau'ya göre (2008: 55),

“Günlük yaşamımızdaki pek çok alışkanlık, tutum ve uygulama (okumak, konuşmak, dolaşmak, pazara gitmek ya da yemek yapmak vb.) taktik türündendir. Ve 'eylem, uygulama ve üretim tarzlarının' büyük bir bölümü de taktiktir: 'Zayıf olanın', 'güçlü olana' (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, 'avcılara' özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çok biçimli simülasyonlar (öykünmeler), mücadeleciler oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular, hepsi taktiktir. Bu operasyonel performanslar, çok eskilere dayanan bir bilgiyi gerektirir.”

Yunanlıların metis adını verdikleri bu bilgi ile Bourdieu'nün habitus kavramı arasında bir bağlantı kurulabilir: taktiklerin nasıl şekillendiği insanların çağlar boyu sahip olduğu yatkınlıklar tarafından belirlenir. Taktikler sürekli tekrarlandıklarından bir sürekliliğe ve kalıcılığa sahiptirler (De Certeau, 2008:55). Eski zamanlardan beri tekrarlanan gelen pratikler, bunlara dair etrafımızı kuşatan semboller, inanmayı kolaylaştırır. İnanmak bu vesileyle bir silsiledir. İnanma sayesinde çağlar ve kuşaklar boyunca insanların birbirlerine aktarımları sağlanır. Ancak “inanma”nın en önemli özelliği “referans vermek”tir. Çok çeşitli inanma faaliyetleriyle birbirine geçen toplum sonuç olarak, referanslarla, dipnotlarla konuşan bir toplumdur. Caminin minberinden cemaate seslenen hatip Kuran'dan; kilisenin kürsüsünün inananlara seslenen rahip İncil'den örnekler verir. Dindar insan, dininin ne kadar sağlam, inancının ne kadar güzel olduğunu anlatmak için sahabelerden, havarilerden alıntılar yapar. Entelektüel, makalesini inanılır kılmak, kredibilitesini arttırmak için o makaleyi dipnotlarla doldururken, sıradan insan ikna edici olmak için önceki akşam televizyonda gördüğünü anlatır. İncil'den, Kuran'dan, sahabelerden ya da havarilerden ya da televizyondan, dedenin yaşadığı kıtlık zamanından yapılan alıntılar ve gösterilen referanslar taktiklerdir ve uzun yıllara yayılan bu pratikler

inanmanın sürekliliğini ve zeminini hazırlar. Ancak günümüzde o kadar çok inanılacak referans vardır ki, ortaya çıkan sonuç adeta bir “inanma krizi” dir. Bu yüzden taktikler çok daha savruk; çok daha uçuşkan bir şekilde birbirleriyle eklemlenip, ayrışır; başkalarıyla “operasyonel kombinasyonlar” halinde yeniden bir araya gelip, gündelik hayatı sürekli olarak yeniden “icat ederler” (Deniz, Kentel, 2016:754, De Certeau 2008: 133).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Göç konusundaki bazı araştırmalar ülkelerini zorunlu olarak terk eden insanların sığınacakları ülkeyi çalışma, barınma, eğitim, sağlık vb. hakların verilmesi, göç veren ve alan ülke arası ilişkiler, gidilecek ülkenin yaşama standartlarının yüksekliği ve göç politikaları, coğrafi yakınlık, sığınacakları ülkede aile bireylerinin bulunması ve sosyal ağların varlığı gibi faktörlere bakarak seçtiklerini göstermektedir (Şimşek, 2017:14). Ülkemizdeki Suriyeli göçmen sayısının bu kadar fazla olması ise ülkemizde uygulanan insani göç politikası, coğrafi yakınlık, kültürel benzerlik ve bazı Suriyeli vatandaşların aile bireylerinin Türkiye’de bulunmasından kaynaklanmaktadır. Suriyelilere yönelik yapılan bilimsel çalışmalar genellikle uyum meselesine odaklanmakta, Suriyeli göçmenlerin dezavantajlı konumlarından dolayı yaşadıkları zorluklar, yaşantılarında nelerin nasıl değiştiği, hayata nasıl tutundukları ve bunu yaparken geliştirdikleri yol ve yöntemler üzerinde durulmamaktadır. Bu yönüyle Suriyeli göçmenlerin anlaşılması ve yaşadıkları sorunlara değinilmesi konularında çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Aydın ili sınırları içerisinde 8000 geçici koruma kapsamında Suriyeli yaşamaktadır.⁵ Çalışma Aydın ili sınırları içerisindeki Suriyeli göçmenlerin günlük yaşam pratiklerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Suriyeli göçmenlerin günlük deneyimlerinden yola çıkarak var olma stratejilerinin neler olduğu çalışmanın ana problematiğini oluşturmaktadır. Bu amaçtan yola çıkarak Suriyelilerin göç sürecini nasıl algıladığı ve anlamlandırıldığı araştırılmaktadır. Bu süreçte yaşadıkları sorunlar, bu sorunlarla nasıl başa çıktıkları, hayatlarında nelerin değiştiği ve bu değişimden nasıl etkilendikleri, onları etkileyen şeylerin neler olduğu daha özeldir araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışma Suriyeli göçmenlerin yaşantılarına yakından açılan bir pencere olması niteliği ile literatürde bir boşluğu dolduracaktır. Suriyeli göçmenlerin ülkemizdeki

---

⁵ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi:11.12.2019

“öteki” konumları içerisinde yaşadıklarını gündelik pratikleri üzerinden ele alması açısından önemli bir çalışmadır. Aynı zamanda Suriyelilerin öteki konumlarının ve var oluş stratejilerinin oluşmasında büyük ölçüde Suriyeli olan veya olmayan kişilerle olan etkileşimin belirleyici olduğu araştırmanın hipotezlerindedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemsel Modeli

3.2.1. Araştırmanın kavramsal çerçevesi

Çalışma nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Bu yöntem ile Suriyelilerin göç sürecini nasıl algıladığı ve anlamlandığı sorusu, doğrudan kendi ifadeleri yoluyla cevaplandırılmak istenmektedir. Cevaplandırılmak istenen konunun derinlemesine bir keşif ve araştırmayı gerektirmesi nedeniyle kişilerin yaşam deneyimindeki olgu ve olayların nitel araştırma tekniklerine tabi tutulmasının daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Ancak araştırmanın sadece gündelik pratiklerle sınırlandırılmasının araştırılmak istenen göçmenlerin varoluş taktiklerini ve toplumsal örgütlenmeyi anlamakta yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle göçmenlerin ifadelerinin yanında sözel olmayan mimikler, vücut dili, davranışlar gibi gözlemler de yapılarak bütüncül bir yaklaşım sergilenmiştir. Göçmenlerin anlatıları daha geniş bir bağlam içinde, diğer toplumsal gerçeklik düzeyleriyle ilişkileri de göz önünde bulundurularak göçmenlerin ifade ettikleriyle aslında neyi anlatmak istediklerinin bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Göçmenlerin yaşadıkları, kendileri ve başkalarının davranışları, onlarla olan ilişkilerini nasıl anlamlandıklarına dair anlatılarına toplumsal gerçeğin onların gözünden bir yansıması olarak yaklaşmış, bu yolla her birinin bir özne olarak hangi sınırlılıklar içerisinde sermayelerini yeniden nasıl ürettikleri gözlemlenmiştir. Kendi alanları dışına itilen Suriyeli sığınmacıların gündelik hayat deneyimleri De Certeau'nun “taktik” ve “strateji” kavramlarının teorik çerçevesinde nitel yöntemle analiz ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Buna göre çalışma iki temel kavramsal boyut üzerine kuruludur:

<u>1- Günlük Hayat Deneyimleri</u>	<u>2-Ötekileştirme/Etkilenme/Dünya</u>
Evlilik Deneyimleri: -Aile, -Çocuk, -Eş ile ilişkiler -Diğer aile bireyleri ile ilişkiler	Gündelik Hayat Deneyimleri
Kamusal Alan Deneyimleri -Eğitimsel etkinlikler -Nüfus-Geçici Koruma Kimliği -Varsa çocukların eğitim faaliyetleri	Var olma taktikleri
Ekonomik Deneyimler -Geçimin nasıl sağlandığı -Çalışıp çalışmama - Mutfak masrafları - Yeme/İçme deneyimleri	Sermaye üretimi

Alt Sorunsallar:

- 1- Savaştan kaçarak bir ülkeye sığınmış bir göçmen kadın/erkek olmak nasıldır ve nasıl anlaşılabilir?
- 2- Savaş olmasaydı Suriyeli göçmenlerin evlilik, kamusal alan ve ekonomi alanlarındaki günlük hayat deneyimleri nasıl olurdu ve şimdi nasıldır?
- 3- Suriye’de sahip oldukları kültürel sermaye Türkiye’de ne anlam ifade ediyor, kültürel sermayenin yeniden üretimine katkısı nedir?
- 4- Ötekileştiriliyorlar mı?
- 5- Var olma strateji ve taktikleri nelerdir?

6- Yaşamlarını idame ettirmek/hayata tutunmak vb. için veya ötekileştirildiklerinde hangi yollara başvuruyorlar? (Direniş/Görünür olmama/Dayanışma/Çocuk sahibi olma vb.)

Bu kavramsal boyut çerçevesinde araştırma sorunsallarından yola çıkarak katılımcılarla derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Derinlemesine mülakatlarda yer alan 37 adet açık uçlu soru ile Suriyelilerin

- Suriye'deki yaşantıları boyunca neler yaşadıkları;
- Türkiye'ye nasıl, hangi yolla geldikleri ve karar mekanizmasının nasıl işlediği;
- Türkiye'ye geldikten sonra yaşantılarında nelerin değiştiği;
- Bu güne dek ne tür sorunlar yaşadıkları, bu sorunların üstesinden nasıl geldikleri,
- Neyle geçindikleri genel sorularına ilave olarak
- Evlilik, çocuk, aile deneyimleri;
- Yeme içme, kıyafet seçimleri,
- Kamu kurumlarına hangi ihtiyaçları için başvurdukları ve sorunlarını nasıl çözdükleri;
- Görüştüikleri kişilerin kimlerden oluştuğu, görüşme sıklığı, Suriyeli ve Türk tanıdıklarının olup olmadığı; Türkiye'deki insanları nasıl gördükleri ve onlardan nasıl etkilendikleri,
- Genel olarak savaş olmasaydı yaşantılarının nasıl olacağı gibi sorular yer almaktadır. Ayrıca sorular bunlarla zorunlu tutulmamış yarı-yapılandırılmış görüşme formu görüşmenin imkan verdiği ölçüde genişletilmeye çalışılmıştır.

3.2.2. Evren ve örneklem

Araştırma sürecince görüşülen kişiler yaş, doğum yeri, cinsiyet, eğitim ve meslek vb. sınıflandırmalara tabi tutulmamıştır. Bunun nedeni görüşülen kişilerin genel profilinin bu tarz sınıflandırmalara imkan vermemesidir. Ancak kartopu (zincirleme) örneklem kullanılarak görüşülen kişilerin bilgileri sonucunda bu tarz

sınıflandırmalara yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkün olmuştur. Örneğin Suriye'den göç eden ve şuan Türkiye'de yaşayan sığınmacıların çoğu 20-30 yaş aralığında yer almakta olan çalışma çağındaki erkeklerdir. Yaşlı olanlar gelememiş, kadınlar yanlarında ancak bir erkek varsa gelebilmiştir. Bir başka sınıflama şekli olarak meslek ve eğitim kısmına değinilecek olursa sığınmacıların kendi ülkelerinde aldıkları eğitim ve mesleki durumlara ülkemize geldiklerinde bir anlam ifade edemez olmuştur. Açıklanan nedenlerle görüşülen kişilerin bu tarz sınıflandırmaları anlamlı bir bilgi oluşturmamaktadır.

Araştırmanın evreni Türkiye'de yaşayan tüm Suriyeli göçmenlerdir. Araştırma kurgulanırken öncelikle Suriyeli kadınlarla görüşülmesi planlanmış, ilk görüşmeler Suriyeli kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Ancak bu görüşmelerde gerek kadınların çekingen davranmaları gerekse yöneltilen sorulara dair daha az bilgi sahibi olmaları araştırmanın ana problemi çerçevesinde sorulan soruların erkeklere de yöneltilmesinin araştırmanın hedefine ulaşmasında daha faydalı olacağı düşünülmüştür. Sorulan sorulara erkeklerin daha ayrıntılı cevaplar vermesi nedeniyle örneklem araştırma süreci içerisinde kendiliğinden şekillenmiştir.

Kartopu (zincirleme) örneklem yoluyla seçilen 18 Suriyeli göçmen ise çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Görüşülen kişiler aracılığıyla diğer Suriyelilere ulaşılmıştır. Bu katılımcılardan 10'u kadın, 8 kişi erkektir. Katılımcıların neredeyse tamamı evlidir. Örneklem içinde görüşme yapılan katılımcıların büyük çoğunluğunun İdlib, Derizor ve Halep bölgesinden geldiği ve katılımcıların büyük çoğunluğunun Arap kökenli olduğu gözlenmiştir. Ayrıca katılımcılar 18-24 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. Rastgele seçim yapılmasına rağmen bu yaş grubundaki birikme Suriye'den Türkiye'ye göç edenlerin göçmenlerin genel yaş ortalamaları ile örtüşmektedir. Türkiye'ye gelen ortalama 3 buçuk milyon insanın yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında en fazla sayının 19-24 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo – 3: Araştırma Kapsamında Görüşülen Suriyelilerin Demografik Özellikleri

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER		SAYI
CİNSİYET	Kadın	10
	Erkek	8
	Toplam	18
YAŞ	18-24	9
	25-34	6
	34 yaş ve üzeri	3
MEDENİ HAL	Evli	16
	Bekar	2
GELDİĞİ YER	Halep	6
	İdlib	5
	Derizor	6
	Şam	1

Tablo- 4: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	2.000.592	1.690.741	3.691.333
0-4	299.867	280.194	580.061
5-9	254.826	240.024	494.850
10-14	199.972	184.907	384.879
15-18	152.355	123.949	276.304
19-24	324.753	231.198	555.951
25-29	206.922	146.691	363.613
30-34	169.539	124.246	293.785
35-39	119.453	94.530	213.983
40-44	78.763	69.944	148.707
45-49	58.362	55.860	114.222
50-54	47.185	45.363	92.548
55-59	32.828	33.247	66.075
60-64	22.921	23.741	46.662
65-69	14.995	15.762	30.757
70-74	8.437	9.141	17.578
75-79	4.687	5.899	10.586
80-84	2.582	3.247	5.829
85-89	1.398	1.862	3.260
90+	747	936	1.683

Kaynak: TC İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2019). “Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 8.12.2019

3.2.3. Alan araştırması hakkında

Görüşmeler genel olarak Ocak-Şubat 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Aydın ilinde yaşayan kişilerle görüşülmüştür. Örneklem belirlenirken rastgele örneklem yöntemi seçilmiştir. Görüşme yeri katılımcıların rahat edebilmesi adına onların tercihinin bırakılmıştır. Örneğin kadın katılımcılar yalnız görüşmekten çekinmiştir. Görüşmeler genellikle baş başa ve kimsenin olmadığı bir çay bahçesinde sohbet havasında yapılmıştır.

Görüşmeler ortalama yarım saat kadar sürmüştür. Görüşmeler sırasında görüşme sürecini destekler nitelikte ve gülümseyerek oldukça nazik, doğal bir yaklaşım sergilenmiştir. Katılımcıların kendini rahatsız hissettiği ya da genellikle cevaplandırılmayan sorular üzerinde ısrarcı olunmamıştır. Gerekli görülen hallerde ek sorular sorulmuş, daha iyi iletişim kurabilmek adına kadın ve erkek katılımcılara bazı sorular farklı şekilde sorulmuştur. Görüşme formunda yer alan “Kendinizden biraz bahsedebilir misiniz?” sorusunu katılımcıların çoğu anlamsız ve anlaşılmaz bulması üzerine bu soru görüşme formundan çıkarılmıştır. Bunun yerine soru, olaylar nezdine dönüştürülerek “Yaşadıklarınızı anlatabilir misiniz?” şeklinde tekrar sorulmuştur.

Kişilerin konu hakkındaki görüş, düşünce ve deneyimlerini daha iyi aktarabilmeleri adına her sorulan sorudan sonra kısa süreli bir duraksamadan sonra yeni sorulara geçilmiştir. Bu duraksama esnasında konu ile ilgili anlatımlarına devam etmek isteyen katılımcılar engellenmemiş, aksine desteklenmiştir. Derinlemesine görüşmelerin en doğru şekilde yapılabilmesi ve araştırma problematiğinin en iyi şekilde açıklanabilmesi adına kimi zaman cümle tamamlama, soruları dolaylı yollardan ve değiştirerek tekrar irdeleme yolları seçilmiştir. Bu şekilde kişilerin anlatmak istedikleri konunun açık bir şekilde ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Başlamadan önce katılımcıların tamamına üniversite öğrencisi olduğum, bir ödev/araştırma için orada bulunduğum bilgisi iletilmiştir. Gizlilik yönünde gerekli

bilgilendirmeler yapılmış, kişilerin kimlik bilgilerine dair hiçbir soru sorulmayacağı belirtilmiştir. Görüşülenlerin bilgilendirilmiş onayı alınmadan görüşmelere başlanmamış, görüşmek istemeyen kişilerle görüşülmemiştir. Ses kaydı yapılmasında herhangi bir mahsur olup olmadığı sorusu ayrıca yöneltmiştir. Kayıt alınmasının uygun görülmemesi üzerine bazı görüşmeler kaydedilmeyerek mümkün olabildiğince fazla not alınmıştır.

Öncelikle sohbet havasında girişler yapılmış, karşılıklı güven ortamı kurulmaya çalışılmıştır. Özellikle kadın katılımcıların bazılarında görüşme sırasında güvensizlik duyulduğu, özel hayatlarını paylaşmaktan çekindikleri görülmüş, bu nedenle erkek katılımcılarla yapılan mülakatlarda daha fazla veri toplandığı görülmüştür. Ayrıca kadın katılımcıların olaylar ve süreçler (savaş süreci, Türkiye'ye göç süreci, savaşın nasıl başladığı vb.) hakkında daha az bilgiye sahip oldukları gözlenmiştir. Bu nedenle başlangıçta sadece Suriyeli kadınlarla görüşme yapılması planlanırken araştırmanın yanıt bulmaya çalıştığı problemlerin cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm Suriyeli sığınmacılarla görüşülmesi şekline evrilmesinin daha iyi sonuç alınmasını sağlayacağı düşünülmüştür.

Tüm katılımcılarla derinlemesine görüşmelerin tamamlanmasının ardından verilerin değerlendirilmesi aşamasına geçilmiştir. Verilerin analizi için öncelikle araştırma sorunsalıyla paralel biçimde temalar ve bu temalar çerçevesinde kategoriler oluşturulmuştur. Kategoriler oluşturulurken De Certeau sosyolojisi kapsamında derin bir yorumlama çabası ile işe koyulmuştur. Öncelikle ses kayıtları baştan sona dinlenerek yazıya dökülmüştür. Notlar defalarca gözden geçirilmiş, ses kayıtları tekrar tekrar dinlenmiştir. Bu yolla araştırmanın teorik çerçevesi kapsamında algılar, duygu ve davranışlar kalıpları, deneyimler ve ön kabullerin açığa çıktığı ifadelerle araştırma verileri yorumlanmıştır.

3.2.4. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma sürecinin şüphesiz en büyük sınırlılığını dil problemi oluşturmuştur. Görüşmelerin büyük çoğunluğu tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında üçüncü bir kişinin varlığı görüşen-katılımcı arasındaki güven ortamını

oluşturma konusunda olumsuz bir etkisi olmuştur. Ancak erkek katılımcılar için bu durum farklıdır. Genellikle kadın katılımcılarla kadın tercüman, erkek katılımcılarla erkek bir tercüman aracılığıyla görüşülmesi tercih edilmiştir. Bu yaklaşımın katılımcıların daha rahat davranmasını sağladığı gözlemlenmiştir. Çünkü bazı erkeklerin kadın katılımcı / tercümanla göz teması kurmaktan çekindiği ya da konuşma esnasında utandığı görülmüştür.

Tercümanla görüşme yapılmasının bir diğer olumsuz etkisi konuşmanın aktarılması sırasında gözlemlenmiştir. Katılımcının söylediği her şeyin kelimesi kelimesine önemli olduğu derinden görüşme mülakatında bir tercümanın her kelimeyi eksiksiz olarak aktarıp aktarmadığının bilinmemesi ve bunun kontrolünün mümkün olmaması görüşen açısından istenmeyen bir durumdur. Bunun yanında, mümkün olduğu müddetçe görüşülenle bire bir iletişim kurmanın araştırma verileri açısından daha verimli olacağı düşünölmektedir.

Son olarak, aynı dili konuşmayan görüşen ve katılımcı arasındaki görüşme süresinin aynı dili konuşanlara oranla daha kısa sürdüğü düşünölmektedir. Çünkü farklı dili konuşan görüşen ve katılımcılar düşöncelerini aktarıırken zorluk yaşamaktadır. Sorular öncelikle tercümana, tercümandan ise görüşölene aktarılması bile asıl sorulmak istenenin ya da tam tersine cevap verilmesi sırasında asıl söylenmek istenenin tam olarak anlaşılmamasına neden olmaktadır. Kendini kendi dilinde ifade ederken bile katılımcıların aceleci davrandıkları, ayrıntıya girmekten çekindikleri gözlenmiştir. Çünkü dil problemi, görüşmelerin normal konuşma havasından uzak ve daha biçimsel olmasına neden olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin iki bölümde analiz edilecektir. Bu bölümlerden ilki olan *Günelik Hayatta Sıradan İnsan Pratikleri/Taktikler* başlığı altında 8 (sekiz) tema çıkarılmıştır. Bu temalar görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden yola çıkılarak özgün bir şekilde elde edilmiştir. Bu başlık altında ortaya koyulan *Günelik Hayatta Sıradan İnsan Pratikleri/Taktikler* kategorisi araştırma verilerinin De Certeau'nun gündelik hayat sosyolojisi kuramı açısından ele alınmasıyla şekillendirilmiştir.

DE CERTEAU'CU ANALİZ: GÜNDELİK HAYATTA SIRADAN İNSAN PRATİKLERİ/TAKTİKLER
1- Dil
2- Ev İçi Pratikler: Yeme – İçme Alışkanlıkları
3- Sosyal Çevre
4- Kamusal Alan Pratikleri
5-Birleşme ve Ayrışma Biçimleri: “Farklı Kimlikler”
6- Bir Savunma Tekniği: Ötekileştirme
7- Ölümden Kaçış Değil Daha İyi Bir Yaşama Varış
8-İşgücü Piyasası

4.1. Günelik Hayatta Sıradan İnsan Pratikleri/Taktikler

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler gündelik yaşantıları içinde Türk toplumunun çizdiği kendine ait sınırlar içerisinde kendilerine ait eylem ve pratikler dünyası yaratmaktadırlar. Suriyeliler, gündelik hayat içerisinde devlet kaynaklı olmayan ve tamamen toplumsal hayatın getirdiği birçok tahakküm ilişkisine maruz kalmaktadır. Bu çalışma kapsamında “strateji”, bireylerin bizzat toplumsal birer varlık olmasından ve bir arada yaşamak zorunluluğundan kaynaklanan uyum sağlama operasyonları ve görünürlüğü daha az olan kurallar ve uygulamalardır. Çalışma kapsamında

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin burada bahsedildiği şekliyle maruz kaldıkları stratejilere karşı geliştirdikleri taktiklerin izi sürülmekte ve mikro direniş biçimleri araştırılmaktadır.

Çalışma Suriyelilerin zorunlu olarak göç ettikleri ülkemizde, uyum sağlamak zorunda kaldıkları yeni toplum düzeni, görgü kuralları ve kanunlar karşısındaki varoluş “taktiklerini” araştırmayı amaçladığından bu kategori altında “direniş”in hangi şekillerde ve hangi yolları kullanarak kendini gösterdiği ortaya koyulmuştur. Bu kapsamda yapılan görüşmeler sonucunda Suriyelilerin ev içerisindeki gündelik hayat pratiklerinden yola çıkarak dil manipülasyonları ve yeme içme pratikleri, ev dışı gündelik hayat pratiklerinden yola çıkarak ise sosyal çevre inşası, kamusal alan deneyimleri ve farklılıkların üzerini örtme şeklinde mikro direniş biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu eylem biçimlerinin her biri fiziksel olmayan ve çoğunlukla görünmeyen yapısıyla gündelik hayatın her alanında karşılaşılan stratejilere karşı birer mikro direniş formu olarak karşımıza çıktığından ayrı ayrı incelemeye değer görülmüştür.

4.1.1. Dil

Suriyeliler için dil bilmek sosyal hayata katılımın birinci şartıdır. Özellikle çalışmak veya hastaneye gitmek istediklerinde dil bilmemenin zorluklarıyla karşılaşmaktadırlar. Bir katılımcıya Türkçeyi, Türkiye’de geçirdiği üç yılda iyi derecede öğrenmeyi nasıl başardığı sorulduğunda alınan yanıt dil bilmenin toplumsal hayatın bir parçası olabilmek için ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Başka devlet başka insanlar, geldik biz konuşmak bilmiyor. Ben hasta doktora anlatacak bilmiyor. Zor öğrendik, dil bilmemek çok zor. Alışırken ben çok zorlandım. 2 sene anne baba görmedim. Onlar da gelince rahatladım. Ben öğrenmek istedim. Hiç Türkçe bilmiyordum, çok zordu. Şimdi öğrendim, bazen çalışıyorum. Çocuk olmasa kocamla birlikte işe gideriz. (Katılımcı 5, Kadın, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor, Arap, evli, 1 çocuklu)

Katılımcı bu yanıtla, dil bilme sayesinde kocasıyla çalışmaya gidebildiğini, mecburen dil öğrendiğini ama öğrendikten sonra hayatının oldukça kolaylaştığını belirtmiştir. Dolayısıyla dil bilmek Suriyeli biri için uyum sağlayabilmenin,

yalnızlığından kurtulmanın, hastaneye, çarşıya gidebilmenin hatta iş hayatına atılmanın birinci koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, stratejik bir araç olarak tartışmasız kabul edilebilecek Türkçe dilini ya hiç konuşmamakta ya da sadece gerektiği kadar Türkçe kelime öğrenip geri kalanları öğrenmek için çaba sarf etmemektedir. Buna karşın okul çağında olan çocukların okula gitme fırsatları olduğu için Türkçe konuşabildikleri görülmüştür. Bu nedenle de Türkçe konuşmaları gereken bir yere gittiklerinde çocuklarını yanlarında götürdüklerini ifade etmişlerdir. Yetişkin Suriyeliler ise sadece gündelik hayatta zorunlu olarak bilmeleri gereken kadar Türkçe kelime öğrenip geri kalanları öğrenmemek için direniş göstermektedirler. Bazı katılımcılar uzun yıllardır Türkiye’de olmalarına rağmen aynı durum onlar için de geçerlidir. Suriye’deki konuşma şeklinin olduğu gibi devam ettirilmesi katılımcılar arasında gözlemlenen stratejilere karşı en belirgin direniş biçimlerinden biridir. Taktik olarak analiz edilebilecek olan bu pratik, gündelik hayattaki tüm iletişimin Arapça konuşarak sürdürülmesidir.

Suriyelilerin kendi kurdukları sosyal çevre ve ev içerisinde Arapça konuşmaya devam etmeleri, kendi dillerini egemen yapının stratejileri karşısında korumak için geliştirdikleri bir taktiktir. Bu şekilde kendilerine ait bir uzamı egemen iktidarın stratejileri karşısında korunaklı bir hale getirmekte, sadece kendilerine ait olan bu hareket ve manevra alanının kapılarını egemen yapıya tamamen kapatmaktadır.

Buna karşın özellikle yeni gelen Suriyeliler açısından göç ettiği ülkenin dilini bilmemek gündelik yaşantılarını sürdürürken problem yaratmakta, bu nedenle kendi tercihleri olmasa da gündelik hayatlarını kolaylaştırmak adına Türkçeyi öğrenmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum katılımcıların söylemlerinden açıkça anlaşılabilir. Örneğin Türkiye’ye altı ay önce gelen, 22 yaşında ve iki çocuk sahibi bir katılımcıya Suriye ve Türkiye’de hayatın nasıl olduğu, ne gibi farklar olduğu sorusu yöneltildiğinde

*Suriye savaş çok, Türkiye güzel. İş var, hayat var, her şey var.
(Katılımcı 7, Kadın, 6 aydır Türkiye’de yaşıyor, çok az Türkçe konuşuyor, Evli, iki çocuklu)*

şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcı ile tercüman aracılığıyla görüşme yapıldığından alıntı şeklinde aktarım yapılamamaktadır ancak bu katılımcı dil bilmediği için evden hiç çıkmadığını, kocası ve iki küçük çocuğu hariç kimseyle konuşmadığını, komşu, tanıdık vb. hiç kimseyle iletişim kurmadığını söylemiştir. Dil bilmediği için hep evde durduğunu, sadece çocukları ve kocasıyla etkileşimde bulunduğunu; hastane, alışveriş gibi şeyleri hiç yapmadığını belirtmiştir. Doğrudan aktarılamayacak kadar kısa cevaplar verilerek gerçekleştirilen görüşmede göç sürecinde en zorlandığı şeyin dil bilmemek olduğunu söylemiştir. Şimdiye kadar başkalarıyla konuşmadığını, pazara alışverişe gitmediğini, “kimse yok hep evde yalnız” kelimeleriyle gözleri dolarak anlatmıştır. Katılımcı Suriye’de savaş hiç olmasaydı Suriye’ye geri dönmek isteyeceğini belirtmiştir.

Çoğunlukla sosyal çevrelerini kendileri gibi Suriyelilerden oluşturan eyleycilerin, Türkiye’de uzun zaman geçirmiş olsalar bile, Türkçe öğrenme konusunda istekli olmadıkları, sadece hayatlarını sürdürebilmek için yeterli olacak azami düzeyde birkaç kelime ile yetinmeyi tercih ettikleri görülmüştür.

Türkçe zor. Çalışırken lazım olan kelimeleri öğrendik onları Türkçe söylüyoruz ama gerisi yok. (Katılımcı 10, Erkek, 27 yaşında, Kamışlı-Halep doğumlu, Türkçe çok az biliyor, 3 yıldır Türkiye’de yaşıyor.)

Kardeşiz Türklerle, fark yok. Ama sorun dil. Bahçelerde çalışıyorum. Oralarda da sadece Suriyeliler var. Yazın çilek, kışın sera döşüyoruz. (Katılımcı 3, Erkek, 20 yaşında, bekar, İdlib doğumlu, 1 yıldır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Herkes Suriye’ye dönmek istiyor, yani misal bi millet var Türkiye’de beş senedir hiç bi kelime Türkçe bilmiyor, öğrenmemiş, çok zor. Çalışmıyor, hayat pahalı onlar dönmek istiyor. Döner mecbur. (Katılımcı 18, Erkek, 34 yaşında, Halep’ten geliyor, Evli, 1 çocuğu var, 3 senedir Türkiye’de yaşıyor, Orta derecede Türkçe konuşuyor.)

Görüldüğü üzere stratejik bir araç olarak karşımıza çıkan egemen ülkede konuşulan dil, sosyal çevreye katılım için adeta geçilmesi gereken zor bir eşik olarak göçmenlerin karşısında durmaktadır. Bu strateji karşısında ise eyleyciler gündelik

yaşantılarında mecburi olmadıkça kendi dillerini konuşmaktan vazgeçmemekte hatta bu nedenle ileriki kategorilerde görüleceği üzere sosyal çevrelerini kendileriyle aynı dili konuşan Suriyelilerden oluşturmaktadırlar. Arapça konuşmak ve Türkçe öğrenmek konusunda istekli olmamanın, bir anlamda Suriye temelli bir yaşam biçiminin Türkiye’de sürdürülmesi amacıyla gerçekleştirilen bir eylem biçimi olduğu görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Bu olgu sayesinde Suriyeliler, içinde yaşadıkları Türk toplumundan, onun yaşayış biçimlerinden ve iktidar egemenliğinden kopuk bir yaşantı sürdürmeyi mümkün hale getirmektedir. Eyleyicilerin bu tavrı De Certeau’nun bahsettiği taktik olgusunu tam anlamıyla karşılamaktadır. Araştırmaya özgü bir çıktı olarak bu durumun, Türkiye’de daha uzun süre kalmış olan Suriyeliler veya onların ikinci ve üçüncü kuşakları katılımcı olarak ele alındığında, ileriki yıllarda araştırılmaya değer bir konu olacağı düşünülmektedir. Çünkü örneğin 15 yıldır Türkiye’de yaşayan bir Suriyelinin konuşma ve okuma gibi gündelik eylemlerinin nasıl şekilleneceği merak uyandıran bir nokta olmuştur.

Dil kategorisindeki bir başka taktik ise Suriyelilerin Arapça bilmeyi avantaja dönüştürmeleridir. Savaşın Suriye’de neleri değiştirdiğini anlatan bir katılımcı, Arapça dilini bilmesinin ona sağladığı avantajı meslek haline getirdiğini ve bu sermayesini koruyabilmek için savaş ortamı sona erse bile Suriye’ye dönmek istemediğini ifade etmiştir. Bu katılımcı Arapça tercümanlığı meslek haline getirmiş ve Türkiye’ye gelmek isteyen Suriyelilerin *müşterileri* olduğunu, pasaport çıkartınca Suriye’den müşteriler getireceğini ifade etmektedir:

Suriye’de her şey çok değişti, çocuklar için burası daha iyi, okul var gözü güzel görüyor, orda bozuk her şey bozuk. Hırsızlık var her şey var. Hastaneye gitmek çok rahat. İnsanlar çok iyi, benim usta falan komşum komşum çok iyi. Savaş biterse dönmek istemeyiz, benim meslek orda yoktur, ben vatandaş kayıt yaptım şimdi olduğu zaman pasaport çıkartcam, ben Arapça tercümanlık yapıyor, pasaport olduğu zaman müşteri toplayıp getircem. (Katılımcı 11, Erkek, 27 yaşında, Halep doğumlu, 2 çocuk babası, 5 yıldır Türkiye’de yaşıyor, iyi Türkçe konuşuyor.)

Suriyeliler, Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasına rağmen insanların Arapça bilmemesini yadırgadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum onlar için avantaja dönüştürülebilecek başka kapılar açmaktadır. Birçok Suriyeli Arapça diline olan hâkimiyetini mesleğe dönüştürmüştür. Şöyle ki, Suriyeliler Kur'an tilavetleri, mezarlığa giderek yapılan dualar gibi dini ritüellerde aranan kişiler haline gelmiştir. Tercüman aracılığıyla görüşülen katılımcılardan biri Türklerin Kur'an'ı okuduğunu ama anlamadığını bu nedenle de Suriyelilerin gerçek Müslümanlar olduğunu ifade etmiştir. Bu durum Suriyelilerin Müslüman kimliklerini ön plana çıkararak toplum içerisinde yer edinmelerine en çarpıcı örneklerden biridir.

4.1.2. Ev İçi Pratikler: Yeme-İçme Şekilleri

De Certeau'nun gündelik hayattaki sıradan insan operasyonlarına olan bilimsel yaklaşımının izinde katılımcılarla yeme-içme alışkanlıkları, alışverişlerini nerelerden yaptıkları, yeme, içme giyinme vb. gündelik hayat pratiklerinde Türkiye'ye geldikten sonra ne gibi değişiklikler olduğu gibi sorular yöneltilmiştir. Bunun sonucu olarak Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde Suriye'de iken tükettikleri ürünlerin satıldığı, alma imkânı olanların bu ürünleri satın aldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Alışveriş yaptığımız Suriyeli bir esnaf yok. Suriye'de olan burda olmayan yemekler var, İzmir'de Suriye'deki malzemeleri satan yerler varmış, parası olan gidip alıyor biz gidemiyoruz. (Katılımcı 10, Erkek, 27 yaşında, Kamışlı-Halep doğumlu, Türkçe çok az biliyor, 3 yıldır Türkiye'de yaşıyor.)

Suriye'de bir bakkal köşkte var, İzmir getirmiş, Suriye ekmek var, hepsi İzmir'de var. (Katılımcı 11, Erkek, 27 yaşında, Halep doğumlu, 2 çocuk babası, 5 yıldır Türkiye'de yaşıyor, iyi Türkçe konuşuyor.)

Suriyeliler, Türkiye'de olmayan ürünlerle ilgili olarak oluşan talebi karşılamak amacıyla marketler açarak kendi ürünlerini satmaya başlamıştır. Bir başka katılımcı pazarlarda satış yapan Suriyeliler olduğunu da ifade etmiştir.

Bunun yanında katılımcıların çoğu, yeme içme alışkanlıklarının Türkiye ile Suriye arasında çok da farklı olmadığını, sadece Türkiye'deki yemeklerin fazla baharatlı ya da acı olduğunu bunun haricinde büyük oranda aynı olduğunu belirtmiştir.

Burdaki yaşantımız ile Suriye'deki arasında savaş öncesi için yaşam biraz rahattı ama kişisel özgürlükler bakımından kesinlikle çok fazla rahat değildik. Yemek kültürümüz çok benziyor aynısı neredeyse ama yine ufak da olsa farklılıklar var, ekmek ve kahve aynı değil mesela ama basit çok önemli olmayan şeyler. Nazilli'de bir market var, sadece Suriye ürünleri satan bir yer, isteyince ordan alabiliyoruz. (Katılımcı 14, Kadın, 26 yaşında, Evli, 1 yıldır Türkiye'de, Türkçe konuşamıyor.)

Gündelik hayat pratiklerinde yemek kültürü çok benzemesine rağmen kendilerine ait ekmek, kahve gibi ürünleri tüketmeye devam etmeleri Suriyelilerin önceki yaşam biçimlerini devam ettirme çabasıdır. Bu çabanın bir sonucu olarak bir Suriyeli tarafından Nazilli ilçesinde sadece Suriye ürünlerini satan bir market açılmıştır. Türkiye'deki Suriyelilerin bu ürünleri alabilmeleri, Suriye'deki gibi bir yaşam formu inşa etmelerinde katkı sağlamaktadır.

Yemekler çok farklı. Aynı yemek, sebze aynı ama tadı çok farklı. Baharat fazla (bu yüzden) aynı yemek ama çok farklı. Aynı Suriye gibi malzemeler burda da var alıyoruz. (Katılımcı 18, Erkek, 34 yaşında, Halep'ten geliyor, Evli, 1 çocuğu var, 3 senedir Türkiye'de yaşıyor, Orta derecede Türkçe konuşuyor.)

Suriye'de satılan ürünlerin Türkiye'ye satılmak üzere taşınması, sadece Suriyelilere yönelik malları satan bir marketin varlığı, gündelik hayatta Suriye'deki gibi bir yaşam formunu inşa etmeye dikkat çekmektedir. Ayrıca talebe bağlı olarak Suriyelilerin kendilerine ait ürünleri getirip Türkiye'de satmaları, göçmenlik durumunu nasıl da para kazanabilecekleri bir işe dönüştürdüklerini göstermektedir. Bu kategori altındaki bir başka taktik ise aynı yemekleri daha farklı baharatlar kullanarak Suriye mutfağına uyarlamaları yani yeme-içme şekillerinin yeniden düzenlenmesidir.

Aynı yemekler hiç fark yok. Biraz fark var ama çok değil. Hemen hemen hepsi acı. Bizimkiler acı değil. Çorbalar aynı mesela mercimek, ezogelin, kelle paça. Pilav kuru fasulye. (Katılımcı 16, Erkek, 20 Yaşında, Evli, 1,5 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe konuşamıyor.)

Kültür farklılığına dikkat çeken bir katılımcının vurguladığı üzere Suriyeliler ev içerisinde kendi yaşam modellerini devam ettirmektedirler.

Her millet aynı, bi tane kültür var. Mesela Suriyeli kültür var, Türk kültür var. Ben Türkleri çok beğeniyorum, kültürü çünkü Müslüman adam. Fark nasıl var, evde mesela evden içeriye fark ediyor, ben Arapça konuşuyorum, Türkler evden içeriye gitmiyor ama farklılık yok. (Katılımcı 15, Kadın, Evli, 3 aydır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Görüldüğü üzere görüşmeler sonucu elde edilen veriler De Certeau’nun ev içi pratiklere atfettiği bilimsel anlama tam olarak uymaktadır. Suriyelilerin kendi varlıklarını korumak amacıyla gündelik yaşantılarını yeniden inşa etmek adına Türkiye’deki yeme- içme şekillerini yeniden düzenlediği, Suriye’den kendilerine özgü malları getirerek sattıkları, Suriye’den gelen ürünleri kullanmaya devam ettiği, özellikle ev içerisinde kendilerine ait yaşam modellerini devam ettirdikleri görülmektedir.

4.1.3. Sosyal çevre

Katılımcılara Türkiye’ye geliş kararını nasıl aldıklarına dair yönetilen sorulan neticesinde sosyal çevrelerini nasıl kurdukları hakkında veriler elde edilmiştir. Buna göre Türkiye’ye göç etme kararının verilmesinde Türkiye’de yaşayan en az bir akraba ya da arkadaşın büyük oranda etkili olduğu görülmüştür. Ancak onlarla iletişime geçildikten sonra göç kararının uygulamaya geçmesi araştırmanın sonuçları açısından oldukça dikkat çekicidir. Kurulan bu iletişim sayesinde Türkiye’deki yaşam koşulları ve sığınmacılara bakış açısı hakkında bilgi sahibi olan eyleyiciler göç etme kararını çok daha kolay bir şekilde vermiştir.

Düşündük (Türkiye’ye gelmeyi), orda bize çadırlar verileceğini söylemişlerdi, geldiğimiz ülke Müslüman. Böyle gelmeye karar verdik. Bizden önce çoğuları çalışmak için geldi, onlardan duyduk, burası güvenilir ondan geldik. Kaçak olarak geldik, arabayla İdlib’den Hatay’a geldik, kız kardeşim ve amcamın eşi vardı. Orda sadece annem kaldı, o da yaşlı olduğu için. Buranın insanları sıcak, iyi karşılıyorlar insanları. Çoğu tanıdık söylüyordu: Türkler Suriyelileri Arapları seviyorlar, güler yüzlüler.

Amcamlarla birlikte yaşıyoruz. 7 kişiyiz aynı evde. Amcamın iki eşi çocukları var. Evimiz Köşkte. Kira evimiz, kiramız 650 tl. Amcama kirada mutfak masrafında yardım ediyorum. Evlenirsem ayrı eve çıkmak isterim. Suriyeli arkadaşlarım var. Görüştüğüm kişiler hep Suriyeli. Arkadaşlarla bir araya gelince bazen oturduğumuzda

kimliklerimizi kanun dışında yapmayalım, kanun içinde yapalım diye konuşuyoruz. İlk defa göç idaresine geldim. Şimdiye kadar gelmedim çünkü ev sahibi gelmiyordu. Amcamın çocukları, amcam, eşleri geldi, bildirdiler onlar burda olduğu için buraya geldik. Başka şehirde kalmadık. Annem Suriye'de kaldı. Onların evini başların askerleri aldı, şuan çadır kentte yaşıyorlar. Suriye'ye geldiğimden beri gitmedim. Kardeşim orda şoförlük yapıyor. O gelemedi çünkü anneme bakacak kimse yok. (Katılımcı 3, Erkek, 20 yaşında, bekar, İdlib doğumlu, 1 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Ben geldim, abla gelmiş ev kurulmuş. Orda (Suriye) hayat zor, orda Esat'ın yanında hayat zor. Ben asker yapcam ben kaçtım. Meslek daha önemli, ben meslek için geldim. Ben amca önce burası gelmiş. Bir arkadaş burda, 25 sene oturuyor, o vatandaş olmuş. Böyle geldim. (Katılımcı 11, Erkek, 27 yaşında, Halep doğumlu, 2 çocuk babası, 5 yıldır Türkiye'de yaşıyor, iyi Türkçe konuşuyor.)

Akrabalarımız var Nazilli'de. Burda üniversitede okuyan akrabam var, o yüzden buraya geldik. (Katılımcı 13 ,Erkek, Evli, 1 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

20 yaşındayım, Derizor' dan geldik. Ben 1 buçuk yıl, eşim 3 ay önce geldik. Eşim akrabam, dayımın kızı. Kaçak olarak geldik. Ben yaya olarak geldim kaçakçıya 500 dolar verdim, eşim 600. Bizi Hatay'a bıraktı. Ben orda akraba var, arkadaş yani. Onlar bana tarif etti, ben geldim. Bir amcam var Denizli' de, biri Çine de., biri de Urfa'da. Ondan buraya geldik. Suriye'de çok savaş var yani mesela benim ev gitti akrabalar hepsi burda ben burda daha rahat. Orda her şeyimiz kaldı ama boş. Bırakıp geldik, ev sağlam babamların, ama Esat var orda hiç kimse yok. Ama babam Kürtlerden tarafta oturuyor biz Arap. Ama Esat bilmiyor ki hiç ne yapacak, Esat bi gün öyle bi gün böyle, adam değişir, (Katılımcı 16, Erkek, 20 Yaşında, Evli, 1,5 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe konuşamıyor.)

İnsanlar çalışıyorlar, akşama kadar iş çok ama rahat yani savaş yok, insan öldürmek yok, silahlılar yok. Benim arkadaşlar burada geliyorlar. Onlar söylüyor. (Katılımcı 9, Erkek, 21 yaşında, İdlib doğumlu, Bekar, İyi Türkçe biliyor)

Katılımcıların söylemlerinden görüldüğü üzere göç etme kararını akraba ya da tanıdıkları vasıtasıyla alan Suriyeliler Türkiye'ye geldikten sonra bu kişilerle iletişimlerini sürdürmeye devam etmekte hatta yaşantılarını bu kişiler çevresinde kurmaktadır. Böylece büyük ailelerin bir araya toplandığı ve bir arada yaşadığı ikamet ve yerleşme şekilleri görülmektedir. Suriyeliler genellikle yakın akrabaların hep beraber olduğu bir evde yaşamakta, bu evi ise genellikle Suriyelilerin ikamet

ettiği mahalle-ilçe vb. yerlerden seçmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak katılımcıların çoğunun günlük hayatında Suriyeli olmayan insanlarla çok kısıtlı olarak iletişim içerisinde olduğu görülmektedir. Hemen hemen tüm katılımcılar yakın ve uzak akrabalarından oluşan bir sosyal çevre içerisinde ve dışarıya kapalı olarak yaşamaktadır.

Araştırmamızın eyleyicileri olan Suriyelilerin kurdukları bu sosyal çevre seçimleri De Certeau'cu anlamda bir 'taktik'tir. Eyleyiciler birlikte kalarak kendilerini adeta korumaya almakta, yabancı oldukları bir toplum içerisinde kendilerini daha az yalnız hissetmektedir. Böylece karşılaştıkları zorlukları daha kolayca aşarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu şekilde iş bulma, para kazanma, kalacak yer bulma gibi sorunların üstünde daha kolay gelmektedirler.

Suriyeliler Suriyeli olmayan kişilerle kısıtlı karşılaşmalar yaşadıkları için iletişim kuramamaktadır. Bu karşılaşmalar yaşantısını ev içinde geçiren kadınlar için daha da kısıtlıdır. Ancak çalıştıkları iş yerinde tanışmak gibi durumlarda yalnızca Suriyeli erkeklerin Suriyeli olmayanlarla kısıtlı da olsa iletişimde bulunduğu görülmüştür:

Türk arkadaşım var turşu fabrikasında çalışıyor, orda tanıştım. Görüşüyoruz, arada çay içiyoruz. (Katılımcı 16, Erkek, 20 Yaşında, Evli, 1,5 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe konuşamıyor.)

Suriyelilerin Suriyeli olmayanlarla kurdukları sınırlı iletişim içerisinde çalışmamızın toplumsal cinsiyet açısından değinmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkan bu durum, erkeklerin sosyal çevrelerini kadınlara oranla daha fazla genişletme olanağının olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Kadınlar ev içi rolleri nedeniyle daha az dışarı çıkmakta, diğer insanlarla daha az iletişim kurmaktadır.

Sonuç olarak Suriyelilerin kendi çevrelerinden oluşan sosyal dayanışma ağları ile kente uyum sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu nedenle, Suriyeliler için kent yaşamına ayak uydurabilmenin birinci koşulu güçlü bir sosyal çevreye sahip olmaktır denebilir. Bu sosyal çevre ilk olarak akraba çevresiyle başlamakta daha sonra Suriyeli aileler arasında evlilik bağı veya iş arkadaşlığı vb. şekilde genişlemektedir. Suriyelilerin çoğu akrabalarının yanında veya yakınında ikamet etmektedir.

Katılımcıların tamamı Suriye'den Türkiye'ye ilk geliş esnasında da yakınlarının tavsiyesi üzerine Aydın iline yerleşmiş, yine bu bilgiler ışığında iş bulabileceğini düşündüğü ilçelerde ikamet etmiştir. Geniş ve aktif bir sosyal çevreye sahip olmanın eyleycilerin alandaki konumunu güçlendirme nedenleri dil problemi, iş bulma, barındırma gibi sorunların bilgi alışverişi yoluyla kolayca aşılmasıdır. Bu sosyal ağ Suriyelilerin kentte yaşayabilmeleri, kentle ve yerel halkla iletişime geçebilmeleri, iş bulabilmeleri gibi durumlarda bir tampon görevi üstlenmektedir. Suriyeliler arasında kurulan formel ağların, onların eğitim, sağlık, barınma vs. ihtiyaçlarının giderilmesinde oldukça etkili olduğu ve Suriyelilerin hemşerilik bağları yoluyla kurdukları sosyal çevrelerini kullanarak dayanışma içinde oldukları görülmüştür.

Bu kategori altında elde edilen sonuçlarda dikkat çeken nokta ilişkiler ağı teorisinin doğrulanmasıdır. Suriyeli göçmenlerin kendilerine kurdukları bu sosyal çevre ağ teorisine uygun şekilde oluşmuştur. İlişki ağı ortak köken, akrabalık ve arkadaşlık bağları şeklinde kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Suriyeliler kendilerinden önce gelenlerin tecrübelerinden mümkün olduğu ölçüde yararlanmıştır. Tıpkı ağ teorisinde olduğu gibi öncelikle erkekler göç etmiş, iş ve kalacak yer gibi konularda düzenini kuran erkekler sonrasında eşlerini de yanlarına getirmişlerdir. Yeni evlilikler yoluyla ilişkiler ağı genişlemiştir. Bu durumun Suriyelilerin göç psikolojisi üzerinde de olumlu etkileri olduğu düşünülmektedir. Yapılan görüşmeler sonrasında Suriyelilerin Aydın ilinde konut, iş ve sosyal güvenlik gibi hayati ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak sendika vb. formel kurumların henüz oluşmadığı görülmüştür. Ancak ileride formel kurumların kurulmasının muhtemel olduğu, bunun da ayrıca araştırılmaya değer olacağı düşünülmektedir.

4.1.4. Kamusal alan pratikleri

Araştırmanın De Certeau'cu bakış açısıyla oluşturulan problematiği çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye'de uymaları gereken kural ve kanunlar karşısında takındıkları tutumun kamusal alan deneyimleri içerisinde özellikle belirgin bir görünüm kazanacağı düşünülmektedir. Bu nedenle Suriyelilerin kamusal alanda kendilerine

dayatılmaya çalışılan kanun ve kurallar karşısında takındıkları tavrın incelenmesi taktiklerini anlamada oldukça faydalı olacağı öngörülmektedir.

Bilindiği üzere Suriyeliler Türkiye’de geçici koruma kapsamına alınmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliğinin Yükümlülükler başlıklı yedinci bölümündeki 33. Madde ile geçici koruma kapsamındaki yabancıların uyması gereken kanun ve idari yükümlülükler açıklanmıştır. Buna göre geçici koruma amacıyla ülkemize gelen yabancılar, aşağıdaki yükümlülükleri yerine getirmekle yükümlüdür.

- a) Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen ilde, geçici barınma merkezinde veya belirli bir yerde ikamet etmekle,
- b) Valilikler tarafından belirlenen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmakla,
- c) Çalışma durumuna ait güncel bilgileri otuz gün içinde bildirmekle,
- ç) Gelir ve taşınmazlarını otuz gün içinde bildirmekle,
- d) Adres, medeni hâl ve ailelerindeki doğum ve ölüm gibi kimlik bilgisi değişikliklerinin yirmi iş günü içinde bildirmekle,
- e) Diğer kişisel verilerini yetkili makamlara vermekle,
- f) Kendilerine sağlanan hizmet, yardım ve diğer imkânlardan haksız olarak yararlandığının tespit edilmesi hâlinde, bedellerini geri ödemekle,
- g) Genel Müdürlük veya valilik tarafından yerine getirilmesi istenilen diğer hususlara uymakla yükümlüdür.⁶

Suriyeliler Türkiye’ye geldiklerinde kendi istedikleri bir şehirde yaşamayı seçebilmektedir. Ancak bu şehirden ayrılırken İl Göç İdaresi Müdürlüğüne giderek Yol İzin Belgesi almak ve gittikleri yerde en fazla 15 gün kalmak gibi uymaları gereken kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar eğitim, sağlık durumu vb. geçerli nedenlerle başvurulması halinde esnetilebilmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda

---

⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> Erişim Tarihi:18.12.2019

geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin mümkün olduğunca kayıtsız bir şekilde yaşamayı tercih ettikleri görülmüştür. Kayıt yaptırmamalarının en önemli sebebi nerede iş bulurlarsa orada yaşamak istemeleridir. Ancak kayıt yaptırmamaları halinde sağlık hizmetleri ve sosyal yardımlardan faydalanamamaktadırlar.

Kayıt yaptırmadığı için hastaneye gidemeyen bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Kimlik yoksa hastaneye gitmiyoz. Mesela gecen sefer benim kardeş evde düşmüş. Arabayla hastaneye gelmiş aldım hastaneye, diyorlar çok zor hasta kırık dedi kimlik nerde, dedim kimlik yok, dedi o zaman onu al git. Bişey yapmadılar. Kimlik almak çok zor. (Katılımcı 9, Erkek, 21 yaşında, Bekar, İdlib doğumlu, 1,5 yıldır Türkiye’de yaşıyor, İyi derecede Türkçe konuşuyor.)

Suriyelilerin kayıt yaptırmak için gerekli prosedürleri yerine getirmekte oldukça zorlandıkları özellikle ikamet ettikleri evle ilgili beyan etmeleri gereken evraklara kolayca ulaşamadıkları görülmüştür:

Benim hanım kimlik yok, bende eski kimlik var onu çıkarmaya geldik. Ya randevu var ama ev sahibi yok. Ya ev var tapu yok ev buluyoruz ama tapu yok. Bir sefer iki sefer hastaneye gittik ama hanım kimlik yok ben para verdim. Bakıyor ama parasıyla. Her yerde soruyorlar kimlik nerde kimlik nerde. Zor oluyor. İnşallah çıkaralım. (Katılımcı 16, Erkek, 20 yaşında, Evli, 1,5 yıldır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Karşılaşılan durumlardan bir başkası ise aşağıda örneği sunulduğu üzere eşi Türkiye’de belli bir zaman çalıştıktan sonra Türkiye’ye gelen kadınların kayıt yaptırmamasıdır. Ayrıca birçok hamile kadının doğumuna az bir süre kalana dek kayıt yaptırmadığı, ancak çocuğunu doğurmak için hastaneye gidebilmek için kayıt yaptırmak için başvurduğu görülmüştür.

Göç idaresine benim kimlik bekar, onu evli yapmak için geldim. Geç oldu biraz çünkü iki senedir ben evli. Niye geç oldu ben anlamadım. (gülüyor.) Ama ben bi karar aldı. Aile cüzdanı istiyorum. Baktım şimdi üç sene oldu. Baktım öyle bi daha ben Suriye’ye gitmek istemiyorum. Baktım lazım her şey evrak, resmi evrak lazım. Ev yok, hiçbir şey yok. Dönmeyi hiç düşünmüyoruz. Şükür burda ev var, iş var, çalışıyoruz. (Katılımcı 18, Erkek, 34 yaşında, Halep’ten geliyor,

Evli, 1 çocuğu var, 3 senedir Türkiye’de yaşıyor, Orta derecede Türkçe konuşuyor.)

Öte yandan Suriyelilerin uymak zorunda oldukları yükümlülüklerin Türkiye’de iş kurma, ticaret yapma gibi alanlarda oldukça kısıtlayıcı olduğu görülmüştür. Ancak bu durumu kendince bir yöntemle çözen aşağıdaki Suriyeli, Aydın ilinde ikamet ederken İstanbul’da iş yapmak istediğı için İstanbul’a taşınmışsa da, hastane vb. olanaklardan yararlanmak için Aydın’a gelip gitmektedir:

Türkiye’de yaşadığım en büyük zorluklardan biri İstanbul’da iş yapmak istiyorum. Sürekli burdan izin almak zorundayım, İstanbul’da yakalansam suç teşkil edecek benim için bu konuda biraz rahatlık olsak daha çok iyi olacak. Yaklaşık 4 ay önce Aydın’dan İstanbul’a taşındık ama kimliğimiz Aydın’a kayıtlı. İstanbul nakil kabul etmediğı için oraya naklimizi aldırıyoruz. Önceden gidip geliyorduk ama şimdi orda da ev kiraladım. Karımı burda yalnız bırakmamak için onu da götürüyorum. (Katılımcı 13, Erkek, Evli, 1 yıldır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Görüldüğü üzere kayıt yaptırmayan Suriyeliler için bu durumun hem avantajları hem de dezavantajları vardır. Kayıt yaptırmadığı sürece şehirlerarasında dilediğı gibi gidip gelebilenler, istediğı yerde çalışma imkânına sahip olduğundan daha fazla iş imkânına ulaşabilmektedir. Veya kışın daha ılıman şehirlere giderek hayatını daha kolay bir şekilde sürdürmektedir. Dezavantaj ise kayıtlı olunmadığı müddetçe hastaneye gidememekte, eczaneden ilaç alamamakta vb. sosyal yardımlardan yararlanamamaktadır. Ayrıca kayıtsız olduğunun anlaşılması için kolluk kuvvetlerinin denetiminden sürekli olarak kaçmak zorunda kalmakta, kayıtsız olduğunun anlaşılması üzerine ancak kayıtlı olduğu şehirde yaşamak zorunda kalmaktadır.

Suriyelilerin uymak zorunda oldukları kurallar ve yükümlülüklerden mümkün olduğunca kaçtıkları, ancak mecbur kaldıkları ve yaptırımlarla karşılaştıkları anda bu yükümlülüklerle mecburen uydukları açıkça görülmektedir. Örneğin Aydın’da kayıtlı olan ve çalışma imkânlarının azlığı nedeniyle İstanbul’a giden bir Suriyeli, orada bir süre kayıtsız çalıştıktan sonra yaz döneminde tekrar inşaat işlerinde çalışmak üzere Aydın’a gelerek kayıtlı olmaya devam etmektedir. Suriyeliler uyguladıkları bu taktik

ile çıkarları doğrultusunda avantaj ya da dezavantajlı oldukları durumları tartmakta, açıkça görüldüğü üzere bilinçli bir hesaplama neticesinde De Certeau'nun deyimiyile “dümenler ve oyunlar çevirerek manevralar yapmaktadırlar”. Bu durum eyleyicilerin egemen toplum düzeninin kanunlarını minik parçacıklara bölerek nasıl da kendi çıkarlarına göre dönüştürdüklerinin en çarpıcı örneklerinden biridir.

Ayrıca uzun süredir Türkiye’de yaşayan katılımcılara Türkiyeli kadınlar hakkında ne düşündükleri, Türkiyeli arkadaşları olup olmadığı etkileşimlerinin nasıl olduğu sorulduğunda alınan yanıtlarda kamusal alana dair özgün bir veriye ulaşılmıştır.

Türkler çok iyi. Ben hala kötü görmedim. Komşular çok iyi. Türk bi arkadaşım vardı benim Ödemiş’te. Ben çok ağladım. Ev açıyorlar, iş veriyorlar, her şey yapıyorlar. Herkes çok yardımcı. Belediye elbise para veriyor.” (Kadın, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor, Arap, evli 1 çocuklu)

Suriyelilerin kamusal alan deneyimlerinin Türkler hakkındaki görüşlerini doğrudan etkilediği görülmüştür. Burada katılımcının verdiği yanıtta dikkat çekici olan nokta Suriyelilerin Türklerle ilgili algısının Suriyelilere yardım etme, iş verme, belediye veya kurumlar tarafından yapılan yardımlar gibi etmenlere dayalı olmasıdır. Bu etmenler, Suriyelilerin Türkler hakkındaki düşüncelerini doğrudan etkilemiş görünmektedir.

4.1.5. Birleşme ve Ayrışma Biçimleri: “Farklı Kimlikler”

Gündelik hayat içerisinde belirleyici rol oynayan inanışlar ve inanışlara dayalı pratikler, sıradan insan eylemlerini araştırdığımız bu çalışma için önemli veriler sunmaktadır. Birçok katılımcı Türkiye’ye gelmesini kolaylaştıran nedenlerin kültürel benzerlik ve aynı dine mensubiyet olduğunu ifade etmiştir. Savaş nedeniyle kesintiye uğrayan yaşantılarını kendilerine ait değerleri koruyarak başka bir ülkede devam ettirmek amacıyla Türkiye’yi seçtiklerini söylemişlerdir. Katılımcıların birçoğu görüşme esnasında “farklılık yok, aynıyız”, “sonuçta biz Müslüman onlar Müslüman”, “biz insan siz insan”, “kardeşiz” şeklinde ifadeler kullanmıştır. Burada ortak dinin birleştirici bir unsur olarak kullanıldığı, bunun vurgulanma şeklinin ise

bilinçli bir şekilde farklıların üzerini örtmek amacıyla taktiksel bir manevra ile yapıldığı görülmektedir.

Herkes insan. Türk insan, Arap insan, herkes Müslüman. İnsan içinde önemli her yerde iyi var kötü var. Ama mantık değil herkes Suriye kötü ama öyle yok. Öyle bir şey yok. (Katılımcı 4, Kadın, 29 yaşında, evli 2 çocuklu, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor)

Suriyeliler kültürlerinin Türk kültürüne hiç de yabancı olmadığını sıklıkla vurgulamaktadır:

Beni Türkiye’dekiler seviyorlar ben de onları seviyorum. İnsanlar (Türkiyeli) var bizi Suriyelilerden daha iyi sever, insanlar var bizi dışlıyorlar sevmiyorlar. Çeşit çeşit insan var. Her şey var. Türkiyelilerle aramda bi fark görmüyorum, sonuçta o da insan, ben de insanım. (Katılımcı 17, Erkek, 21 yaşında, Bekar, Halep, 2016 dan beri Türkiye’de, Türkçe konuşamıyor.)

Katılımcılar arasında belirgin olarak gözlemlenen bu direniş biçimi “farklılıkların üzerini örtmek” olarak ortaya çıkmıştır. Suriyelilerin dini ve insani anlamdaki birleştirici ifadeleri sık sık vurgulamasının taktiksel bir hareket olarak ele alınması mümkündür. Çünkü bu söylemlerin altında aslında onların da toplumun doğal bir ögesi olduğu mesajı verilmek istenmektedir. “Farklılıkların üzerini olabildiğince örtmek” şeklinde kendini gösteren taktiğin, Suriyelilerin yeni yaşantıları içerisinde kendilerini topluma kabul ettirme çabası olarak görülebileceği düşünülmektedir.

Ortak dine sahip olmalarına karşın Suriyeliler dini açıdan sahip oldukları özellikleri ön plana çıkarmaları yine bir taktik ortaya koymaktadır. Örneğin bazı katılımcılar Kur’an’ı okudukları zaman anlayabilmelerini, Arapça bilmeyen Türkler arasında sadece kendilerine özgü ve üstün bir özellik olduğunu vurgulamışlardır.

Ayrışma biçimlerine ulaşabilmek adına katılımcılara yöneltilen sorulardan “Sizce Suriyeli ve Türkiyeli insanlar arasında ne gibi farklılıklar var?” sorusu en kısa yanıt verilip, genellikle geçiştirilmeye çalışılan bir soru olmuştur. Hemen hemen tüm katılımcıların verdiği ilk yanıt “hiçbir fark yok, aynı” şeklinde olmuştur. Ancak sorunun dolaylı şekillerde irdelenmesi yolu izlenerek örneğin yemek alışkanlıkları konusundaki farklılıklar sorulduğunda Türkiye’deki yemeklerin fazla baharatlı olduğu veya ulaşabildikleri kadar Suriye’de tükettikleri ürünlerden olan ekmek,

kahve vb. ürünleri satın aldıklarını ifade etmişlerdir. Yine dikkat çeken noktalardan biri erkek katılımcıların Türkiye'ye geldikten sonra o sırada Suriye'de yaşayan ya da Türkiye'de yaşayıp Suriyeli olan bir kadınla evlenmesidir. Burada genel tercihin Suriye'ye gidilerek orada evlenilmesi yönünde olduğu görülmüştür. Bu katılımcılara tercihlerinin nedenleri sorulduğunda farklılıklarla ilgili olarak dikkat çekici yanıtlar alınmıştır. Örneğin evlilikle ilgili fikirleri sorulan bir katılımcı

Suriyeli bir kızla evlenmek isterim. O kendi dilini anlıyor, ben onun dilini anlıyor. Kardeşiz Türklerle, fark yok. Ama sorun dil. (Katılımcı 3, Erkek, 20 yaşında, bekar, İdlib doğumlu, 1 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.) şeklinde cevap vermiştir.

Birçok erkek katılımcının Türkiye'ye geldikten sonra Suriyeli bir kadınla evlendiği, bunu ise sıklıkla Suriye'ye giderek ya da hâlihazırda Türkiye'de yaşayan akraba, tanıdık kadınlarla evlenerek yaptığı görülmüştür:

2014' de evlendim. Türkiye'ye geldim bekar, sonra Suriye'ye gittim bayram ziyaret. Evlendim hanımı orda bıraktım. Geldim, çalıştım ondan sonra gittim getirdim. (Katılımcı 11, Erkek, 27 yaşında, Evli, Halep'ten geliyor, 5 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Az Türkçe konuşuyor.)

Birçok Suriyeli erkek, bayram ziyaretlerinde Suriye'ye uzun süreli olarak gidip kalabildiğinden orada evlenmiş, sonrasında eşini de alarak yaşamak üzere Türkiye'ye dönmüştür:

Eşim akrabam, Suriye'den getirdim. Türkiye'ye geldikten sonra bayram izninde gittim, evlendik. (Katılımcı 10, Erkek, 27 yaşında, Kamışlı-Halep'ten geliyor, 3 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe çok az biliyor.)

Tercüman aracılığıyla görüşülen bir Suriyeli ise eşinin yakın akrabası olduğunu ve bu nedenle 3 çocuğundan ikisinin engelli doğduğunu ifade etmiştir. Akraba evliliğinin bu duruma yol açtığını bilmelerine rağmen kardeşinin yine bir akrabasıyla evleneceğini ifade etmiştir.

Ayrışma biçimlerine dair yöneltilen sorulara verilen cevaplardan görüldüğü üzere en temel ayrışma noktalarını toplumsal cinsiyet ve dine dayalı formlar oluşturmaktadır. Suriyelilerin "siz Müslüman, biz Müslüman" şeklinde ifade ettiği birleştirici unsur, bu kez karşımıza bir ayrışma unsuru olarak çıkmaktadır. Bu durum Suriyelilerin belli

anlarda belli kimliklerini öne çıkardıklarını göstermektedir. Farklı durumlarda farklı kimliklerin ön plana çıkarılması araştırma kapsamında taktik olarak ele alınabilecek bir durumdur. Türkiye'yi Müslüman bir ülke olduğu için tercih ettiğini ifade eden Suriyeliler geldikten sonra kendi Müslüman kimliklerini öne çıkararak bu konuda daha ehil olduklarını vurgulamaktadırlar. Örneğin onlara göre kadınların daha kapalı olması, okulların kadın-erkek karışık olmaması gerekmektedir ve dini anlamda doğru olan da budur:

Benle burdaki insanlar arasında fark yok, her şey aynı. Yemekler farklı biraz tabi. Mesela bi de konuşma ayrı. Mesela elbise ayrı. Sizin burda kadınlar aynı değil. Mesela bizde hepsi kapalı yani sizin burda açık. Daha rahat. Biz de çok eş var burda yok. Mesela yani kapalı olsa daha iyi bence. Çünkü olsa insan karşıya bakıyor. (Katılımcı 9, Erkek, 21 yaşında, Bekar, İdlib doğumlu, 1,5 yıldır Türkiye'de yaşıyor, İyi derecede Türkçe konuşuyor.)

Bizimle burdaki insanlar arasında fark yok. Sadece bazı adetler farklı. Mesela bizde eşimler (eşlerimiz, kadınlar) fazla çalışmıyor, siz de çok çalışıyor. Okullar biz de karışık değil ama burda karışık bu tarz farklar. (Katılımcı 18, Erkek, 34 yaşında, Halep'ten geliyor, Evli, 1 çocuğu var, 3 senedir Türkiye'de yaşıyor, Orta derecede Türkçe konuşuyor.)

Bir katılımcı Türkiye'deki Müslümanlık yaşantısını Suriye ile Avrupa ülkeleri arasında bir yerde konumlandırmaktadır. Bu sonuca ise Avrupa ülkelerinin kültürleri ve yaşantısı ile kıyaslama yaparak ulaşmaktadır:

Biz Türkiye'ye geldiğimiz zaman çok da yabancı bir kültürle karşılaşmadık. Orası (İsveç) yabancı bir kültür, hem kültür, adap olarak hem yaşayış olarak burası bize yakın ama oralar çok uzak. (Katılımcı 14, Kadın, 26 yaşında, 1 yıldır Türkiye'de, Türkçe konuşamıyor.)

Bir başka farklı kimlik vurgusuna ise aşağıdaki alıntılarda rastlanmaktadır. Burada bir kadın katılımcı kişisel özgürlükleri önemseydiğini belirtmiş ve bunu üniversite okumasına dayandırmıştır. Eşi ise artık kişisel özgürlüklerine sahip olamayacakları için Suriye'ye dönmek istemediklerini söylemiştir. Bir başka katılımcı ise savaş öncesinde kendilerinin de açık kıyafetler giyebildiklerini, normalde Türkiyeli kadınlarla aynı şekilde çağdaş giyim tarzına sahip olduklarını belirtmiştir. Burada

katılımcılar sahip oldukları eğitimli- çağdaş kimliğe vurgu yaparak Türkiye'deki kadınlarla aralarında fark olmadığına dikkat çekmiştir.

Suriye'deki kadınlarla benim aramda önceleri hiç fark göremiyorum Suriye'de bir bölgeden bir bölgeye çok büyük farklar olabilir ama biz üniversite okuyorduk orda da böyle açtık kıyafet olarak her şeyimiz aynı. Burdaki yaşantımız ile Suriye'deki arasında savaş öncesi için yaşam biraz rahattı ama kişisel özgürlükler bakımından kesinlikle çok fazla rahat değildik. (Katılımcı 14, Kadın, 26 yaşında, 1 yıldır Türkiye'de, Türkçe konuşmıyor.)

Önceleri giyimimiz aynıydı ama ne zaman işid geldi benim hanım kıyafeti değiştirdi çünkü yasak. Çok kapalı oldu. Yoksa normalde aynı.

Aşağıdaki alıntıda ise Suriyelilerin “göçmen” kimliğinin altında aslında başka kimliklere sahip olduklarını ifade eden çarpıcı bir ifade yer almaktadır. Katılımcı her ne kadar göç etmek zorunda kalsa da eğer tüm bunlar yaşanmasaydı hâkim olabileceğini belirtmiştir. Bu ifade “göçmen” kimliği altında geri kalan tüm özellikleri adeta silikleşen ve kaybolan Suriyelilerin aslında başka kimliklere de sahip olduğunu gözler önüne sermesi açısından önemlidir:

Ben hukuk okuyordum 4 yıllık, hakim olmayı düşünüyordum. Eşim de üniversitedeydi benimle evlenmek için okulu bıraktı, ama diplomam yok Suriye'den hiçbir şey getiremedim. (Katılımcı 13, Erkek, Evli, 1 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Özetlersek Suriyeli sığınmacıların Türkiyelilerle farklı alanlarda ayrışma ve birleşme biçimlerine sahip oldukları ancak birleşme biçimlerini genel bir tercih olarak öne çıkardıkları gözlemlenmiştir. Aslında birçok ayrışma noktası mevcutken genel olarak bu tercihin ön plana çıkarılması durumu taktik olarak ele alabilmemizi mümkün kılmaktadır. Birleşme biçimleri genel olarak “hepimiz insanız” söylemiyle başlamakta “biz Müslüman, siz Müslüman” şeklinde dini boyutta özelleştirilmektedir. Ancak yine bir taktik olarak farklı durumlarda farklı kimliklerini ön plana çıkardıkları görülmektedir. Suriyeliler için “Müslümanlık”, içerisinde yaşadıkları toplumla yeri geldiğinde ortak bir payda, yeri geldiğinde ise daha üstün oldukları bir unsur halini almaktadır. Veyahut kendilerini Türkiye'de yaşayanlarla kıyaslamaları gerektiğinde eğitimli- çağdaş kimliklerini ön plana çıkardıkları görülmüştür. Görüldüğü üzere Suriyelilerin farklı durumlar için farklı kimlik

vurguları bir taktik olarak uygulanmaktadır. Bu taktiği ise “göçmen” kimliği altında görünürlüğü her ne kadar kaybolmuş olsa da kişisel gelişim özelliklerinin, yeteneklerinin ya da mesleklerinin olabileceğini özellikle vurgulamak amacıyla geliştirdikleri düşünülmektedir.

4.1.6. Bir savunma taktiği olarak ötekileştirme

De Certeau, bireylerin içerisinde yaşadıkları kuralları reddetme ya da değiştirme yoluna gitmeden dönüştürme stratejilerinin ise onları ‘öteki’leştirdiğini belirtir. Benzer şekilde Suriyelilerin, üreticisi olmadıkları egemen düzene karşı kendi kurnazlıklarını kullanarak düzeni değiştirmeden dönüştürmeye çalışan ‘öteki’ler olarak ele alınması mümkündür.

Ancak yapılan görüşmeler sonrasında araştırmamızın özgün bir çıktısı olarak birden çok ötekileştirme biçiminin var olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, maruz kaldıkları ötekileştirme karşısında bir savunma taktiği olarak Suriyeliler de başkalarını ötekileştirme yoluna gitmişlerdir. Örneğin Arap olan Suriyeliler, Suriyeli Kürtlerden bahsederken ötekileştirici ifadeler kullanmıştır. Katılımcı Suriye’den neden geldikleri sorusuna

Orda savaş çok, her şey zor. Burası güzel, burda herkes yardımcı. Suriye’de Kürtler var İşid var. (Katılımcı 8, Kadın, 29 Yaşında, 2yıldır Türkiye’de, az Türkçe biliyor, Evli, Arap)

şeklinde cevap vermiştir. Burada Suriyeli Arapların, Suriyeli Kürtleri nasıl ötekileştirdiği görülmektedir. Ayrıca görüşme yapılan kişilerden çoğunun Arap asıllı olması, Kürt asıllı Suriyelilere oranla Arap asıllı daha çok sayıda Suriyelinin Türkiye’ye göç ettiğini göstermektedir.

Bir başka katılımcı, katılımcılara sorulan ilk sorulardan olan ne zaman, neden ve nasıl geldiği sorulduğunda

Orda Kürt var, biz ondan kaçıp geldik. Biz Arap. Kocam askere daha gitmedi. Kürtler onu askere götürürdü. İşid siz biliyor di mi?(gülerek eliyle boğazını kesme işaret yapıyor.) İşid buldu mu hemen kesiyor.” (Katılımcı 5, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor, Arap, evli 1 çocuklu kadın)

şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcılardan 4 yıldır Türkiye’de bulunan bir kadın kendileri Türkiye’ye geldiklerinde Türkiye’deki insanların onlara çok iyi davrandığını ancak gelen Suriyeli sayısı arttıkça onlara bakışın değiştiğini ifade etmiştir. Bu tutum katılımcı açısından bir hoşnutsuzluk ifadesi olarak karşımıza çıkmıştır.

Türkiye güzel, geldiğimizde daha da güzeldi. Şimdi Suriyeli çok doldu, bazen sıkıntı oluyor. Eskiden Türk milleti çok iyi, Suriyeli çok geldi, iyi var kötü var, değişti. Komşu kızıyor, yüzünü hep asıyor, önceden ‘meraba’, çok seslenirdi, ne ihtiyaç var. Bizim mahalleye çok Suriyeli geldi, bazen insan kötü, millet düşünüyor herkes Suriyeli kötü. Ama öyle değil. Türkiye’de de iyi var, kötü var. Bunda mantık yok. (Katılımcı 4, Kadın, 29 yaşında, evli 2 çocuklu, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor)

Burada uzun yıllardır Türkiye’de yaşayan kadın katılımcı, görüşme sırasında kendisinden sonra Türkiye’ye gelen Suriyelilerin onların adını kötülediğini, çünkü içlerinde kötü insanlar olduğunu belirtmiştir. Sığınmacı sayısının artmasını genel olarak Suriyelilere karşı daha hoşgörüsüz davranılmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. Katılımcının asıl şikâyet ettiği şey Türkler tarafından kendisini de kapsayacak şekilde yapılan genellemedir. Katılımcı kendisinin diğer Suriyelilerle aynı kefeye konulmasından rahatsızdır. Ancak komşularının Suriyelilere karşı olan tavır değişikliğini kendi gibi Türkiye’ye gelip yerleşen Suriyelilerin suçu olarak görmesi asıl can alıcı noktayı oluşturmaktadır. Suriyelilerin çokluğundan Türklerin şikâyetçi olduğu düşüncesi yaygın iken asıl rahatsızlık duyanın Suriyelilerin olacağı ilk akla gelebilecek türden bir düşünce değildir.

Konuşmanın devamında ise karşımıza yeni bir ötekileştirme unsuru çıkmaktadır:

Bizim memlekette örf, adet, adap biraz fark var. Türk biraz serbest. Bizim memleket çok kapalı. Hastaneye, alışverişe kadın kendi ya da arkadaşıyla gidemez. Burda serbest. Arkadaşlarımla her yere gidip geliyoruz. Ben serbest çok sevdi. Ama burda fazla serbest, çok fazla. Türk kadınlar evlenmek için evden kaçma olabilir, bizde öyle bir şey yok, yasak, kaçarsa ölür, keserler. Bizim mahallede 3 kadın kaçıp

geldi. Garip geliyor. (Katılımcı 4, Kadın, 29 yaşında, evli 2 çocuklu, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor)

Burada Suriyeli bir kadının Türk kadınları nasıl ötekileştirdiğine dair de bir ipucu belirmektedir. Dolayısıyla ötekileştirmenin sadece Suriyeli kadınlara yönelik olmadığını ve Suriyeli bir kadının Türk kadınları da ötekileştirebileceğini göstermektedir.

Üç yıldır Türkiye’de yaşayan Meryem’in söyledikleri ise Suriyelilerin Türkiye’de nasıl ötekileştirildiğine dair oldukça önemli söylemler içermektedir:

İnsan her zaman yaşamaz, Bir ömür yaşar. İnsan istiyor hayat güzel huzur olsun. Bende öyle istedim ama her zaman istediği olmaz. Ev kira güzel olmaz. Çocuklar iyi hayat istedi. Benim kız okula gidiyor, çocuklar yanında diyorlar ki ‘Suriyeli git yanıma gelme, yanımda oynama.’ Ben çok üzülüyor öyle. Herkes insan. Türk insan, Arap insan, herkes Müslüman. İnsan içinde önemli her yerde iyi var kötü var. Ama mantık değil herkes Suriye kötü ama öyle yok. Öyle bir şey yok. (Katılımcı 4, Kadın, 29 yaşında, evli 2 çocuklu, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor)

Aynı katılımcıya Türkiyeli kadınlar hakkında ne düşündüğü sorulduğunda ise

İnsan karşısında iyi güzel konuşuyor. Gösteren çok iyi. Ama arka taraf bilemem, arkada kötü. Ben uzak duruyorum. İki yüz oldu. Ben üzülüm, uzak uzak durdum. Suriyeliler iyi değil diyorlar ama kendi yanımda iyi. (Katılımcı 4, Kadın, 29 yaşında, evli 2 çocuklu, 3 yıldır Türkiye’de, çok iyi Türkçe konuşuyor)

şeklinde cevap vermiştir.

Görüldüğü üzere kendi üreticisi olmadıkları başka bir toplumsal grup içerisinde yaşamak zorunda olan Suriyelilerin başlı başına ‘ötekiler’ olduğu, ancak Suriyeli Arapların Suriyeli Kürtleri, Suriyeli kadınların Türkiyeli kadınları ve hatta Türkiye’ye daha önce gelen Suriyelilerin daha sonra gelen Suriyelileri ötekileştirdiği çoklu bir ötekileştirme durumu söz konusudur. Başlı başına kendileri ‘öteki’ olan Suriyelilerin, bu çoklu ötekileştirme formlarını ortaya koymaları ise yine taktik denilebilecek türden bir davranış şeklidir. Çünkü Suriyeliler kendi öteki konumlarını adeta başkalarını ötekileştirerek ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu taktik ile yine düzeni değiştirmeden dönüştürme çabasıyla manevralar yapmaktadır.

4.1.7. Ölümden kaçış değil daha iyi bir yaşama varış

Yapılan saha araştırması sonucunda Suriyelilerin Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmesinde en önemli sebebin savaştan kaçmak, hayati riskten kurtulmak değil, ekonomik koşulların yetersizliği olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğu savaştan sonra ekonominin çökmesi nedeniyle göç etmek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Erkek katılımcıların Türkiye'ye geliş amacı genellikle para kazanmak, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak ve Suriye'de kalan yakınlarına para göndermektir. Aydın ilinde yaşayan Suriyelilerle yapılan görüşmelerde Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelerek elde etmeyi umdukları sonuç en temelde "savaşın olmadığı bir ortamda, daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak" şeklinde kendini göstermiştir. Bu durum "Türkiye'ye gelmeye nasıl karar verdiniz?" sorusunun katılımcılara yöneltilmesiyle alınan yanıtlarda açıkça görülmektedir:

Ben, eşim, çocuk bi de babam annem geldik. Savaştan önce ben öğretmen, hiç bi sıkıntı yok. Matematik öğretmeniydim, ilkokulda. 2 sene öğretmenlik yaptım, sonra aynı okulda iki sene memurluk yaptım, muhasebe işinde. Baktım orası hayat çok zor, savaş var, bi de millet biraz sıkıntı oldu: bu adam sunni, bu adam şey, bu adam alevi. Yani çok sıkıntı oldu. Baktım öyle yani hayat tam sıfır oldu. Çok zor. Geldim buraya, Türkiye'ye geldim. Ama başka sıkıntı yok yani. Mesela ben memur, ofis var, her şey var. Benim hayat güzel, maaş güzel. Hiç problem yok ama millet sıkıntı oldu. Millet bu adam sünni o zaman sıkıntı, bu adam Kürt sıkıntı, yani fitne. Ben baktım olmuyor Suriye'den çıktım. Tam üç sene oldu. (Katılımcı 18, Erkek, 34 yaşında, Halep'ten geliyor, Evli, 1 çocuğu var, 3 senedir Türkiye'de yaşıyor, Orta derecede Türkçe konuşuyor.)

Düşündük, orda bize çadırlar verileceğini söylemişlerdi, geleceğimiz ülke Müslüman. Böyle gelmeye karar verdik. Bizden önce çoğuları çalışmak için geldi, onlardan duyduk, burası güvenilir ondan geldik. Buranın insanları sıcak, iyi karşılıyorlar insanları. Çoğu tanıdık söylüyordu Türkler Suriyelileri Arapları seviyorlar, güler yüzlüler. Burda iş var, çalışıyoruz, hukuk var, geçiniyoruz, orda hukuk yoktu geçinemiyorduk, geçiniyorduk ama burdaki gibi değildi. Hukuk ne demek: orda zulmediyorlardı insanlara. Burda hiç zulüm görmedik. (Katılımcı 3, Erkek, 20 yaşında, bekar, İdlib doğumlu, 1 yıldır Türkiye'de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Ayrıca Suriye’de kötü yaşam şartları altında yaşamak zorunda kalan Suriyeliler için Türkiye’ye gelmek daha iyi şartlara sahip ve Suriye’de kalan yakınlarına para göndermek amacıyla ciddiye alınır ve göze almaya değer bir konu olmuştur.

2016 da babam vefat edince Suriye’de yaşayacak hiçbir şeyimiz kalmadı, biz arazi satın aldık, ondan da bi gelir sağlayamadık, o yüzden Suriye’de çalışabileceğimiz bir ortam kalmadığı için ben de gelip burda çalışıp aileme burdan para gönderiyorum. İdlibe geldim ilk önce. İdlib’te bir süre çalıştım, Türkiye’ye giriş çıkışların nasıl olduğunu, nereden yapıldığını öğrendim. Arada kaçakçı yok, kendi başıma girdim. Antep’teki yaşantıyı gördüm oradaki çalışma ortamını gördüm. Tekrar döndüm, eşyalarımı aldım, Türkiye’ye tekrar giriş yaptım. Sonra burdaki (Aydın) abimin yanına geldim. Annem, küçük erkek ve kız kardeşlerim Suriye’de kaldı. Babam vefat etmeden önce bi ev satın aldık, o ev yıkıldı. Şimdi onun yanındaki eve taşındık. Orda kalıyorlar, bizim kaldığımız köyde bi sıkıntı yoktur. Ben onlara burdan para yolluyorum. 2,5 yıldır Suriye’ye gitmedim. (Katılımcı 17, Erkek, 21 yaşında, Bekar, Halep, 2016 dan beri Türkiye’de, Türkçe konuşamıyor.)

Suriye savaş çok, Türkiye güzel. İş var, hayat var, her şey var. (Katılımcı 7, Kadın, 22 yaşında, 6 aydır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor, 2 çocuk sahibi)

Görüldüğü üzere daha iyi yaşam şartlarına kavuşma, araştırmamızın eyleyicileri olan Suriyelileri göçe iten ya da sebep olan temel çıkar ya da ilgidir. Genellikle yaşlı olanlar değil, çalışabilecek durumda olan genç nüfus göç etmiştir. Kadınlar erkeklerle bağlı olarak, erkeklerle birlikte ya da sonradan gelmiştir. Kadınlar arasında da çalışabilecek durumda olanlar çalışmaktadır. Yapılan görüşmelerde Suriye’den göç etme kararının nasıl verildiği sorusuna verilen yanıtlar bu durumu gözler önüne sermektedir. Burada görüldüğü üzere göç etme kararının her zaman mağduriyetlerle ilişkilendirilmesi doğru bir tutum değildir. Eyleyiciler akılcı hesaplamalar sonucunda kendilerini en iyi sonuca götürecek yolları tercih ettiklerinden Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin önemli bir kısmı para kazanmak amacıyla göç etmiştir.

4.1.8. İşgücü Piyasası

Bir alanı anlayabilmek için öncelikle toplumsal hiyerarşilerin ve bunların yeniden inşasının nasıl mümkün olduğunun anlaşılması gereklidir. Türkiye’deki Suriyeliler sosyal, ekonomik ve kültürel sermaye sahibi bir topluluktur. Suriye’de bir mesleğe

sahip olan ya da bunun eğitimini alan sığınmacıların Türkiye’de bu sermaye ile iş bulup bulamama durumları, emek piyasasındaki konumlarını dolayısıyla da ekonomik alandaki konumlarını belirlemektedir.

Suriye’de iken mesleki eğitim almış ya da bir mesleği olan bireylerin iş gücü piyasasında diğerlerine oranla görece avantajlı konumda oldukları görülmüştür. Ancak bazı eyleyiciler için Suriye’de iken sahip olduğu diploma, unvan, meslek vb. şeyler Türkiye’ye geldiğinde ya tamamen kaybolmuş ya da hiçbir şey ifade etmez hale gelmiştir. Suriye’de iken öğretmenlik yapan ve hukuk okuyan katılımcıların ifade ettikleri, önceki hayatlarında sahip olduklarının Türkiye’de nasıl da hiçbir şey ifade etmediğini açıklar niteliktedir:

Ben, eşim, çocuk bi de babam annem geldik. Savaştan önce ben öğretmen, hiç bi sıkıntı yok. Matematik öğretmeniydim, ilkokulda. 2 sene öğretmenlik yaptım, sonra aynı okulda iki sene memurluk yaptım, muhasebe işinde. Baktım orası hayat çok zor, savaş var, bi de millet biraz sıkıntı oldu: bu adam sunni, bu adam şey, bu adam alevi. Yani çok sıkıntı oldu. Baktım öyle yani hayat tam sıfır oldu. Çok zor. Geldim buraya, Türkiye’ye geldim. Ama başka sıkıntı yok yani. Mesela ben memur, ofis var, her şey var. Benim hayat güzel, maaş güzel. Hiç problem yok ama millet sıkıntı oldu. Millet bu adam sünni o zaman sıkıntı, bu adam Kürt sıkıntı, yani fitne. Ben baktım olmuyor Suriye’den çıktım. Tam üç sene oldu. Ben önce yalnız geldim, ama kaçak gelmedim. Pasaportla geldim. İlk geldiğimde çok zor, hiçbir kelime bilmiyorum, harf bilmiyorum, rakam bilmiyorum. Yani sadece çevirmen. Başka bi mahalleye gidecem kim soracam, çok zor. Sonradan biraz öğrendim, meslek öğrendim, ilk sefer gittim inşaat çalıştım. İnşaat çok zor kusura bakmayın ben öğretmen. Baktım çok zor, başka bi meslek gittim: doğal gaz. Hem doğalgaz hem su tesisat, Çok şükür alıştım öğrendim hem meslek hem Türkçe, biraz yani. Şimdi usta oldum. Türk vatandaşı olmak istiyorum. Sıkıntım, ben Suriye’den sertifika, diploma filan almadım. Ev gitti, bomba düştü. Hepsi gitti. Ben artık nasıl alınır bilmiyor. Çok zor. (Katılımcı 18, Erkek, 34 yaşında, Halep’ten geliyor, Evli, 1 çocuğu var, 3 senedir Türkiye’de yaşıyor, Orta derecede Türkçe konuşuyor.)

Burada babam, annem, iki kardeşim, eşim ve çocuğum Aydın’da. Babamların evi farklı bizimki farklı. İki çocuğumuz olsun yeter. Burası hayat zor, maaş fazla değil. Bi de iki çocuk yeter. Eşim Suriye’de ilahiyat öğretmen çalışıyor. Şimdi çalışmıyor. İş olsa isteriz çalışsın, ilahiyat mesleğini devam ettirsin isteriz ama başka meslek zor. Ben

günlük çalışıyorum, günlük 80-100 tl alıyoruz. Ama her zaman iş yok. Sadece yazın iş var şimdi kış iş yok.

Suriye’de iken sahip olduğu işi Türkiye’de sürdüremeyen erkek katılımcılar enformel sektörlere yönelmiş ve inşaat, tarla gibi işlerde gündelikle çalışma yolunu seçmek zorunda kalmıştır. İşgücü piyasası incelendiğinde Suriyelilerin günlük genellikle 50-80 TL arasında, maksimum 100 TL civarı bir ücretle, geçici süreli işlerde çalıştığı görülmüştür. Bu durumun nedeni Suriyelilerin kültürel ve eğitim sermayelerinin eksikliği ya da önceden sahip oldukları sermayenin Türkiye’de bir anlam ifade etmemesinden kaynaklanmaktadır.

En büyük sıkıntımız maddi durumumuz düşük, iş azdır. Günlük değişiyor. 50-60 Tl kadar veriyorlar. Her gün işe gitmiyoruz, ara ara. Mesela yağmurlu olduğunda gitmiyoruz. Bahçelerde çalışıyorum. Oralarda da sadece Suriyeliler var. Yazın çilek, kışın sera döküyoruz. (Katılımcı 3, Erkek, 20 yaşında, bekar, İdlib doğumlu, 1 yıldır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Bunun yanında Türkiye’de Suriyelilerin düşük ücretlerle, sigorta yapılmadan ve kaçak olarak çalıştırıldığı görülmüştür. Çoğu katılımcı çalıştığı işlerden olan ücretini alamamaktan yakınmaktadır:

Çine’de yaşıyordum, sonra Bodrum’a iş amaçlı gittim, birkaç sefer çalıştım, ordaki patronum maaşlarımı düzenli ödemediği için patronumla bir sıkıntı yaşadım, beni işten aldı. Tekrar buraya döndüm, naklimi Bodrum’a aldıracam, Bodrum’da devamlı bir iş bulup orada çalışacağam. Lastik kapı pencere işinde çalışıyorum. Suriye’deyken yüksekokul sınavlarına hazırlanıyordum. Çalışmıyordum. Bodrum’da önce tek başıma yaşamaya çalışacağam, sonra ortamı hazırladıktan sonra iki tane amca çocuğum var onları da götürücüm. (Katılımcı 17, Erkek, 21 yaşında, Bekar, Halep, 2016 dan beri Türkiye’de, Türkçe konuşmıyor.)

Bir başka katılımcı ise sigortalı iş bulması durumunda herhangi bir şehirde yaşayabileceğini, bir başkası ise tehlikeli bir işte çalıştığından iş bulup maaşını alsa bile sigorta yapılmaması durumunda çalışmak istemeyeceğini ifade etmiştir. Bu alıntıdan görüldüğü üzere Suriyeliler için Türkiye’nin neresinde yaşadığı çok önemli değildir çünkü tek isteği sigortalı bir işte para kazanmaktır:

Biz nerede ekmek var meslek var biz gideriz. Aydın Türkiye, İzmir Türkiye fark etmez. O zaman mesela sigortalı iş bulduk. Ben gider

sadece ben hanımla oturuyoruz çok az eşya var zor değil yani. (Katılımcı 16, Erkek, 20 yaşında, Evli, 1,5 yıldır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Fabrikada iş var ama sigorta vermedi. Çok sorun var: ben traktör şoför biliyor iş makinesi ama sigorta vermedi. Sigorta vermedi ben o zaman istemiyor. Sigorta var olur ama yok ben hasta oluyor o zaman bana kim bakıyor, olmaz. (Katılımcı 16, Erkek, 20 yaşında, Evli, 1,5 yıldır Türkiye’de yaşıyor, Türkçe bilmiyor.)

Yaşadıkları maddi güçlüklerin Suriyelilerin çocuk sahibi olma konusundaki kararlarını etkilediği görülmektedir:

Burada babam, annem, iki kardeşim, eşim ve çocuğum Aydın’da. Babamların evi farklı bizimki farklı. İki çocuğumuz olsun yeter. Burası hayat zor, maaş fazla değil. Bize iki çocuk yeter. Eşim Suriye’de ilahiyat öğretmen çalışıyor. Şimdi çalışmıyor. İş olsa isteriz çalışsın, ilahiyat mesleğini devam ettirsin isteriz, ama başka meslek zor. Ben günlük çalışıyorum, günlük 80-100 tl alıyoruz. Ama her zaman iş yok. Sadece yazın iş var şimdi kış iş yok.

Görüldüğü üzere maddi durum Suriyelilerin hayatını birçok yönden etkilemekte ve belirlemektedir. Suriyelilerin hayatlarını sürdürebilmelerinin ilk koşulu yeterli ekonomik koşullara sahip olmaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toplumsal değişme ve dönüşme süreçlerinin gün geçtikçe daha da karmaşık hale gelen yapısı, değişen toplumsal yapılar ve bireyi anlamak için klasik yaklaşımların ötesine geçmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle toplumsal değişimin katalizörü olan ve çalışmamızın genel çerçevesini oluşturan göç olgusuna yeni bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Klasik kuramların edilgen olarak nitelediği sıradan bireyler, bu çalışmada kendi gündelik hayattaki eyleyiciler olarak değişen toplumsal yapıların biricik öznesi olarak ele almışlardır.

Araştırmanın temel sorunsalı uluslararası göç olgusunun, sıradan insanların eylem, uygulama ve üretim tarzlarına ve bunların meydana getirdiği toplumsal değişim ve dönüşümlere odaklanarak araştırılmasıdır. Toplumsal değişim ve dönüşümlerde gündelik hayattaki sıradan bireyin aktif rolüne dikkat çekilerek sıradan bireyin toplumu dönüştürürken ‘toplumla’ birlikte dönüştüğü, bu çalışmanın temel iddialarındandır. Bu nedenle gündelik hayattaki sıradan bireylerin eylemlerine bilimsel bir anlam atfeden De Certeau’nun sosyolojisinden faydalanılmıştır.

Eyleyicilerin egemen iktidarın koyduğu düzen ve disiplin kurallarına karşı gerçekleştirdikleri eylem, uygulama ve üretim tarzlarına De Certeau taktik adını vermiştir. Daha önce belirttiğimiz üzere, De Certeau (2008)’nin deyişiyle taktikler, yani ince ayarlı dümenler, stratejilerin yani kuralların arasında “gezinirler”, “geleneğin sunduğu her türlü olasılıkla oyun oynarlar”, “birini ötekinin yerine kullanırlar” veya birini ötekiyle “telafi ederler”. Stratejinin yumuşak karnını bularak kendilerine özgü kalıcılıklar meydana getirebilmek için vururlar. Bunu yaparken toplumsal, ekonomik, simgesel bölümler arasında “kısa devre kurarlar”. Düzene boyun eğmiş hatta kabul etmiş gibi görünenler aslında onlara dayatılan ritüelleri, tasavvurları ve kanunları uygulayıcıların elde etmeyi düşündükleri sonuçlardan çok daha farklı bir şekilde uygularlar, farklı bir biçime sokarak yeniden imal ederler ve dönüştürürler (De Certeau, 2008:139).

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin gündelik hayatlarında uyguladıkları taktikler sınıflandırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo- 4: Sınıflandırma Kategorilerine göre Taktikler

Sınıflandırma Kategorisi	Taktikler
<i>“Geleneğin sunduğu her türlü olasılıkla oyunlar oynarlar.”</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Türkçeyi sadece gerekli durumlarda kullanmak üzere azami derecede öğrenmek ve gündelik hayatlarında mümkün olduğunca Arapça konuşmak - Arapça konuşma özelliklerini avantaja dönüştürmek
	<ul style="list-style-type: none"> - Mümkün olduğu müddetçe ve gerekmedikçe resmi kayıtları olmadan yaşamak
<i>“Birini ötekinin yerine kullanırlar veya birini öteki ile telafi ederler.”</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Türk toplumu ile ortaklıkların ön plana çıkararak farklılıkların üzerini örtmek (Ortak din vurgusu) - Farklı kimliklerin ön plana çıkarılması
<i>“Toplumsal, ekonomik, simgesel bölümler arasında “kısa devre kurarlar”</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Suriyelilerden oluşan geniş bir sosyal çevre ağı kurmak ve aktif olarak kullanmak, her türlü konuda dayanışma içinde olmak ve bilgi alışverişinde bulunmak
<i>“Farklı bir biçime sokarak yeniden imal ederler ve dönüştürürler.”</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Yeme içme şekillerini kendilerine uygun şekilde yeniden düzenlemek
<i>“İnce ayarlı dümenler kurarlar.”</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Bir savunma taktiği olarak çoklu ötekileştirme formları yaratmak

De Certeau'nun gündelik hayat pratiklerine atfettiği bilimsel nitelikten yola çıkılarak yapılan analiz sonucunda Suriyelilerin kendi üreticisi olmadıkları bir toplum içerisindeki yaşantılarından kaynaklanan stratejilere karşı birçok taktik geliştirdiği görülmüştür. Suriyeliler geliştirdikleri bu taktikler ile içerisinde yaşadıkları topluma hâkim düzen ve disiplin kurallarına -stratejiler- karşılık, bu sistem içerisindeki boşlukları keşfederek adeta kendilerine özgü bir yaşam alanı açmışlardır. Ancak

stratejilere karşı duran bu davranış şekilleri bir devrim niteliği taşımamakta, mevcut düzen içerisinde kalarak kendi varlıklarını korumaya yönelik birer eylem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüşmeler sonucunda Türkçeyi sadece gerekli durumlarda kullanmak üzere asgari derecede öğrenmek ve tüm gündelik hayatta kendi dillerinde konuşmak, mümkün olduğu müddetçe kayıtsız bir şekilde yaşarken sosyal imkânlardan yararlanma ihtiyacı duyulduğu anda kayıt yaptırmak ve bilinçli olarak –özellikle de ortak din vurgusuyla- farklılıkların üzerini örtterek farklı zamanlarda farklı kimlikleri ön plana çıkarmak Suriyelilerin stratejilere karşı oluşturdukları direniş biçimleridir. Dolayısıyla “taktik” niteliğindedir.

Ayrıca görüşmeler sonucu elde edilen veriler De Certeau'nun ev içi pratiklere atfettiği bilimsel anlama tam olarak uymaktadır. Suriyelilerin kendi varlıklarını korumak amacıyla gündelik yaşantılarını yeniden inşa ettikleri görülmüştür. Türkiye’de de yapılan yemekleri kendilerine uygun şekilde örneğin baharatların farklı şekillerde kullanımı yoluyla yapmaları yeme- içme şekillerini yeniden düzenlediklerini göstermiştir. Suriye’den gelen ürünleri satın alabilecekleri marketlerin varlığı, ev içerisindeki yaşantılarını eskisi gibi sürdürdüklerini vurgulamaları Suriyelilerin kendilerine ait yaşam modellerini devam ettirdiklerini göstermektedir. Yeniden düzenleme ve ev içinde yaşam modellerini devam ettirme Suriyelilerin mevcut düzen karşısında kendi varlıklarını korumak adına geliştirdikleri taktiklerdir.

Görüşmeler sonucunda birçok birleşme ve ayrışma biçimine vurgu yapıldığı görülmüştür. Birleşme biçimleri genel olarak “hepimiz insanız” söylemiyle başlamakta “biz Müslüman, siz Müslüman” şeklinde dini boyutta özelleştirilmektedir. Ayrışma biçimlerinin başında ise kadınların çalışma hayatında aktif rol alması, kadınların giyiniş şekillerinin Suriye’de daha kapalı olması, okulların Türkiye’de kadın erkek karışık olması gibi daha çok toplumsal cinsiyete dayalı formlar gelmektedir. Çalışmanın özgün bir çıktısı olarak Suriyeli sığınmacıların Türkiyelilerle farklı alanlarda ayrışma ve birleşme biçimine vurgu

yaptıkları ancak birleşme biçimlerini genel bir tercih olarak öne çıkardıkları gözlemlenmiştir. Aslında birçok ayrışma noktası mevcutken genel olarak bu tercihin ön plana çıkarılması bu durumu taktik olarak ele alabilmemizi mümkün kılmaktadır. İlave olarak başka bir taktik ise Suriyelilerin Arapça bilmeyi avantaja dönüştürmeleridir. Birçok Suriyeli ana dilleri olan Arapçayı kullanarak Kur'an tilavetlerine katılmakta, tercümanlık ya da çeviriler yapmaktadır.

Bir başka savunma niteliğindeki taktik ise Suriyelilerin maruz kaldıkları ötekileştirme karşısındaki tutumlarıdır. Suriyeliler çevresinde birden çok ötekileştirme formunun varlığı dikkat çekicidir. Suriyeli Arapların Suriyeli Kürtleri, Suriyeli kadınların Türkiyeli kadınları ve hatta Türkiye'ye daha önce gelen Suriyelilerin daha sonra gelen Suriyelileri ötekileştirdiği çoklu bir ötekileştirme durumu söz konusudur. Başlı başına kendileri 'öteki' olan Suriyelilerin, bu çoklu ötekileştirme formlarını ortaya koymaları ise yine taktik denilebilecek türden bir davranış şeklidir. Yine araştırmanın özgün bir verisi olarak Suriyeliler bu taktik ile kendi öteki konumlarını adeta başkalarını ötekileştirerek ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Suriyelilerin toplumun bu genel kabulleri karşısındaki tutumu ise zaten o toplumun bir parçası olduklarını, onların da aynı değerlere sahip, aynı dine mensup olduklarını ve aynı şeyleri önemsedikleri mesajını her fırsata vermek olmuştur. Katılımcılar kendilerini yabancı hissetmediklerini vurgulamış ötekileştirilmelerine bir savunma mekanizması olarak aynı olduklarını dile getirmiştir.

Suriyelilerin göç sistemlerinin "İlişkiler Ağı Kuramı"na dayandığı gözlenmiştir. Mümkün olduğunca geniş bir sosyal çevre kuran Suriyeliler göçmenlik durumundan kaynaklanan maliyetleri birbirleriyle iletişim ve dayanışma içerisinde bulunarak en aza indirmeyi başarmıştır. Öncelikle ortak köken, akrabalık ve arkadaşlık yoluyla sosyal ağlar kurmuş bu ağları evlilik yoluyla daha da genişletmişlerdir. Bu durumun bir sonucu olarak Suriyeliler göç psikolojisinde kendilerini yalnız hissetmekten kurtulmuştur. Ancak yine aynı sebep Suriyeli olmayanlarla iletişimlerinin oldukça kısıtlı kalmasına sebep olmuştur. İlişkiler ağı kuramının olumsuz bir sonucu olarak

bu durum Suriyelilerin 'öteki' konumlarını pekiştirmektedir. Sebep olduğu olumlu ve olumsuz sonuçlarla Suriyelilerin ilişkiler ağı kuramına göre bir göç sistemi oluşturmaları yine taktik niteliğinde bir davranış şeklidir.

Son olarak çalışmamız göstermiştir ki Suriyelilerin göç etme sebeplerinin sadece savaştan kaçmak, hayatını kurtarmak gibi mağduriyetler üzerinden okunması oldukça yanlış ve eksik bir yaklaşım olacaktır. Suriyeliler dolaylı yoldan da olsa savaştan kaçmışlardır fakat yaşadıkları yerde hiçbir hayati tehlike bulunmayanlar dahi para kazanıp daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için göç etmişlerdir. Dolayısıyla göç sürecinin sadece mağduriyetlere dayandırılması yanlıştır. Ayrıca Suriyeliler Türkiye'ye göç etme kararını hayatlarını kurtarmak adına her şeylerini feda etmeyi düşünerek değil, kendi yaşam şekillerini de gittikleri yerde koruyabileceklerini düşünerek almıştır. Hem bu yüzden hem de Türkiye'deki tanıdıkları veya akrabaları vasıtasıyla göç etme kararını daha kolay bir şekilde almışlardır. Türk hükümetinin Suriyelilere yönelik olarak uyguladığı insancıl politikaların da bunda etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Suriye'deki yakınlarıyla olan bağlarını koparmak zorunda olmayan Suriyeliler sık sık Suriye'ye gitme imkânına sahiptir. Hatta bayram ziyaretleri esnasında oldukça uzun süreli olarak Suriye'de kalabildikleri için Suriye'de evlendikleri sonrasında eşlerini de alarak Türkiye'ye döndükleri görülmektedir.

Göç etme nedenlerinin farklılaştığı düşünüldüğünde, zorunlu olarak göç etmek durumunda olan göçmenler bile küreselleşmenin yarattığı iletişim ve ulaşım kolaylıkları sayesinde gidecekleri yer hakkında önceden bilgi sahibi olarak göç etme kararı verir olmuştur. Ayrıca Suriye'de yaşanan savaş sonrasında ülkelerini terk eden insanların çalışmanın öznesi olarak ele alındıkları düşünüldüğünde, klasik göç literatüründe yer alan sebeplerden biri olan savaşlar göç etme nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yapılan görüşme verilerine göre savaşın yıkım etkisinden etkilenmeyen insanların da daha iyi şartlarda yaşamak ve çalışıp para kazanmak amacıyla sınır aşırı çalışma göçü yaptıkları görülmüştür. Bu durum yeni

uluslararası göç kavramının ne kadar karmaşık olduğunu gözler önüne serer niteliktedir.

Görüldüğü üzere Türkiye’de yaşayan Suriyeliler gündelik yaşantıları içinde Türk toplumunun çizdiği kendine ait sınırlar içerisinde kendilerine ait eylem ve pratikler dünyası yaratmışlardır. Bu dünya yaratılırken kullandıkları araçların tamamı ise yukarıda sunulan taktikler olmuştur. Yani gündelik hayatlarında karşılaştıkları stratejilere yönelik olarak bilinçli bir şekilde gerçekleştirdikleri eylem, uygulama ve üretim tarzları mevcuttur.

De Certeau taktikleri, egemen iktidarın sınırlandırmalarına -dolayısıyla egemen güçlerle birey arasındaki eşitsizlik ilişkisine- karşı birer direniş mekanizması olarak tanımlamıştır. Ancak bu tanım, De Certeau’nun bireylerin sadece egemen iktidar stratejilerine yönelik olarak taktikler geliştirdiklerini öne sürmesi nedeniyle gündelik hayatta var olan diğer tahakküm ve eşitsizlik ilişkilerini görmezden gelmesi sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanında sıradan bireylerin gündelik hayattaki birer kahraman olduğu ve onların sıradan görünen eylemlerinin sosyolojik çalışmalar açısından oldukça anlamlı bilimsel veriler sunduğunu ortaya koyması De Certeau’nun gündelik hayat sosyolojisine yaptığı çok büyük bir katkıdır.

Gündelik hayatta iktidar yoluyla kurulan eşitsizlik ilişkilerinin dışında toplumun genel düzeni, adetleri ve sadece göçmenlik durumundan kaynaklanan eşitsizlik ilişkilerinin var olduğu ve bunların da strateji olarak nitelendirilebileceği çalışmamızın dayandığı hipotezlerden biridir. Buna göre bu hipotez ve çalışmanın ikinci hipotezi olan bu stratejilere yönelik olarak gündelik hayattaki sıradan bireylerin taktikler geliştirildiği de çalışma sonucunda doğrulanmıştır. Çalışma sonuçlarının gösterdiği üzere, gündelik hayat içerisinde kadın-erkek ilişkileri, mezhepsel farklılıklar, ekonomik eşitsizlikler, toplumdaki egemen gruplarla ilişkiler ve toplumun yerleşik düzeni, kuralları ve yasalar üzerinden birçok eşitsizlik ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla gündelik hayat içerisindeki sıradan bireyler, eylem ve uygulama tarzları ile bu eşitsizlik ilişkilerinin sayısı kadar farklı direniş alanında üretilmekte olan mikro direniş biçimleri ile taktikler ortaya koymaktadır. De Certeau,

bireylerin sadece makro düzey tarafından ortaya konan stratejilere yönelik olarak taktikler meydana getirdiklerini iddia etse de çalışmamız bunun dışındaki eşitsizlik ilişkilerinden kaynaklı stratejilere yönelik olarak da benzer taktiklerin oluşturulduğunu ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002), *Bitmeyen Göç*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Baştürk, Ş. (2014), Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar, *Sosyal Politika*. Aysel Tokol-Yusuf Alper (Ed.), Bursa: Dora Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2006), *Pratik Nedenler*, Hil Yayınları, Erzurum

Bourdieu, P. ve L. Wacquant. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. çev. N. Ökten. İstanbul:İletişim Yayınları.

Bozdağ, E. G. ve Atan, M. (2009), Avrupa'ya Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11, 1, s. 159-180.

Çağlar, A. (2011). Türkiye'de Sığınmacılar: Sorunlar. Beklentiler ve Sosyal Uyum, *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*: Ankara.

Çağlayan, S. (2006) Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz, Sayı:17,s. 67-91.

Çeğin G. (2007), “Muhafif Bir Entelektüelin Büyü Bozumu: Bourdieu ve Entelektüeli Sorunsallaştırmak” içinde Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan (der.) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

De Certeau, M. (2008), *Gündelik Hayatın Keşfi I*, (çev: Lale Arslan Özcan.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Deniz, A. Ç., Hülür, A. B., & Ekinci, Y. (2016), Göç, strateji ve taktik: Suriyeli sığınmacıların gündelik hayat deneyimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*; 9(42), s.1077-1087.

Deniz, Ç. A., & Kentel, F. (2016). De Certeau: Operasyonlar, Strateji, Taktik ve Kent. *İzmir: Tarih Okulu Dergisi*, 25, 747-761.

Dönmez Kara, Ö. C. (2015), Göç bağlamında uluslararası iş birliği ve Türkiye'nin politikaları. Yayınlanmış Doktora Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Gücü Oluşumu”, içinde *İrk Ulus Sınıf*, İstanbul:Metis.

Güllüpnar, F.(2012), Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2.4.

Hoşgör, Ş. (1998), “Türkiye’de Kantitatif Yöntemlerle Dolaylı Göç Tahminleri, Sorunları ve Yaklaşımlar”, *Konferans: Türkiye’de Göç*; 6-8 Haziran 1997, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 104-124.

İskan Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> (Erişim Tarihi:06.06.2019)

Karpat, K. (2003), *Türkiye ve Orta Asya*, Ankara: İmge Yayınevi.

Kaygalak, S. (1999), Zaman ve Mekân Boyutuyla Göç ve Kentleşme: Mersin-Demirtaş Mahallesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Kümbetoğlu, B. (2003), “Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik”. Ayhan Kaya, Günay Göksu Özdoğan (Der.). *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik* içinde (s.271-298). İstanbul:Bağlam.

Lefebvre, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Işın Gürbüz (çev.), Metis Yayınları, 2. Basım, İstanbul.

Lordoğlu, Kuvvet. vd. (2004), Türkiye’de Enformel İstihdam ve Yabancı Kaçak İşgücü, *Ugınar Proje Raporu*, http://mimoza.marmara.edu.tr/~klordoglu/yazilar/informel_istihdam_yabanci_kacak_ismgucu.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2019)

Massey, D. S., vd. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1):11-46.

- Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı ve Yansımaları, *Ortadoğu Analiz*, 3(36), 8-16.
- Peterson, W. (1970) "A General Typology of Migration", C.J. Jansen (der.) *Readings in the Sociology of Migration (First Edition)* içinde, Britain: Pergamon Press Ltd., 49-69.
- Ravenstein, E. G. (1885), *The Laws of Migration*, Journal of the Statistical Society of London, Vol. 48. No.2, June 1885, pp. 167-235.
- Sabuktay, A. (2008), Kızılay'da Gündelik Hayat ve Yönetim, *Mülkiye Dergisi*, c. 32, sayı; 261.
- Stouffer, A. S. (1940), *Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility*
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı, *Yasama Dergisi*, 23, 54-79.
- Şimşek, D. (2017). Göç Politikaları ve "insan güvenliği": Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim*, 147, 11-26.
- TC İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2018). "Geçici Koruma", http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik. (Erişim Tarihi: 01.10.2018).
- Toksöz, G. (2006), *Uluslar Arası Emek Göçü*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tuna, M., & Özbek, Ç. (2012). *Yerleşen "yabancı" lar: Güney Ege Bölgesi'nde göç, yurttaşlık ve kimliğin dönüşümü*. Detay Yayıncılık.
- Türk Dil Kurum Online Sözlüğü, <http://tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.12.2018)
- Wallerstein, I. (2000), "Kapitalist Dünya Ekonomisinde Hane Yapıları ve Emek 6457 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- Yalçın, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı.
- Yıldız, U., & Sert, D. (2017). Göçün jeopolitiği ve Türkiye'nin coğrafi kısıtlaması üzerine farklı bir yorum. *Toplum*, 93.

Yılmaz, G. G. (2017). *Sosyal Bilimlerde Kültür Tartışmaları: Gündelik Hayat Sosyolojisinden Kente ve Kültüre Bakmak: De Certeau'cu Bir Taktik Alanı Olarak Kent*, (ed.Cem Ergun, Süleyman Öğrekçi), Gece Kitaplığı, 64-78.

Yılmaz, G. G. (2018). Michel de Certeau'nun Gündelik Hayat Sosyolojisiyle Bir Analiz: Almanya'daki Türkiyelilerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler, Yayınlanmış Doktora Tezi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

EK: GÖRÜŞME FORMU

GİRİŞ

Merhaba, benim adım Fidan ADAK, üniversite öğrencisiyim. Suriyeli göçmenlerin hayat deneyimleri üzerine bir araştırma yapıyorum ve sizinle hayat deneyimleriniz, yaşadıklarınız üzerine konuşmak istiyorum. Bu görüşmede amacım, Suriyeli sığınmacı kadın/erkekleri anlamak, dezavantajlı konumlarını, sorunları, ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktır. Sizlerle görüşme yapıyorum çünkü dezavantajlı konumlarınız ve sığınmacı konumunuzun kesişimini ortaya çıkarmak için buradayım. Bu araştırmada ortaya çıkacak sonuçların, Suriyeli sığınmacıların anlaşılmasına katkıda bulunacağını ümit ediyorum. Bu nedenle sizin bir Suriyeli sığınmacı olarak hayat deneyimlerinizi öğrenmek istiyorum.

Bu görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tamamı gizli kalacaktır.

Görüşmeyi izninizle kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mıdır?

Görüşmenin yaklaşık iki saat süreceğini düşünüyorum. İzin verirseniz başlayalım.

GÖRÜŞME SORULARI

A) KİŞİSEL SORULAR

1- Öncelikle kaç yaşındasınız?

1- Nerelisiniz?

2- Genel olarak kendinizden bahsedebilir misiniz?

B) SURİYE VE SAVAŞ DENEYİMLERİ

3- Savaştan önceki Suriye'den bahseder misiniz?

4- Savaş ilk olarak nasıl başladı, neler yaşadığınız? Şahit olduğunuz ilk olayı anlatır mısınız?

5- Türkiye'ye gelmeye nasıl karar verdiniz? Asıl geliş sebebinizi söyler misiniz? Ne zamandan beri Türkiye'desiniz?

6- Nasıl ve kimlerle geldiniz? O günü biraz anlatır mısınız?

7- Türkiye'ye ilk geldiğinizde ilk hissettiğiniz duygu neydi? Genel olarak başka bir ülkeye bu şekilde gelip yerleşmek nasıl bir duygu?

B) EVLİLİK DENEYİMLERİ

- 9- Evli misiniz? Evetse ne zamandan beri? Eşiniz burada mı?
- 10- Çocuğunuz var mı? Kaç çocuğunuz var? İlk çocuğınızı doğduğunda kaç yaşındaydınız?
- 11- Kaç çocuğunuz olsun istersiniz ve neden? Eşiniz kaç çocuk istiyor?
- 12- Kimlerle yaşıyorsunuz? Eşiniz ve çocuklarınız haricinde aynı evde kaldığınız birileri var mı? Aile yaşantınızı biraz anlatır mısınız? Sıradan bir gününüzü neler yaparak geçiriyorsunuz?

C) EKONOMİK DENEYİMLER

- 13- Çalışıyor musunuz? / Çalışmayı düşünür müsünüz?
- 14- Nasıl geçiniyorsunuz? / Eşiniz çalışıyor mu? Hangi işte? Herhangi bir yardım alıyor musunuz?
- 15- Eviniz kira mı? Kiranız ne kadar? Geçim sıkıntısı yaşıyor musunuz? Mutfak masraflarınız çok oluyor mu?
- 16- Evde yemekleri kim yapar? Mutfak masrafını kim yapar? Suriye’de iken de bu aynı şekilde miydi?
- 17- Alışverişinizi nerelerden yapıyorsunuz? Alışveriş yaptığınız Suriyeli esnaflar var mı?
- 18- Hangi tür yemek yiyorsunuz? Suriye’de yediğiniz yemekleri yapıyor musunuz? Orada bulunan malzemeleri burada da bulabiliyor musunuz?
- 19- Herhangi bir mal, malzeme, kıyafet vb. ihtiyaçlarınız olduğunda nasıl bir yol izliyorsunuz? Nerelerden alışveriş yapıyorsunuz?
- 20- Şimdiki giyim tarzınız ile Suriye’deki arasında bir fark var mı?
- 21- Suriyeli veya Türk tanıdıklarınız, sık sık görüştüğünüz kişiler var mı? Bir araya gelince neler yapıyorsunuz? Örneğin evlerde ve dışarıda bir yerde toplanıyor musunuz?
- 22- Genel olarak Suriye’deki yaşantınız ile buradakini kıyaslayabilir misiniz? Geldikten sonra en çok ne değişti?

D) KAMUSAL DENEYİMLER

- 23- Ne zamandır Aydın’dasınız? Aydın’a gelmeye nasıl karar verdiniz? Daha önce kaldığınız başka bir şehir var mı?
- 24- Kolaylıkla şehir değiştirebiliyor musunuz?

25- Göç İdaresi Müdürlüğü, Nüfus Müdürlüğü vb. kurumlara daha önce kaç kere gittiniz? Hangi durumlarda buralara gidiyorsunuz? Gitmeniz gerektiğini nereden, kimden öğreniyorsunuz?

26- Hastaneye gitmeniz gerektiğinde ne yapıyorsunuz? Örneğin çocuğunuz hafif grip olduğunda hastaneye gider misiniz yoksa iyice hastalanmasını mı beklersiniz? Suriye'deki hastaneler veya kamu kurumları ile Türkiye'dekiler arasında ne gibi farklılıklar var?

27- Suriye'de iken bir eğitim aldınız mı? Örneğin kendi dilinizde okuma yazma biliyor musunuz? Türkçe konuşabiliyor musunuz? Nasıl öğrendiniz?

28- Varsa çocuklarınız okula gidiyor mu? / Gitsin ister misiniz? Çevrenizde okul çağında çocuğu olup okula gidemeyen Suriyeli tanıdıklarınız var mı?

D)ETKİLEŞİM – DÜNYA

29- Suriye'de kalan akrabalarınız, hala görüştüğünüz tanıdıklar vb. var mı? Orada eviniz, arabanız, tarlanız vb. var mıydı? Şimdi ne durumda bilginiz var mı? Türkiye'ye geldikten sonra Suriye'ye gidip geldiniz mi hiç?

30- Eğer Suriye'den gelmemiş olsaydınız hayatınız sizce nasıl olurdu? Hiç gelmemiş olmayı diler miydiniz?

31- Burayı seviyor musunuz?

32- Suriyeli tanıdıklarınız dışında sık sık görüştüğünüz kişiler var mı? İletişiminiz nasıl?

33- Türkiye'de insanlar size nasıl davranıyor? Nasıl bakıyor? Onlarla ilgili siz ne düşünüyorsunuz, onlarla aranızda farklılıklar var mı? / varsa neler?

34- Sizce Suriyelilerin Türkiye'deki yeri konumu nedir?

35- Genel olarak ihtiyaçlarınız, sorunlarınız neler? Şimdi nasıl bir hayatın olsun isterdin? Nerde olmak isterdin? Hayattan neler bekliyorsunuz?

36- Geri dönmeyi düşünür müsünüz? Hangi şartlarda? Neden?

37- Sizce bundan sonra Suriyeli vatandaşların Türkiye'deki akıbeti ne olur? Onları neler bekliyor? Buradaki yaşantıları nasıl olacak? Geri dönmeyi düşünen tanıdıklarınız var mı?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fidan ADAK

Doğum Yeri : Bitlis

Doğum Tarihi : 27.04.1991

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Aydın Atatürk Anadolu Lisesi, 2005-2009

Üniversite: Adnan Menderes Üniversitesi/ Fen Edebiyat Fakültesi/ Matematik, 2009-2013

Üniversite: Anadolu Üniversitesi/ İşletme Fakültesi/ İşletme, 2015-2018

MESLEKİ BİLGİLER

Meslek : Memur, İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2015-...